تصوير ابو عبد الرحمن الكردي

KURDOLOGY

کۆمەڵکوژییەکەی دەرسیم

ژنێك باس كۆمەڵكوژییەكەی ساڵی (١٩٣٧-١٩٣٨)ی ناوچەی دەرسیم دەگێڕێتەوە

حوسێن یڵدرم

منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
منتدى اقرأ الثقافي
www.iqra.ahlamontada.com
للكتب (كوردي ، عربي ، فارسي)

وەرگێڕانی لە سویدییەوە

کاوە نەمین

لتحميل انواع الكتب راجع: (مُنتَدى إقرَا الثقافي)

براي دانلود كتابهاى مختلف مراجعه: (منتدى اقرا الثقافى)

بۆدابەزاندنی جۆرەها کتێب:سەردانی: (مُنتَدى إقرَا الثقافي)

www. lqra.ahlamontada.com

www.lqra.ahlamontada.com

للكتب (كوردى ، عربي ، فارسي)

کۆمەڵکوژییەکەی دەرسیم

ژنێک باسی کۆمەڵکوژییەکەی ساڵی (١٩٣٧-١٩٣٨) ی ناوچەی دەرسیم دەگێڕێتەوە

نووسینی: حوسێن یڵدرم

وەرگێڕانی لە سوێدییەوە: کاوە ئەمین

سلیمانی- ٢٠٠٧

مەڵبەندی کوردۆلۆجی

ناوی کتێب: کۆمەڵکوژییەکەی دەرسیم، ژنێک باسی کۆمەڵکوژییەکەی ساڵی (١٩٣٧ –١٩٣٨)ی ناوچەی دەرسیم دەگێڕێتەوە

نووسینی: حوسێن یڵدرم

وەرگێڕانی لە سوێدییەوە: کاوە ئەمین

نووسینەوە: وەرگێڕ

دیزاین: قادر میرخان

بەرگ: سۆران عەلی ئەمین

چاپ: یەکەم

ژمارەی سپاردن: ٣٢٧

لە بڵاوکراوەکانی مەڵبەندی کوردۆلۆجی (٣)

چەند پەیڤێک

جینۆساید و پاکتاوکردنی رەگەزی بە درێژایی سەدەی رابردوو لە ئاستی جۆراو جۆردا رووبەڕووی نەتەوەی کورد لە کوردستانی گەورە کراوەتەوە. دیارە لە سەردەمی عوسمانی و سەلجوقی و قاجارەکاندا دەیان هۆز و خێڵی کورد کە زوڵمی ئەو دەستەڵاتە بێگانانەیان قبوڵ نەکردووە، رووبەڕووی کۆچی بە کۆمەڵ بوونەتەوە و بەزۆر لە کوردستان وەدەر نراون. پاشان لە لایەن دەستەڵاتدارنی وڵاتانی نوێی وەکو تورکیا، سوریا، عێراق و ئێران بە تایبەتی لە دوایساڵی ١٩٢٠ بە شێوەیەکی سیستەماتیک و بەکارهێنانی میتۆدی جۆراوجۆر درێژەیان بە توانەوەی کورد وەکو نەتەوەیەک دا، لە قەدەغەکردنی زمان و کولتوورەوە بگرە تا راگوێزانی بەکۆمەڵ و کوشتنی بە کۆمەڵ، ئەمەش بەتایبەتی لە ناوچەکانی باکووری کوردستان، دەرسیم لە ساڵی ١٩٣٦ تا ١٩٣٨ درێژەی کێشا، بە سەدان و هەزاران کوردی دەرسیمی لە نێو ئەشکەوتەکاندا بە زیندویی سوتێنران و سەرکردەکانیان لە سێدارەدران.

بۆ زانیاری خوێنەران دەبێت لە سەرەتاوە ئەوە روون بکەمەوە کە ناوچەی دەرسیم یەکێکە لە جوانترین ناوچەکانی کوردستان کە بە شاخی بەرز و کانیاو و رووبارەکانی بەناوبانگە. دانیشتوانی دەرسیم زۆربەیان بە زاراوەی زازاکی دەپەیڤن و خەڵکەکەشی بە بیروباوەڕی ئاینیان (عەلەوین) کە نزیکایەتی لەگەڵ مەزهەبی شیعەدا هەیە، هەربۆیە ژمارەیەکی زۆر لە پیاوان و کوڕانی ناوچەی دەرسیم ناویان (عەلی، حوسێن و حەسەن)ە، هەروەک لەم کتێبەشدا دەبینین دەیان جار گوێبیستی ئەم ناوانە دەبین.

بەداخەوە کورد وەکو نەتەوە زۆر گرنگی بە کۆکردنەوەی دۆکیومێنت و بەڵگە نەداوە، نەک هەر ئەوە بەڵکو سەدان داپیرە و باپیرەی ئێمە ئەو تاوانانەی کە بەدژی گەلەکەمان کراون و ئەوان شایەتی بوون یانیش بۆ خۆیان بوونەتە بەشێک لەو

قوربانیانە، هەموو ئەو بەڵگە زارەكیانەیان لەگەڵ خۆیان بردۆتە ژێر گڵەوە و كەسێك نەهاتووە بیان نووسێتەوە. ئەم كتێبەی كە ئێستا لەبەر دەستدایە، گەواهی ئەوەمان بۆ دەدات كە ئەگەر دەیان ژن و پیاوی بەتەمەنی كورد بەسەرهاتەكانیان بگێڕایەتەوە و تۆمار بكرانایە، ئەوا ئێستا بەشێك لە مێژووی ونی كورد دەپارێزرا.

كام كورد هەیە كاتێك ژنێكی ئەنفال كراو بەسەرهاتی خۆی، منداڵ و كوڕ و كچەزا و بووك و خوشك و دایكیمان بۆ دەگێڕێتەوە كسپە لەجەرگی هەڵنەستێ، بەڵام دەبێت ئەوەش بزانین كە هەموو گوند و شارێكی ئەو كوردستانەی ئێمە تژییە لە بەسەرهاتی وا، پڕە لە كارەسات و تەجاوەزكردن بە كەرامەتی نەتەوەییمان، سەددام و بەعس ویستیان بە هێرشەكانی ئەنفال دوا بزمار لە تابوتی توانەوەی كورد بدەن لە باشووری كوردستان، ئەمە لە كاتێكدا كە ئێمە وەكو میللەتێك ئاگامان لەو هەموو ئەنفالە نییە كە سەدان ساڵە لە ژێر ناوی جۆراو جۆردا لێمان دەكەن!

لە زەمانی شێخ مەحمود، شێخ سەعید و سەید ڕەزاوە و بگرە پێشتریشەوە كورد تكاو ڕجا لە یەكیەتیی نەتەوەكانی ئەوسا و نەتەوە یەكگرتووەكانی ئێستا و دنیای مرۆڤایەتی دەكات كە سنوورێك بۆ جینۆسایدی كورد لە لایەن داگیركەرانی كوردستانەوە دابنێن، بەڵام مخابن ئەوان گوێی خۆیان ئاخنیوە و نابیستن.

پەندێكی كوردی هەیە دەڵێت كەچەڵ ئەگەر خۆی دەرمانی سەری خۆی نەكات كەس بۆی ناكات، كوردیش ئەگەر خۆی لە ئەنفال نەگات و مێژووی خۆی بەدەستی خۆی نەنووسێتەوە، كەس بەفریای ناگات. بەو هیوایەی كە بە وەرگێڕانی ئەم كتێبە بۆ سەر زمانی كوردی، توانیبێتم خزمەتێكی بچووك بە دۆزی نەتەوەكەم بكەم، خوێنەرانی ئەم زاراوەیە زیاتر بە تاوانەكانی تورك بەرانبەر بە نەتەوەی كورد ئاشنا بكەم.

كاوە ئەمین

دیسێمبەری ٢٠٠٦

دەستپێک

ئەم کتێبە سەرەڕای ئەو فۆرمەی وەریگرتووە، داستانێکی خەیاڵی نییە. نووسەر هێندە بە دیقەتە، تەنانەت ناوو پاشناوی کەسەکانیشی نووسیوە. ئێما (ئەو ژنەی کە بەسەرهاتەکە دەگێڕێتەوە.وەرگێڕ) تەنها منداڵێکە کە لە یەکێک لەو کۆمەڵکوژیانەی کە سوپای تورکیا لە باکووری کوردستاندا، ئەنجامی داوە، رزگاریی بووە. ئەم درامایە، بۆ هەتا هەتایە کاریگەری لەسەر ئێما بەجێهێشتووە.
تا ماوەیەکی دوورودرێژیش، هەوڵی داوە کە بتوانێت لەو مێژووە بگات، کە وای کردووە کارەساتێکی وا رووبدات. بە گەورەییش هەست بەو دابوونەریتە دەکات کە بووەتە قورسایەک وەکو چۆن کراسێکیان بەزۆر لەبەر کردبێت. بە پێچەوانەی هەموو دابونەریتە کۆمەڵایەتییەکان، ئەو حەیای ئەوەی هەیە کە خۆشەویستی بکات و پاشان منداڵێک بە دنیا بهێنێت.
حوسێن یڵدرم ماوەی سیانزدە ساڵ وەکو پارێزەر کاریکردووە، هەتا لە ساڵی ١٩٨١ دا، دەگیرێت، دوای ئەوەی کە بوێرانە لە دادگای شەڕدا، داکۆکی لە زیندانییەکان دەکات. هەمانکات بە زیندانەکانی رێژیمی ئانکارا، ئاشنا دەبێت. بە هۆی فشاری رێکخراوی لێبووردنی نێونەتەوەیی و کۆمیسیۆنی پارێزەرانی نێودەوڵەتی بۆ سەر تورکیا، پاش یانزدە مانگ ئازاد دەکرێت. پێش ئەوەی وڵات بەجێ بهێڵێ، داوا لە ئێما دەکات کە ئەو گێرانەوانەی کە راستەوخۆ لە بەساڵاچووەکانییەوە بیستووە بۆ بگێڕێتەوە. ئەو هیچ کاتێک براوی بەکەس نەکردووە. ئەوەی لەم کتێبەدا دەیخوێنیتەوە، ئەو مێژووەیە. حوسێن یڵدرم، لە ساڵی ١٩٨١ بەدواوە وەکو پەنابەرێکی سیاسی لە وڵاتی سوێد دەژی.
گێراد چاوپیب (کە لەگەڵ مەتین ئاچار دا ئەم کتێبەی لە تورکییەوە کردۆتە فەرەنسی

پێشەکی

ئێما لێنگه (شەل) ، بەسەرهاتێکه لەسەر بنەمای گێڕانەوەی شایەت حاڵێک که باسی سەردەمێکی تراژیدیی پارێزگای دەرسیم دەکات.

دەرسیم "دەرگای زیووین"ی باکووری کوردستان (کوردستانی تورکیا. کەنداڵ) بە چیایی گەورە دەورە دراوە که دەکەوێتە ناوچەیەکی سەختەوە بەدەوری رووباری ئەفسانەیی مونزوور. له ماوەی سەدان ساڵدا، لەم پارێزگایەدا، جۆره کولتوورێکی کۆمەڵایەتیی ئاشکرا و تایبەت گەشەی کردووه لەگەڵ هەستێکی بەهێز بۆ سەربەخۆیی خوازی. داگیرکەره گەورەکانی وەک عەرەب و تورکه مەنگۆلییەکان، هەتا توانیبێتیان بەدەوری ئەو ماڵه هەڵۆیانەدا رۆیشتوون، ئیمپراتۆریەتی عوسمانیش تەنها دەستەڵاتێکی رەمزیان بەسەر ئەو ناوچەیەدا هەبووه، دەستەڵاتداران سەربەخۆییەکی بەرفراوانیان بەو ناوچەیه داوه. دەوڵەتی کۆماری تورکیاش تا کۆتایی سیەکانیش سیاسەتێکی وای رەچاو کرد لەو ناوچەیەدا.

رژێمی تورکیا دوای ئەوەی یەک لەدوای یەک ولایەتەکانی کوردستانی خستە ژێر دەستی خۆیەوه و سەرکوتی کردن، ئینجا توانی خۆی له "کێشەی دەرسیم"، بدات. له ٤ گوڵانی ١٩٣٧ دا، ئەنجومەنی وەزیرانی تورکیا به دزییەوه بڕیارێکی دەرکرد تا هەموو دانیشتووانی دەرسیم راگوێزێت بۆ رۆژئاوای تورکیا. ئەم ئۆپراسیۆنه (هێرشه) وەکو لێدانێک له سەرهەڵدانه هەرێمیەکان بەدژی قانوونه سیکۆلاریەکانی دەوڵەت، ناوزەد کرا. سوپای تورکیا پەنای بۆ هەموو جۆره کەرەستەیەکی شەڕ، بە فرۆکەشەوه، برد تا کوردەکانی ئەو ناوچەیه راوبنێت و پاکتاویان بکات.

بیرەوەریه دەستەجەمعیەکانی کورد تا ئەم رۆژانەش کاریگەری ئەو رووداوه دراماتیکیانەی بەسەرەوەیه که له شیعر وگۆرانی کوردیدا، رەنگیان داوەتەوه، ئەمه له کاتێکدایه که مێژوونووسەکانی سەر به دەوڵەت پشتگوێی دەخەن و پەردەیەکی رەشیان بەسەردا داوه.

ئەو خزمەتە گەورەیەی که نووسەر کردویەتی لەوەدا خۆی دەبینێتەوه که هەموو ئەو شایەتانەی کۆکردۆتەوه که بەچاوی خۆیان شتەکانیان بینییەوه و پاشانیش

ئـەوانـەی بـەو دیکۆمێنتانـە دەوڵـەمـەنـد کـردووە کـە بـەشـێکی زۆریـان هێـشتا بڵاونەکراونەتەوە.

حوسێن یڵـدرم، کـە خـۆی خـەڵکـی ئـەو پارێزگایـەیـە، لـە گێڕانـەوە زینـدووەکانیـدا، سەرلەنوێ، شـێوەی بیرکردنـەوە، بیروبـاوەڕە دینییـەکـان، عـادات و تـەقالیـدەکـان و کۆدەکانی شەرەف، هەروەها هونەری ژیان و مردن لەو کۆمەڵگایەدا، زیندوو دەکاتەوە کە بەگەلێک شێوە تەنهـا میراتییـەکن لـەو عـادات و تـەقالیـدە هـەزار ساڵەیـەی کـە ماونەتەوە و لەزۆر شوێنی تر لـەنـاوچوون، یـانیش گۆڕانیـان بـەسـەردا هـاتووە. ئـەم گێڕانەوانە لەسەر قوربانیـەکـانی تـر، زیـاتر سـەرنجڕاکێشن، کـە هـەمیشە کاریگـاری مرۆڤایەتیان لەسەر بووە و بیری تۆڵەسەندنەوە، رق و کینە و دژەڕاسیستی تـورکی و هەموو تەڵە و داوەکانی، نەکراوەتەوە. قوربانیەکان، خەم و پەژارەکان دەگێڕنەوە بـۆ نەوەکانی داهاتوو و مێژووش راستییەکانی خۆی لە شێوەی بەڵگەدا، دەرخات.

لـەم پـەیـوەندیـەدا، ئێمـا، هۆکـارێکی تـا بڵێـی بـەکـەڵکـە تـا کـورد، مێژووکـەیـان و بیرەوەرییە ناوکۆییەکانیانی لێوە بناسیت ، ئەم کتێبە کەڵکی ئـەوەی هـەیـە کـە بـۆ زمانانی رۆژئاوای وەربگێردرێت و ببێتە سەرچاوەیەکی زانیـاری بـۆ ئـەو خوێنـەرانـەی کە ئارەزوویانە لەسەر کورد و تورک زانیاریان هەبێت، وەکـو تـریش بـە شـێوەیـەکـی گشتی بۆ ئاشنابوون بە مێژووی خەباتی گەل و شێوەی بیرکردنەوەیان.

کەنداڵ نەزان

بەرکوڵێک

هاوینی ۱۹۸۲

نیوەڕۆیە، هەتا بڵێی گەرمە، شەماڵێکی هێواش کە بەحاڵ هەستی پێدەکرێت، خشە خشێک بە سپیدارەکان دەخات کە لە گۆرانییەکی نزمی سروشت دەکات. پارێزەرەکە (نووسەر) لە شاری ئێلاگیز لە پاسەکە دێتە خوارەوە، هەروەک بەڵێنی بەخۆی دابوو، لەژێر سێبەری دارێکدا دەوەستێت تا لە رووباری مونزوور بڕوانێت. پێش ئەوەی چاوی بە دایکی بکەوێت، دەیەوێت بەشێوە تایبەتیەکەی خۆی، خۆی پاک بکاتەوە، لە نەگبەتی، رق و کینە و غەزەب، خۆی رزگار بکات. ئەو دەزانێت کە ئەو رووبارە بەدرێژایی مێژوو، هێزی خۆی پاراستووە تا هەموو ئەتککردن، بەدئەخلاقی و هەموو ئەو خوێنانەی کە رژێنراون، بسڕیتەوە. بە زەحمەت بەرەو گۆڕەپانی ناوەڕاستی شار هەنگاوی نا، هەموو گیانی لە ئارەق هەڵکشابوو، چاوەکانی نوقان تا بێتەوە سەرخۆی. بەرەو کوچەکانی گەڕەکەکەیان هەنگاوی نا، نیگای لەگەڵ دەموچاوە ئاشناکان یەکانگیر دەبوو، بەڵام هێشتا میهرەبانی خۆیان نیشان نەدابوو. کەس نەیدەناسییەوە. بیریکردەوە کە چۆن رژێمی سەربازی ترسی خستۆتە نێو دڵیانەوە:" ئەوان ناوێرن تەنانەت سلاوێکی لی بکەن کە تازە لە زیندان هاتۆتەوە". دوای ئەوەی کە دەگاتە نزیک خانوەکەیان، لە پڕ دایکی پەیدا دەبێت. وەکو هەموو ژنە پیرە کوردەکانی تر لەچکەیەکی بەسەر سەریدا دابوو. بلوسێکی سوور و پانتۆڵێکی خەتخەتی لەبەردابوو، پێدەچوو کە بە پەلە بۆلای ئەو بێت. پارێزەرەکە هەنگاوەکانی خێرا دەکات تا بیگاتێ و دەستەکانی راموسێ. بەڵام ئەو هێندە گۆڕابوو تەنانەت دایکی خۆشی نەیناسییەوە. دایکی زۆر گوێی پێنادات و بەرەو پێشەوە ملی رێگا دەگرێت. بەڵام کاتێک دەگەنە یەک بۆ سەرسوڕمانی ئەو گوێی لە پرسیارێک دەبێت:

— خوا ئاگادرات بێت! دەڵێن کورەکەم لە زیندان هاتۆتە دەرەوە، بەڵام گوایە دەوڵەت جارێکی تر گرتوویانەتەوە. ئایا هیچ شتێک لەبارەی ئەو مەسەلەیە دەزانیت؟

ئەو نازانێت چۆن وەڵامی بداتەوە، بەڵام لەپڕ شتێکی بەخەیاڵدا دێت.

— کوڕەکەت لە نێو شارە، وەرە با بچین بیدۆزینەوە.

دایکە، دڵی خۆش دەبێت.

— بەقوربانت بم، بمبە بۆلای کوڕەکەم.

بەرەو نێو شار دەکەونە رێگا، بەڵام هێشتا دە مەتر نەڕۆیشتوون، عەلی خزمیان پەیدا دەبێت، تەمەنی لە حەفتا ساڵ زیاترە، لەو بەر جادەکەوە هاواری لێدەکات:

— هۆ کاک حوسێنی بەرێز!

بەخۆیی و گۆچانەکەی دەستیەوە، لە جادەکە دەپەڕێتەوە. پارێزەرەکە لە ئامێزی دەگرێت. ئیتر دایکە تێدەگات کە ئەوەی لە تەنیشتییەوە وەستاوە کوڕەکەی خۆیەتی و لە پرمەی گریان دەدات. پیاوە پیرەکە دەبینێت کە حوسێن لە رۆیشتنندا نەختێک دەلەنگێت، بەچاوی پڕ لە فرمێسکەوە داوای لێدەکات کە پێڵاوەکانی داکەنێت تا پێکانی ببینێت. ئەو لە پرسیارەکەی تێناگات و بەڵکو لە وەڵامدا دەڵێت:

— برۆ، کەسە خۆشەویستەکەم، با بچینەوە بۆ ماڵەوە. پیاو لەم سەر جادەیە شتی وا ناکات.

پارێزەرەکە سەیرێکی دایکی دەکات کە هەموو گەڕەکەکەی بە هات و هاوار، تێگەیاندووە.

دایکە بەسیەتی. تۆ فرمێسکێک لە چاوت نەهاتە خوارەوە کاتێک لاشە رزیوەکەی باوکتمان بەخاک سپارد دوای کۆمەڵکوژییەکەی دەرسیم، ئێستا بۆچی وا بە کوڵ دەگریت؟

فرمێسکەکانی دەسرێت و دەڵێت: دەزانیت، بیستوومە کە پیاوێکی ئازایان لە زینداندا کوشتووە. وەک دەڵێن ئەو پیاوە، پیر (پیاوچاکی عەلەویەکان) عەلەویەکی خۆمان بووە.

نیگای دایکەکە لەسەر قژی کوڕەکەی دەگیرسێتەوە کە لە زینداندا، بۆز بووە، هەروەک موەکانی لاشە لاوەزەکەی. دەچنە ژوورەوە. لە ژوورە گەورەکەدا، جارێکی تر پیاوە پیرەکە بەبێ ئارامی داوا لە پارێزەرەکە دەکات:

— بۆ خاتری ئەو خوایە، گۆرەویەکانت دابکەنە با پێکانت ببینم.

کاتێک گۆرەوەیەکانی دادەکەنێت، جێگای ئەشکەنجە بە پێیەکانیەوە دیارە. خزمەکەیان کە دەموچاوە چرچوولۆچەکەی شایەتی ئەوە دەدەن کە ئەو جۆرە ئەشکەنجانەی لەسەر تاقیکراوەتەوە، بەردەوام دەبێت:

— کاک حوسێن، من ئەم جۆرە برینانە زۆر بە چاکی دەناسمەوە.

هەموو دوانێوەڕۆکە، ئەو خزمە پیرەیان باسی ئەو ناهەقیانەی بۆ گێڕایەوە کە لە کاتی سەرهەڵدانی دەرسیمدا لێیان کرابوو. پاشان خواحافیزیان لێدەکات:

— کاک حوسێن، تۆش ماندوویت، پێویستیت بە حەسانەوە هەیە، دوایی دێمەوە بۆلات.

بەرەو ماڵ، دەکەوێتە ڕێگا.

بەڵام، پارێزەرەکە، ناتوانێت بیر لە زیندانی دیاربەکر نەکاتەوە، بیرەوەریەک کە لە ماڵیشەوە لەیەخەی نابێتەوە. تەواو شەکەت و ماندووە، هەموو گیانی بەهۆی پاشماوەی ئەشکەنجەدانەوە، دەکزێتەوە. کاتێک بەتەنیا لەگەڵ دایکی دەمێنێتەوە، لە پڕ وادەزانێت لە دۆزەخەوە هاتووە بۆ ئەو بەهەشتەی، کە لای دانتێ (Dante) شکڵی گرتبوو.

قاچەکانی هێندە لاواز بووبوون کە بەحاڵ دەیانتوانی هەڵیبگرن.، چاوەکانی نەخۆش کەوتبوون، ملی باریک و روومەتەکانی تێک قوپابوون، ئەوەش بەقەد دایکی خەمباری دەکات کە لێی ناپرسێت چی بەسەرهاتووە یانیش بۆ وا لەڕو لاواز بووە. نیشانەکان، نیگاکان و هەڵسوکەوتەکان بۆخۆیان قسە دەکەن، ئەوەی کە دایکە بیستبووی لەماوەی ئەو پانزدە مانگەی کوڕەکەی لە زینداندا بوو، وای کردبوو کە خوێن لە دەمارەکانیدا بیبەستێت.

وەکو تریش، شتێکی گونجاو نەبوو کە پارێزەرەکە دانیشێت باسی ئەو هەموو ئازار و ئەشکەنجەیەی کە کێشابووی، بگێڕێتەوە. کاتێک سەیری دایکی دەکات وا بە بێدەنگی دەگری، بیر لەو هەزاران ژنانە دەکاتەوە و بەخۆی دەڵێت:" نابێت ئەوان

ئاوا عەزاب بچێژن، نابێت چیتر فرمێسک و خوێن بڕژێن". بەڵام ئەو هیچ وشەیەک شک نابات کە دڵنەوایی دایکی پێ بکاتەوە، بۆیە دەچێت بۆ ژووره گەورەکە.

خانوەکانی تونجەلی (دەرسیم)، بەشێوەیەکی مۆدێرن فەرش کراون. مێزێک کە لە دار گوێز دروستکرابوو تەپڵەکێکی جگەرەی مەرمەڕی لەسەر بوو لە سەر فەرشێک کە لە (Kemah) لەسەر شێوەی کۆنی کوردی دروستکرابوو، دانرابوو. قەنەفەکان لە مەخمەری سوور هەڵکێشرابوون. بە دیوارەکەدا، وێنەیەکی ناوچەیەکی دەرسیمی هەڵواسرابوو، فیشەک لەغێک کە گوللەی گەورەی پێوە کرابوو بە بزمارێکی زەرد لەسەر تابلۆیەک هەڵواسرابوو کە دیمەنی سەرچاوەکانی مونزووری نمایش دەکرد. دەچێتە بەردەمی کتێبخانەی براکەی کە ئەویش هەر پارێزەر بوو، کتێبێک دەردەهێنێت بە ناوی "سەرهەڵدانی کوردان لە ئەرشیفی ستادی جەنراڵەکاندا" و لەسەر قەنەفەیەکی قەڵەو دادەنیشێت. ئەوە یەکەمین جارە ئەو بەرهەمەی کەوتبێتە دەست کە لەسەر بناخەی دۆکیومێنتە نهێنییەکان نووسراوە و بەسەر سوڕمانەوە دەکەوێتە هەڵدانەوەی لاپەڕەکانی. لەپڕ چاوی بە سەردێڕی یەکێک لە پاشکۆکان دەکەوێت و دەست دەکات بە خوێندنەوەی. بەیاننامەیەک لە ئەنجومەنی وەزیرانەوە لەمەڕ هێرشێک بەناوی "پاکتاوکردن" کە لە ساڵی ١٩٣٧ لە دەرسیم دەستی پێکرا:

زۆر نهێنی

بەیاننامە

٤ ی مای ١٩٣٧

نووسینگەی سەرۆک وەزیران

هێڵی گشتی

لەسەر ئەو ڕاپۆرتانەی کە لە پەیوەندی لەگەڵ سەرهەڵدانەکانی ئەم دواییەی هەرێمی تونجەلی (دەرسیم) ئامادەکراون، بە ئامادەبوونی ئەتاتورک و سەرلەشکری سوپا، لێکۆڵینەوە و گوفتوگۆیان لەسەر کراو ئەم بڕیارانە دران:

١. دەبێت، ئەو هێزە چەکدارانەی کە یەکیان گرتووە، لە هێرشێکی بەهێز و بەکاریگەردا، خۆیان بگەیەننە هێڵەکانی نازمییە، کێتچیزە کەن (ئاساگی بۆر)، سێنە و کارۆگلان.

٢. دەبێت ئەمجارە دانیشتووانی ئەو ناوچە راپەڕیوانە بگوێزرێنەوە بۆ جێگایەکی تر {...}، دەبێت لە هێرشەکانی سەر گوندەکاندا، دەستبگیرێت بەسەر هەموو چەک و تەقەمەنیەکدا و دانیشتوانەکەیشی رابگوێزرێن. دەوڵەت حسابی ئەوە دەکات کە دەستبەجێ، دوو هەزار کەس بگوێزرێنەوە.

دەوڵەت لەسەر ئەو بڕوایەیە کە لە هێرشێکی سووک دا، بتوانرێت سەرچاوەی راپەڕیوەکان بێکاریگەر بکرێت. بەمانایەکی تر لە لایەک کاریگەری ئەوانەی کە چەکیان هەڵگرتووە نەهێلێت، لە لایەکی تریشەوە بە شێوەیەکی سیستەماتیک گوندەکان کاول و خاپوور بکرێن و خێزانەکانیش پەراوەزە بکرێن.

لەسەر ئەو بنەمایەی کە ئێستا لە بەرەکەدا، هێزە پەروەردەکراوەکانی مالاتیا و ئانکارای لێن، لە رێگای چالاکییە موخابەراتیەکان لە ناوچەکە و رێکخستنی بەتالوێنیک کە لە دیاربەکراوە رەوانەی ئەوێ دەکرێت، دەبێت لەماوەی یەک هەفتەدا، واتە ١٢ی مای ١٩٣٧، دەست بە هێرش بکرێت.

تێبینی: پێویستە بە هەچ نرخێک بێت، خەڵکێکی زیاتر کارا بکرێت، بە قازانجی خۆمان، دەبێت کەڵک لە گرووپەکانی ناوچەکە وەربگیرێت، ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە دەبێتە هۆی ئەوەی بودجەیەکی زیاتر تەرخانبکەین.

پارێزەرەکە هەست بە دەرکردنی ئارەقێکی سارد دەکات. بەراوردێکی باری نائاسایی ساڵی ١٩٣٧ لەگەڵ ئەوەی ئێستا ١٩٨٢ دەکات. بیر لە هاوڕێکانی دەکاتەوە کە هێشتا لە دۆزەخی زینداندا ماونەتەوە، ئەوانەی بوونەتە قوربانی قانوونە نوێیانەی کە تازە دەرکراون بەڵام هیچیان لە قانوونە کۆنەکانی پێشوو کەمتر نییە. دەنگێک کە لە چێشتخانەکەوە دێت، تەلاری بیرکردنەوەکانی دادەڕمێنێت. هەست دەکات کە چۆن کەمێک خەمگین بووە. گوڕێک بەخۆی دەدات و هەڵدەستێتەوە و بەرەو دەرگاکە دەچێت. سەیر دەکات ئەوە ئێما لەنگە (ئێما شەلە) بەخۆی و پرچە تەواو سپی و

دەموچاوە چرچ هەڵاتووەکەیەوە. تف لە قورگیدا وشک دەبێت. ئەوەی کە لە هەمووی زیاتر کار لە مرۆڤ دەکات، دەستە لاوازەکەی ئێمایە، کە هەر لە منداڵیەوە زیادی نەکردووە و وەکو پارچەیەکی بێگیان پێیدا هەڵواسراوە. چاو لە چاوی پارێزەرەکە دەبڕێت، بەڵام ئەو ناتوانێت لەسەر ئەو قاچەی بووەستێت کە ئیفلیج بووە. بەیارمەتی قاچەکەی تری دەتوانێت بەڵانسی خۆی رابگرێت. دەموچاوی وەکو بەردێکی رەقی لێهاتبوو، چاوەکانیشی کزو داماو بووبوون. سەرپۆشێکی سپی دابوو بەسەریا و کراسێکی ئاوادامانی ئاڵو واڵای لەبەردابوو.

پارێزەرەکە نەیتوانی چیتر لەوە زیاتر چاوەڕێ بکات. بەرەو پیری چوو، ماچی کردو و پاشان دەستی گرت و چووە ژێر باڵی تا لەسەر قەنەفەکە دابنیشێت. یەک وشە لەدەمی ئێماوە نەهاتە دەرەوە، تەنها ئەوەندە نەبێت کە چاوی لەسەر پارێزەرەکە هەڵنەدەگرت. بۆ ئەوەی لەو حاڵەتە رزگاری بێت، پارێزەرەکە بەشێوە زاراوەی دەرسیمی، زازاکی، لێی پرسی حاڵ و ئەحواڵت چۆنە؟ ئاخر، ئێما تورکی نازانێت و زۆر چارەی ئەوانەیشی ناوێت کە بەو زمانە قسان دەکەن.

— من باشم، ئەی بۆخۆت چۆنیت؟ خوا دەست بە باڵتەوە بگرێت و لەهەموو دەرد و بەڵاو لە زاڵمان و کارو کردەوەیان بتپارێزێ.

بێگومان، پارێزەرەکە پیشتر گوێبیستی ئەو بەسەرهاتە ببوو، کە ئێما دەربارەی سەرهەڵدانەکەی دەرسیم و ئەو چەوساندنەوە زاڵمانەیەی بەدوای ئەو رووداوەدا بەسەریان هاتبوو باسی کردبوو. هەندێک لە رووداوەکان وایان لێدەکرد کە بیربکاتەوە و هەندێک جاریش، بە رووداوە بچکۆلەکان پێدەکەنی. بەڵام لەدوای زیندانی دیاربەکرەوە، ئۆقرەی لێ هەڵگیرابوو، دەیویست بچووکترین شت لەسەر ئەوەی کە چی لە دەرسیم روویدابوو، بزانێت.

ئێما، کلیلی کردنەوەی زۆرێک لە نهێنیەکانە، بۆیە دەیەوێت بەهەر نرخێک بووە، کارێک بکات، کە سیقە لای ئێما پەیدا بکات. ئاخر، ئەو شارەزایی لەسەر بەشێک لە مێژووی ئێما هەبوو، بەڵام زۆر لایەنی تری ژیانی ئەو هەبوو کە هیچی لە بارەیەوە نەدەزانی. هەتا ئەو کاتەش، ئێما ئەو نهێنیانەی وەکو شتێکی شەخسی خۆی تەنها

لای خۆی هێشتبووەوە. هەرکەسێکیش باسی ئەو مەسەلەیەی بکردایە، ئەو خۆی لێ کەڕو کاس دەکرد.

پارێزەرەکە، زۆر بە کورتی و بە چەند وشەیەکی سادە باسی ئەو ماوەی کە لە زیندانی دیاربەکر بەسەری بردبوو بۆ ئێما کرد و پرسیارێکی ئاڕاستە کرد: دەمەوێت داوای شتێکت لێ بکەم. ئەگەر منت خۆش دەوێت و دەتەوێت چاک ببمەوە، ئەگەر هیچ نرخێک بۆ خزمایەتیەکەمان دادەنێیت و دەتەوێت خوا رەحم بە دایکم بکات، ئەوا دەبێت قسەم بۆ بکەیت. ئێما کەمێک بیر دەکاتەوە.

– باشە، پێم بڵێ دەتەوێت چی بزانیت، ئێما دەڵێت.

– بەڵێنم پێ دەدەیت کە وەڵامم بدەیتەوە؟ پارێزەرەکە بە گومانەوە لێی دەپرسێت.

– ئا، بەڵێن بێت، ئەگەر بتوانم.

پارێزەرەکە، زەردەخەنەیەکی بۆ دەکات و دستەبەجێ جانتا دەستییەکەی لەژێر مێزەکەدا، دەردەهێنێت، دەفتەرێک و قەڵەمێک دەردەهێنێت و دەیخاتە سەر ئەژنۆی. سەیرێکی دەموچاوە بێگەردەکەی دەکات.

– چیت بەسەر هاتووە هەموویم بۆ بگێرەوە، باسی هەموو ئەو شتانەم بۆ بکە بە چاک و بەخراپ کە بەناچاری بەسەریاندا هێناوی. ئەوەی کە دەیزانێت بەبێ دوودڵی و شەرم کردن یانیش وا هەست بکەیت کە ناڕەحەتت دەکات.

پاش تۆزێک، ئێما، بە پەشۆکاویی و بە بڕوا بەخۆبوونەوە دەڵێت:

– ئەوەی کە تۆ دەتەوێت بۆت بگێڕمەوە، گرنگترین شتە کە بەسەرم هاتووە. من دەمەوێت کە ئەم دنیایەم بەجێهێشت، ئەو نهێنیانەش لەگەڵ خۆم بەرمە ژێر گڵەوەو لای کەس باسیان نەکەم. بەڵام تۆ دەمارێکی لاوازی منت گرت، ئاخر تۆ دەزانیت کەمن چەندەم تۆ خۆش دەوێت!.

لەبیرتە کە من بۆ دڵنەوایی کردنی تۆ، بە دڵێکی پڕ لە خەفەتەوە، دەستە بچکۆلانەکانی تۆم ماچ کرد تا داوای لێبووردنت لێ بکەم. پێش ئەوەی بتگرن و بتبەن بۆ زیندانی دیاربەکر، زۆر گوێت بە رابردووی من نەدەدا. ئێستاش کاتێک تۆ

پرسیاری ئەوەم لی دەکەیت، ئەوا منیش هەموو شتێکت بۆ دەگێڕمەوە. تەنها شتێک هەیە کە نازانم لە کوێوە دەست پێبکەم.

— پارێزەرەکە بە چرپەیەک پێی دەڵێت، لە سەرەتاوە.

ئێما، بە ئێش و حەسرەتەوە، بیر لەسەردەمی سەرەتای لاویّتی خۆی دەکاتەوە، بەم شێوەیە دەست بە گێڕانەوەکەی دەکات.

بەشی یەکەم

گالبووسان

١

براکەم، دەست بکە بە نووسین و داوام لی بکە بە وردی ڕووداوەکانت بۆ باس بکەم، دەبێت ئەوە بزانیت کە من هێشتا بیرو هۆشم لە دەست نەداوە. ئەوەی کە بینیومە، بیستوومە و خۆم لەگەڵیدا ژیاوم، هێشتاش هەمووی لە نێو دڵ و دەروونمدا دەژی. با لەسەرەتاوە باسی سەردەمی منداڵی خۆم و گوندەکەمان، گالبوسانت بۆ بەکەم.

ئەگەر بیروهۆشم خیانەتم لێ نەکات، ئەوا لە مانگی ئۆگۆست (ئاب)ی ١٩٣٨ لە گوندەکەمان دەژیام. هەر وەک خۆشت دەزانیت، گوندەکەمان، لە دامێنی ئەو شیوو دۆڵەی کە لە قەراخ ئەو ئاوەی بەخوڕ دەهاتە خوارەوە، کە هەمان ناوی هەبوو، واتە گالبوسان، هەڵکەوتبوو. حوسێن باری بەرانبەری ئێمە لەوبەر کەنارەکەوە دەژیا. سەبیت باکیل و کاک عەلی بەرتی لە نزیک ئێمەوە لە قەراخ ئاوەکەدا دەژیان. لە نێوان ئەو دوو خانووەدا، چەمێک بەخوڕ دێتە خوارەوە. ئەو ئاوە لە شاخی سپییەوە دێتەوە خوارەوە، هەر لەوێش ئاشێکی لێ بوو، بە شەو و بە ڕۆژ، ئیشی دەکرد.

دراوسێی هەرە نزیک لە ئێمەوە خدری سەیید باکلیسی بوو.

(ئیسا ئیڤشی) و (خیدە ئیش) نەختێک لەو لاترەوە دەژیان. کەمێک لە خوارترەوە، کانیەکی ساردی لێ بوو بەناوی هینی ساردین، کە لە نێو تاشە بەردەکانەوە دەهاتە دەرەوە. ئاوەکەی هێندە ساردبوو کە کەس نەیدەتوانی، یەکسەر، قومێکی لێ بخواتە. گوندەکەمان پاڵی بە شاخی زاگرۆڤیتەوە دابوو و چواردەوری بە دارستانێکی چڕ گیرابوو، کە لەلایەن دانیشتوانی گوندەکەوە پێیان دەوت دارستانی زاگرۆڤیت.

لەم بەر ڕووبارەکەوە واتە بەبەری لای ئێمەوە، دارستانێکی چڕی هەمە ڕەنگە هەڵچوو بوو، کەچی سپیدارەکانی ئەو بەر ڕووبارەکە وایان نیشان دەدا کە سەریان لە ئاسمان گیر کردبێت. با، بە هێواشی دەیلاراندنەوە. لە پشت ئەو دارانەوە، ئاشێکی تری لێ بوو کە بە ئاوی ڕووباری گالبووسان کاری دەکرد. پیرەکان دەیانگووت کە ئەو ئاشە لەسەردەمی ئەرمەنییەکاندا دروستکراوە. لە پشت خانووەکەی حوسێن باریسەوە،

دەتوانرا ئەو خانوانە ببینرێن کە هی (دۆیە قەر)، مستەفایا دەروێش و حوسێن تووسیک بوون. بە تەنیشت خانووەکەی تووسیکدا، چۆگەیەک بە خوڕ دەهاتە خوارەوە کە پێیان دەووت رووباری حوسێن تووسیک.

رووباری گالبووسان، ئاویی زەوییەکانی ئێمەی دەدا، هەرچەندە زۆریش نەبوون بەڵام هەتا بڵێی بەپیت و بەرەکەت بوون و بەشی هەموو پێداویستییەکانی ئێمەی دەکرد، لە گەنم، جۆ، هەرزن، بیبەر، تەماتە، ئارو (خەیار)، سیر و پیڤاز. بزنەکانیشمان خۆیان بە گەڵای داربەڕووەکان تێر دەکرد.

گوندی گالبووسان خۆی بە لووتکەکانی چیایی زارگۆڤیتەوە هەڵواسیبوو، کە لێوەی بەباشی دەشتی پیرگیدی دیار بوو، کە خۆی درێژ دەکردەوە هەتا دەگەیشتە چیای پولن سۆبوونی.

لە پایزاندا، کاتی دەغڵ و دان هەڵگرتن، هەردوو ئاشەکە دەبوون بە یەکێک. خەڵکی ئەو دەڤەرە، بەشەو بەڕۆژ دەهاتن بۆ هارینی گەنمەکانیان و پاشان بە خۆیان و فەردە ئاردی پڕەوە دەگەرانەوە.

بە بەهاران، گژوگیا و گوڵ، بە بەرگی ئاڵاو واڵایانەوە، ناوچەکەیان دەڕازاندەوە، هەموو شتێک لە جوانیدا نقووم دەبوو. ئێمەش بە بۆنی ڕێحانە، گوڵەوەنەوشە و نێرگز، مەست دەبووین. پەپوولە و مێش هەنگەکان بەبێ ماندوو بوون، لەم گوڵەوە دەفڕین بۆ ئەو گوڵ، لە کاتێکدا کە بوولبول و چۆلەکەکان بە ئەسپایی دەیانخوێند.

بۆ ئێمەی منداڵان، وەرزی بەهار، مانایەکی تایبەتی هەبوو. هەر لە بەیانی زووەوە دەچووینە دەرەوە تا چاودێری مەڕ و بزنەکانمان بکەین کاتێک دەمانبردن بۆ ناو دارستانە چڕوپڕەکان. یاری (عەلی فاتیک)مان دەکرد کە ئاوهابوو، یەکە یەکە پەڕەکانی گوڵێکمان لێدەکردەوە هەتا دواپەڕەکەی، پاشان یەک بەدوای یەکدا دەمانگووت "براوە" یان "ون بە".

تاجە گوڵمان دابەشدەکردو بەیارمەتی شیلەی گوڵە کەنگری کێویی دەمانکرد بە بنێشت. کاتێکیش لەسەر هەندێک بەرد دەمان ماڵینەوە، دەستەکانمان رەنگی ئەوانیان دەگرت.

کاتمان بە سێبەری خۆمان دەپێوا و بەبێ هیچ دەردەسەرییەک خواردنمان بەدەست دەخست، ئاخر ئێمە دەمانزانی کام گژوگیا ژەهراوییە.
پێش ڕۆشتنەوەمان بۆ ماڵەوە، کاتێک خۆر ئاوا دەبوو، دەچووین بۆ سەر ڕووبارەکەو کەمێک یاریمان دەکرد.
من تاکە کچی دایک و باوکم بووم، هەربۆیە هەموویان بە براکانیشمەوە وەک پەرستن دەیانپەرستم و هەموو خۆشەویستی خۆیان بەمن دابوو. هەتا بڵێی ژیکەڵە بووم، قژێکی درێژ و دەمووچاوێکی خڕ و کوڵمەکانیشم سوور دەچوونەوە، هەربۆیە زۆرجار دەبووم بە جێگای قسەوباسێکی زۆر.
وەک دەڵین، دوای ئەوەی هەر شەش براکەم بەدوای یەکدا لە دایک دەبن، ڕۆژێک دایک و باوکم لە دەمەوخۆرئاوابونێکدا ڕوو دەکەنە خۆر و دەستیان بەرەو ئاسمان بەرزدەکەنەوە و دەپاڕێنەوە کە کچێکیان ببێت.
دەچنە زیارەتی زۆر چاک و پیران لە نێویاندا، دایە فاتمە و لەوێ خێرێک دەکەن.
وەک دەڵین کە دوعاکانیان قبووڵ دەبێت، من لە دایک دەبم.
باوکم، حوسێن، پیاوێکی لەڕو لاواز و باڵا مامناوەندی بوو، هەمیشە دەم بە پێکەنین و ڕووخۆش بووە، زۆر بە منداڵەکانیەوە پەیوەست بووە و پیاوێکی بە ئیعتیبار و لەگەڵ دراوسێکانیدا بە چاکی هەڵیکردووە. سمێڵەکانی درێژ و برۆکانیشی پڕ و ئەستوور بوون. ئەو هێشتا منداڵێکی بێ چارەی تەمەن شانزدە ساڵان دەبێت کە لەگەڵ دایکم زەماوەند دەکات کە ژنێکی کامڵی نزیکەی بیست ساڵان دەبێت. وەکو گاڵتەکردن دەڵێن کە ئەو لە تەمەنی لاوێتی و تازە زاوەیەتیدا، نەیوێراوە بچێتە ژووری (بووک)ێوە. ڕۆژێکیان ئەوان لە قەراخی چۆمەکە دەبن و لە دووری هەموو نیگایەک دەست دەکەن بە دەستبازیکردن. دوای ئەوە، دایکم تووڕە دەبێت و تاشە بەردێک دەخاتە سەر سنگی و دەیبەستێتەوە و هەڵی دەداتە ناو ئاوەکەوە، بەڵام کەس نازانێت بۆ چی وای کردووە. بە تەنیا دێتەوە بۆ ماڵەوە. حەتمەن دانیشتووانی گوندەکە پێوەی دەنێن بەڵام ئەگەر مرۆڤ پێیان باوەر بکات ئەوا نە دەبوو بەردەکەی لەسەر لابەرن هەتا نەبوایە بە زاوا.

ئەگەرچی خانووەکەمان یەک قات بوو بەڵام زۆر گەورە بوو. لە دوو بەش پێکهاتبوو، ئەو بەشەی خۆمان تێدا دەژیاین لەگەڵ تەویلەیەک. ئەو شوێنەی خۆمانی لێ دەژیاین لە هەیوانێک پێکهاتبوو کە دەکەوتە نێوەندی خانووەکەوە، ژێر زەمینێک و چوار ژووری نووستنی تێدابوو. دیوارەکانی لە بەرد دروستکرابوون و بە قوڕ سیواخ درابوون. براکانم، سلێمان و کامێر و مەمەد، ژنیان هێنابوو و منداڵیشیان هەبوو. هەر بۆیە هەتا دەهات ژمارەمان زۆرتر دەبوو و جێگاشمان تەنگتر دەبووەوە.

وەکو دوێنێ وایە لەبەر چاومدا. من لەگەڵ براکانم، موسا، داود و حوسێن و حەسەن عەلی، لە هەیوانەکدا دەنووستین. دیارە حاڵمان زۆر باش نەبوو بەڵام ژیان بەرەو پێش دەچوو، هەروەها بەو حاڵەوە نەماینەوە.

بەهاتنی سەربازەکان بۆ ناوچەی دەرسیم، تا دەهات خەڵکەکە نیگەران تر دەبوون. ژەنراڵێک فەرمانی دابوو کە دراوسێکەمان کە ناوی خدر بوو ببێتە کوێخا، بۆیە دەبوو زوو زوو سەردانی گارنیسۆر بکات. بەو شێوەیە هەواڵی شەڕەکانی دەوری (رووباری لاش)مان بیست، لە دێمانان. هەواڵی کوشتنی ماڵباتی سەید رەزاو، تەفروتوناکردنی پیاوەکانی بەختیاری، خزم و کەسووکار و دراوسێکانمان و سەربڕینی ئاغا شان، قیامەتی هەستان و بووە باسوخواسێک کە هەمیشە باسی لێوە دەکرا و هەموو گوندنشینەکانی هەژاند. پیاوانی بە هەیبەتی وەکو سەید باکیل، کاک عەلی بەرتی و حوسێن باری، ئاگادرای هەموو شتێک بوون. ئەوان بە شێوەی جۆراوجۆر پەیوەندیان لەگەڵ پیاوانی بەدەستەڵاتی ناوچەکانی دەرسیمدا هەبوو.

بەو شێوەیە رۆژە رەشەکە هات. نیوەڕۆ بوو، خۆر بە بەرزییەوە لەسەر خانووەکەمان وەستابوو. رۆژێکی خەفە کراو بوو، گوێمان لە دەنگی سیسرکەکان بوو. سەگەکەمان، سیتچۆ، کە تووکێکی سپی و دوو گوێی قوتی پێوە بوو، لەو سێبەرەی کە من یاریم تێدا دەکرد، لێی راکشابوو. تازە دایکم قژیی بۆ شانە کردبووم و مووروی سوور، شین و زەردی بە کەزییەکانمەوە کردبوو. لەپڕ گوێم لە سیتچۆ بوو دەستی کرد بە وەڕین و هەڵبەزو دابەز. زۆر نیگەران بووم و هەستامە سەر پێ. سەگەکە لە وەڕین بەردەوام بوو و بەرەو لای رووبارەکە رایکردو منیش بەدوای کەوتم. لەوێ، لەوبەر

رووبارەکەوە چاوم بە حوسێن توسکی و سەدان سەرباز کەوت، بە خۆیان و چەکەکانیانەوە کە سەرەنێزەیان پێوە بوو. زۆربەی سەربازەکان پیادە بوون، بەڵام ئەفسەرەکان بە سواری ئەسپ و هێسترەوە بوون. بەرەو گوندەکەمان دەهاتن و پیاوانی دەرەلنگ فشی دەرسمییان پێش خۆیان دابوو و پاڵیان پێوە دەنان. کە ئەوەم بینی تۆقیم، بەرەو ماڵەوە رامکرد، بینیم دایک و باوکم و براو برازنەکانم خەریک بوو دەهاتنە دەرەوە. رامکرد بۆ لای دایکم و خۆم کرد بەژێر کراسەکەیدا و دەستم کرد بە گریان.

سولێمان کە پیاوێکی پیر بوو، رووی کردە باوکم و پێی وت: دەبێت تۆش لەگەڵمان بێیت.

باوکم خەریک بوو بۆی روونبکاتەوە کە نایەت:

— من ناتوانم ژن و منداڵاکان بەجێ بهێڵم بۆ ئەو غەزەبانە. من پیربووم و ئەوان هەقیان بەسەر منەوە چییە. ئێوە برۆن! خۆتان رزگارکەن، من ئاگام لە ژن و منداڵەکان دەبێت.

حەسەن عەلی کە لە هەموان گەنجتر بوو لەگەڵ ئێمە مایەوە، بەڵام هەر شەش لە براکانی ترم و دوو لە برازنەکانم خۆیان کرد بە نێو دارستانی زارگۆڤیتەوە کە کەوتبووە پشت خانووەکەمانەوە. دراوسێکانیشمان، پیاوەکانی ماڵی ئیڤیش، کە بینیان چۆن ئەوانەی ئێمە رۆیشتن ئەوانیش شوێنیان کەوتن. کە سەربازەکان هاتنە نێو ئاواییەوە، سەید باکلی، شەمۆی لای حوسێن توسکی و بەکۆی لای کاک عەلیش، هەموویان بەرەو دارستانەکە رۆیشتن. ئەوەی لە ئاواییدا مابووەوە، تەنها ژن و منداڵ و پیاوە پیرەکان بوون. دایکم دەستی کرد بە گریان و ئەو برازنانەشم کە مابوونەوە دەستیان کرد بە رنینەوەی قژی خۆیان، سەگەکەمان، سیتچۆ، هێشتا لای رووبارەکە بوو، بە بەردەوامی دەیوەڕاند. لە لای ئێمەوە ئەوبەری رووبارەکەمان لێوە دیاربوو. سەربازەکان چواردەوری خانووەکانیان گرتبوو و تا هەموو خەڵکەکە ناچاربکەن بێنە دەرەوە. گریان و شیوەنی ژنان و منداڵان دەگەیشتە لای ئێمە. راستییەکەی، ئێمە

نەماندەزانی چیمان لی دەکەن. بەڵام لەوە تێگەیشتبووین کە دەیانەوێت هەموو پیاوەکان کۆبکەنەوەو و لەگەڵ خۆیان بیان بەن.

کاتێک سەربازەکان پەڕینەوە و بەرەو لای خانووەکەی ئێمە هاتن، باوکم وتی با بڕۆینە ژوورەوە، دایکم دەرگاکەی پێوەداو ئێمەش هەموو خۆمان ترنجاندبووە لای پەنجەرەکەوە تا ببینین چی ڕوودەدات.

یەکە یەکە هەموو خانوەکانیان گەمارۆ داو خەڵکەکەیان بە دەست بەرزکراوەیی بەزۆر دەهێنایە دەرەوە. بە ریز ڕوویان لە دیوارەکان دەکردن و دەستیان دەکرد بە پشکینی خەڵکەکە. پاشان کەوتنە پشکنینی ماڵەکان.

بەوشێوەیە سەرە گەیشتە سەر ماڵی ئێمە. کە لە دەرگایان دا، باوکم دەرگاکەی کردەوە، بە خۆیان و تفەنگەکانی دەستیانەوە خۆیان کرد بەژووردا، بە زمانی خۆیان کە بۆ ئێمە بێگانە بوو و لێیان تێنەدەگەیشتین، دەستیانکرد بە هاوار بەسەرماندا. نەماندەزانی چیان لێمان دەوێت. باوکم وتی، دەستان بخەنە سەر سەرتان و بڕۆنە دەرەوە. براژنەکەم منداڵەکانی کردە کۆڵی و دەستی گرت بە لەچکەکەی سەریەوە. لە دەرەوە هەموومانیان ریز کردو ئەفسەرێک کە بەسواری ئەسپێکەوە بوو، فەرمانی بە سەربازەکاندا کە بمانپشکنن. کە هیچیان نەدۆزییەوە، جارێکیتر چوونەوە بۆ نێو خانووەکەمان. نیو سەعاتێکی پێچوو، تا هاتنە دەرەوە و دەستیان بە پرسیارکردن لە باوکم کرد، ئەویش واقی وڕمابوو و نەیدەزانی وەڵامیان بداتەوە، ئاخر ئەو لە زمانی تورکی نەدەگەیشت. وەرگێڕێکیان هێنا، لە باوکمیان پرسی کوڕەکانت لە کوێن؟ باوکیشم لە وەڵامدا وتی: نازانم. ئیتر دەستیان بە لێدانی باوکم کرد، تا سوارێک هاتوو دەستی گرتن. دوای ئەوە دەستی باوکمیان گرت و لەگەڵ خۆیان بردیان. ویستم دوای باوکم بکەوم، ئەوەندەمزانی دایکم قژی گرتم و وەستاندمی، نەیهێشت شوێنیان کەوم. لە خانووەکەمان دوور کەوتینەوە تا لە چاومان ون نەبن، پیاوەکانیان لەگەڵ خۆیان بەرەو لای خانووەکەی باکیل برد. دایکم دەستی بەلاواندنەوە کرد و یەکە یەکە ناوی ئەو پیاوانەی دەوت کە سەربازەکان لەگەڵ خۆیان بردبوونیان: مستەفایا دەروێش، داڤوتا قەر و حوسێن باری، هەروەها

سلویا گولوری و خیدە کاک، کە بە ڕێکەوت لەناو دێکەدا بوون. سەربازەکان پیاوەکانیان بەرە و لای زێی (OKH) وە دەبرد تا لەگەڵ پیاوەکانی دێکانی دەورو پشتماندا، کۆیان بکەنەوە و لێیاندا و ڕۆیشتن.

کاتێک گەڕاینەوە بۆ ماڵەوە چیمان بینی، هەموو شتەکانمان درابوو بەسەر یەکدا، دایکم دەستی بە دوعا کردن لە سەربازەکان کرد: دەک ڕەبی دەست و قاچتان شکێ! یاخوا ماڵتان ئاگری تێبەربێ! بەر نەفرەتی ڕۆژ و دوزگوون بابا کەون کە ئێمە بە پشت و پەنای خۆمانیان دەزانین.

هەچی ئاردمان هەبوو هەموویان هەڵڕشتبوو، گوێنیەکانیان هەڵدڕی بوو و لە هەیوانەکدا هەڵیان ڕشتبوون. هیزە ڕۆنەکانی دایکمیان هەڵدڕیی بوو و ڕۆنەکیان کردبوو بەسەر ئاردەکەدا. هەروەها فەردە سیر و پیڤازەکانیشیان دڕاندبوو بەسەر دۆشەکاندا هەڵیانڕشتبوون، هەرچی جلێکمان هەبوو هەموویان بەو ناوەدا بڵاوکردبووەوە و قاپ و قاچاخەکانمانیان شکاندبوو. کاتێک دایکم و براژنەکانم ماڵەکەیان بەو شێوەیە بینی، دەستیان بە گریان کرد، ئێمەی منداڵیش بەدوای ئەواندا دەستمان بە گریان کرد. دوای تاوێک دایکم داوی لە براژنەکانم کرد کە فرمێسکەکانیان بسڕن و بێن یارمەتی بدەن تا شتەکان کۆ بکەنەوە. بەدەم کۆکردنەوەی ماڵەکەوە بە بەردەوامی دایکم دوعای لە سەربازەکان دەکرد. کە ماڵەکەمان کۆ کردوە ئێمەش چووین بۆ لای ئەو خەڵکەی کە لای ماڵی سەید باکیلس کۆبووبوونەوە.

هەموو ژنی ئاوایی لەوێ بوون. بەسێر خاتوون کە ژنی سەید باکیل بوو وتی: سەربازەکان بەدوای چەکدا دەگەڕان، دوای ئەوەی لێکۆڵێنەوە لەگەڵ پیاوەکانمان دەکەن بەریان دەدەن. بەڵام ژنەکەی دۆیا قەر، یەکە یەکە ئەوانەی دەژمارد کە لە هێرشەکانی پێشووتردا لەگەڵ خۆیان بردبوونیان. چەکێ کە ژنی حوسێن باری بوو قسەکەی لەدەم وەرگرتەوە: ئەوانەی ئێمە ساڵێک دەبێت چەکیان داناوە و کەس لەم دێیەی ئێمەدا هیچ بەربەرەکانیەکی لەگەڵ سەربازەکاندا نەکردووە، کەواتە نابێت ئێمە خۆمان وەکو باڵندەیەکی بەدبەخت نیشان بدەین، خەمتان نەبێت پیاوەکانمان

دەگەڕێنەوە. بەڵام ئەم قسانەی چەکێ وایان نەکرد کە قەناعەت بە هاسیل بابا کوڕی سەید باکلی بکات کە سەرەڕای ئەوەی تەمەنی نۆزدە ساڵ بوو سەربازەکان لەگەڵ خۆیان نەیانبردبوو، ئاخر ئەو قاچێکی ئیفلیج بوو. ئەو پێی وابوو کە چەکێ عەقڵی منداڵانەیە:

– دیارە پیاوەکانی بەختیاری، چەکیان هەڵگرتبوو، بەڵام ئەی بۆ ژن و منداڵەکانیان کوشتن؟ خۆ ئەوە ئەگەر هەر باسی کۆمەڵکوژییەکەی ماڵی سەید ڕەزا نەکەین، کە چل کەسی بێ چەک و بێتاوان بوون؟

ژنەکەی موختار تێڕوانینێکی تری بۆ مەسەلەکە هەبوو:

– ئێمە نابێت پیاوەکانی خۆمان لەگەڵ سەید ڕەزا تێکەڵ بکەین؟ ئەو بەربەرەکانێی سەربازەکانی دەکرد. هەمووی خەتای ئەو بوو کە سوپا ڕووی کردە دەرسیم.

ئەم قسانە وای کرد کە چەکێ بە ڕووی ژنەکەی موختاردا هەڵشاخێ:

– کچێ لە خوا بترسە! ئا بەو شێوەیە باسی سەید ڕەزا نەکەی! ئەو هەموو خزمەکانی خۆی کرد بە قوربانی دەرسیم.

بەسەر خاتوون، تێکەڵاوی قسەکانییان بوو:

– ئێستا بڕوانن! بۆ لەگەڵ یەکتری شەڕ دەکەن؟ کەمێک سەبرتان هەبێت. ئێمە دەبێت تەنها لە خودا بپاڕێینەوە.

کە هەموو شت هێور بووەوە هاتینەوە بۆ ماڵەوە. هێشتا تاریک دانەهاتبوو و ڕۆژ ئاوا نەبووبوو. دایکم باسی ئەوەی بۆ براژنەکانم دەکرد کە لە یەکێک لە گوند نشینەکانی بیستبوو، لەناکاو لە دەرگا درا، ترس دایگرتین، دایکم بە دوودڵییەوە دەرگاکەی کردوە. عەلی ئامۆزام بوو. ئەو بەشێوەیەکی وا سەیر خۆی کرد بەژووردا دایکم ملی گرت و دای لەپرمەی گریان. بە شەلە شەل، چوو لەسەر تەختە خەوێک دانیشت، ئێمەش بە هێواشی دەورەمان دا، هێشتا خوێن لە مل و قاچەکانی دەچۆڕا، وەڵامی پرسیاری دایکمی بۆ نەدەدرایەوە. لەو کاتەی کە دایکم خەریکی ئامادەکردنی تەشتێک ئاوی گەرم بوو ئەویش هێواش هیواش زمانی هاتەوە گۆ:

- کاتێک گەیشتینە سەر رووبارەکە کە سەربازەکان چواردەوریان گرتبوو، ئێمەیان پێش خۆیاندا بەرەو لای (OKH)، من شتێکم کرد کە تەواو کارێکی شێتانە بوو، وەک ئەوەی بەدەستی خۆم ملم بخەمە بەردەستی جەلادەکەم. چەند وشەیەکم بە تورکی وت، وتم بەڵکو ئەگەر وا بزانن کە زمانەکەیان دەزانم رزگارم ببێت لەدەستیان. چوومە پێشەوە بۆلای ئەفسەرێک و پێم وت کە من بێ تاوانم و لێی پاڕامەوە کە بەرم بدەن.
- بەڵام لە وەڵامدا وتی:" هەی فێڵ باز، کە تۆ تورکی دەزانیت بۆ لە ئێمەت شاردۆتەوە". فەرمانی بە سەربازەکاندا، بمدەن بەزەویدا و بە حەیزەرانەکانیان بەربوونە گیانم و بێ پسانەوە لێیان دەپرسیم کە کێ چەکی هەیە، منیش سوێندم بۆ دەخواردن کە کەس چەکی نییە. دوایی یەکێکیان لەسەر سنگم دانیشت و دوانی تر قاچەکانیان بەرزکردمەوە و هەردوو قۆڵیان گرتم و کەوتنە لێدانی پێکانم.

هەر لەیەکەم تێسرەوەندنیان وام هەست دەکرد کە ماسوولکەکانم بە تەواوەتی سڕ بوون، دووەم وام هەست دەکرد دەڵێی جەرگ و دڵم دەردەهێنن ، سێیەم، خوێن لە قاچەکانمەوە فیچقەیان کرد. ئیتر دوای ئەوە نەمتوانی پیاکێشانەکانیان بژمێرم.

- کاتێک بەهۆش خۆمدا هاتمەوە، خۆم بەتەنیا بینییەوە. بیرمکردەوە کە ئەگەر بە گاگۆڵکێش بێت خۆم بگەیەنمەوە ماڵەوە. لەپڕ گوێم لە دەنگێک بوو دەینالاند. هەرچۆنێک بوو خۆم گەیاندە ئەو جێگایەی کە دەنگەکەی لێوە دەهات. کە بینیم ئەوا (Khide kek) لەسەر پشت کەوتووە و هەموو دەمو چاوی خوێنە. هەستم کرد کە هێشتا گیانی تێدا ماوە. بەڵام من خۆم نەمدەتوانی ریگا بکەم، چ جای ئەوەی ئەویش هەڵگرم. کاتێک عەلی لە قسەکانی بووەوە، دایکم بە هێواشی بە ئاوی شیلەتێن قاچەکانی بۆ شت. دوای ئەوە یەکسەر چوو بۆ ماڵی (Khide kek) تا هەواڵەکەیان پێ رابگەیەنێت. ژنان بەرەو رووبارەکە رایانکرد تا بریندارەکە بهێننەوە، عەلی ئامۆزاشم سەرەڕای برینەکانی قاچی بەرەوە چیای زارگۆڤیت کەوتە رێگا.

٢

سەربازەکان، عەلی ئامۆزامیان بەجێ هێشتبوو، وەکو ئەوەی کە مردبێت. پیاوەکانی تریان پێش خۆیان دابووە بەرەوە (Okh). سەربازەکان بە قۆناخە تفەنگ بەر بوونە گیانی پیاوەکان کە زۆربەیان بە ساڵا چووبوون. کاتێکیش لە هیلاکی، برسێتی و تینوێتیدا بەم لاو ئەو لادا دەکەوتن، بە حەیزەران تێیان دەکەوتن و بەزۆر هەڵیاندەستاندنەوە، هەروەها رێگایان نەدەدا کە کاروباری سەرئاویان جێبەجێ بکەن. کە گەیشتبوونە گوندی (Okh)، هەمان شتیان دووبارە کردبووە کە بەسەر گوندی گالبووسانیاندا هێنابوو، چواردەوری خانووەکانیان گرتبوو، ژن، منداڵ و پیرەمێردەکانیان هێنابووە دەرەوە و پیاوەکانیان تێکەڵ بە ریزەکە کردبووە، دوای بەرەوە گوندی سیتریچ کەوتبوونە رێگا.
رووباری بە خوڕیی (Okh)، دڕی بە دۆڵەکە دەدا. کێڵگەکانی دامێنی چیای سپیی کردبووە بەردەڵان و لاشیو. بۆ دوا جار بە هێزی بازوو بەوپەڕی بی رێزیی و بە لێدان، پیاوەکانیان ناچار کردبوو کە بەرەوە گوندی سرتێچ هەڵگەڕێن و پیاوەکانی ئەوێشیان تێکەڵ بە ریزەکە کردبوو. بۆ لای ئێوارە گەیشتبوونە خەتەش. خەتەش کەوتۆتە نزیک لوتکەی چیای سپی و بە دارگوێز و مێوەهاتەکانی بەناوبانگە. لەوێ پیاوەکانیان ناچارکردبوو بمێننەوە و سەربازەکانیش فەرمانیان پێدرابوو کە گوندەکە بە دیقەت بپشکنن. پیاوەکانی ئەوێشیان کۆکردبووە و بە گۆچان تێیان کەوتبوون و هێنابوونیان بۆ لای ئەوانی تر. کاتێک خۆر ئاوا دەبێت، سەربازەکان هەندێک خواردنیان ئامادە کردبوو، پێش ئەوەی دەست بە خواردن بکەن، دیلەکان داوای خوردنیان کردبوو، کەمێک پەنیر و رۆن و نانیان دابوونێ کە دەبوو پێی رازیی بن.
لە نێو دیلەکاندا، منداڵیکی تێدابوو کە ناوی سەلمان بوو، تەمەنی دوانزدە ساڵان بوو و کوڕی کالۆ بوو کە سەرۆک عەشیرەتی خێڵی محەمەد بوو. باوکی سەلمان، پیاوێکی دنیا دیدە و بیر تیژ بوو. بە پێچەوانەی پیاوە خۆش باوەڕەکانی گوندەکەوە، ئەو دەیزانی کە سەربازەکان خەریکی خۆ ئامادەکردنن بۆ ئەوەی

کارەساتێکیان بەسەردا بهێنن. ئەو نەیدەتوانی وەکو ئەوانی تر چاوەکانی لێک بنێت. دوای ئەو شتەی کە ناویان لێنابوو خواردنی ئێوارە، سەربازەکان فەرمانیان دا کە نابێت لەگەڵ یەکتر قسە بکەن و پاشان بردنیان بۆ شوێنێکی بەرئاولا. لەوێ سێ ئاگری گەورەیان کردەوە تا چوار دەوریان رووناک بکاتەوە. لە شەودا، کالۆ دەستی هێنا بەسەر کورەکەیدا و تەنها یەک شتی لە مێشکدا بوو ئەویش راکردن بوو، بەلام هیچ هەلێکی بۆ نەرەخسا.

بەیانی زوو دیسان کاروانەکە بەرێ کەوت. لەسەرەوە، لەسەر لوتکەی چیای سپی، دەنگی گریان و لاواندنەوەی ژنەکان دەبیسترا.

گەیشتنە ئەو جێگایەی کە وا ریگای سەربازی تێدا دروست دەکرا. لەوێ کە وەکو شوێنی کرێکاری چاوی لێدەکرا، خێمەیەکی لێ بوو کە لەلایەن پیاوێکەوە چاودێری دەکرا بە ناوی بەکۆ. بۆیە (بەکۆ)شیان لەوێ دانابوو، چونکە کەمێک زمانی تورکی دەزانی. ئەو جگە لەوەی کە سەر بەهەمان عەشیرەتی کالۆ بوو، هەروەها دراوسێشیان بوو.

هەر لەو کاتەوەی کە گوندی خەتشی بەجێ هێشتبوو، کالۆ لە دوزگوون بابا دەپارایەوە کە بەلای ئەو خێمەیەدا رەت ببن. هەر دەیروانی تا لە کۆتایدا، خێمەکەی بەرچاو کەوت. ئیتر بیری کردەوە کە دوعاکانی قبوڵ بووە. دەستی منداڵەکەی گرت و خۆی پاش خست بۆ دوای ریزەکە. کڵاوە سوورەکەی لەسەری منداڵەکەی لابردوو و فانیلەکەی داکەند و کەمێک سەرو قژیی بۆ رێکخستوو و بە گوێیدا چرپاند:

– کوری خۆم، کە گەیشتینە بەردەم خێمەکە پاڵێکت پێوە دەنێم و یەکسەر خۆت دەکەیت بە نێو خێمەکەدا. مامە بەکۆ لەگەڵ خۆی هەرچی زووترە دەتباتەوە بۆ لای دایکت. نەترسیت، ئەگەر سەربازێکیش لێی پرسیت تۆ کێی، بڵێ من کوری بەکۆم.

کاتێک گەیشتنە بەردەم خێمەکە، سەیرێکی ئەم لاو لای خۆی کرد تا بزانێت کەس سەیریان ناکات، پاڵێکی بە کورەکەیەوە نا بۆ لای بەکۆ کە لەبەردەم خێمەکەدا وەستابوو. بەکۆش بە خێرایی پانتۆڵەکەی لەبەر داکەند و خاولییەکی تێوە پێچاو لە

تەنیشت خۆیەوە داینا. هەردووکیان دەترسان و بەکۆ دەستەکانی وەک شەق شەقە دەلەرزین.

لە پڕ ئەفسەرێک لە ریزەکەی ئەو بەرەوە پەیدابوو و هێسترەکەی لەبەردەم خێمەکەدا وەستاند. بەکۆ هاتە دەرەوە. پیاوێکی درێژ، لوتێکی هەڵۆیانە و سمێلیکی درێژی ئەستووری هەبوو. ئەفسەرەکە زۆر بە جددی سەیرێکی کرد، سەیرێکی کوڕەکەی کردو بە بەکۆی وت وەرە پێشەوە. بەکۆ ویستی غیرەت بداتە بەرخۆی و سێ هەنگاو هاتە پێشەوە، سڵاوێکی سەربازیانەی لێکرد و پێڵاوەکانی هەڵکێشاو، ناوی خۆی وت:

— بەکۆ، حەرەسی جادە سەربازییەکەم، گەورەم.

ئەفسەرەکە بە چاوێکی گوماناوییەوە لە منداڵەکەی روانی و پرسیاری کرد:

— ئەو منداڵە هی تۆیە؟

بەکۆ بە جارێک تۆقی بوو، بەڵام دیسانیش وەڵامی دایەوە:

— ئەگەر بە کۆیلەی خۆتانی قبوڵ بکەیت، گەورەم، بەڵی کوڕی خۆمە.

ئەفسەرەکە درێژەی پێداو وتی:

— بەڵام ئەمە لە تۆ ناچێت.

بەکۆ وای نیشاندا کە گاڵتەی لەگەڵ دەکات:

— ئەم سەر دایکی داوەتەوە، گەورەم!

ئەفسەکە کەمێک بیری کردەوە و بەبێ ئەوەی هیچی تر بڵێت، پاش تاوێک بە خێرایی سواری هێسترەکەی بووەوە و شوێن ئەوانی تر کەوت. خۆی گەیاندە قافڵەکەیان کە ریزیان بەستبوو بەرەو شاخی سپی. سەر شاخەکە، جێگایەکی پان و بەرین و دامێنەکشی لا شیوەڵان بوو. لە وێوە گوندی ئەباسیان و زمێک دەبینرا. دەتووت خانووکان بەقەد شاخەکەدا پەرش و بڵاو بوونەتەوە. دووکەڵ لە کڵاوڕۆژنەکانەوە بەرز دەبووەوە و سەدەها ناڵەو هاوار لە نێو لوتکەکاندا، دەنگی دەدایەوە.

هەمانکات کە قافڵەکە بە شاخەکەدا هەڵدەزنا، کالۆ، لە هەوڵی ئەوەدا بوو کە دیلەکان رازی بکات خۆیان دەرباز بکەن.

— بە چپەیەک پێی وتن، ئاگاداربن، سەربازەکان نیازیان هەیە بمانکوژن. لەم دۆڵەدا دەتوانین خۆمان رزگار بکەین، ئاخر دەبینن کە چۆن سەربازەکان کەنەفت بوون لە هیلاکیدا. ئەمە ئەو چرکەساتانەیە کە چاوەڕوانی دەکەین، وەرن با راکەین.

بەڵام کەس گوێی بە قسەکانی نەدا، ئاخر هەموو بڕوای تەواویان وابوو:

— کورە دەبەسیەتی! هیچمان لی ناکەن، قەیرێکی تر هەمومان بەردەدەن. بەڵام ئەگەر راکەین، ئەوا نیشانی دەدەین کە تاوانبارین.

گومان مێشکی پڕکردبوو، بەناچاری دوای هاورێکانی کەوت. دوای ئەوەی بەسەر هەندێک تاشە بەردا سەرکەوتن، هێندەیان نەمابوو بگەنە سەر لوتکەی شاخی سپی. ئەفسەرەکان کە بە سواری هێسترەوە بوون، بۆ جێگایەکی پەنا دەگەڕان کە دیلەکانی تێدا کۆبکەنەوە.

— کالۆ، بە ئەسپایی بەوانەی لە نزیکیەوە بوون وت: ئەوەتا بەدوای شوێنیکدا دەگەڕێن کە بیکەن بە گۆڕی ئێمە.

بەڵام کەس نەیدەوست بڕوا بە قسەکانی بکات. دواجار، سەربازەکان شوێنێکی لا چەپیان هەڵبژارد کە دەکەوتە سەرووی دۆڵی زمێنک، دیلەکانیان راپێچی ئەو شوێنە کرد. گەرمای مانگی ئۆگۆست، هەراسانی کردبوون، تیشکی خۆر کەللەی سەریانی دەکولاند. تاشە بەردەکانیش وەکو ساجی سوورەوەبوویان لێهاتبوو. بۆ ئەوەی لەوەش زیاتر عەزاب بچێژن، سەربازەکان بە بەردەوامی رووی تفەنگەکانیان ئاراستەی دیلەکان دەکرد، ئەوە جگە لەوەی یەک دڵۆپ ئاویان نەدەدانێ.

لاشەکانیان لە سیپاڵکێک دەچوو کە لەبەر تیشکی بەهێزی خۆر بەسەر تاشەبەردەکاندا هەڵخرابێت. بە دەنگێکی نزم لەگەڵ یەک قسەیان دەکرد، تا ئەگەر شتێکی نوێ هەبێت، ئاگادرابن لێی.

سەید هۆس، کە کوڕی ماما ئاغا بوو، خۆی چەماندبووەوە بەلای زاواکەیاندا، دۆیۆ قەر، بەرانبەری دانیشتبوو، خەڵکی گوندی گالبووسان بوو. دۆیۆ سڵاوەکەی لێسەندەوە:

— ئەوە چییە، سەید هۆس، برینداری؟

سەید هۆس، دەستی بە گێڕانەوەی ئەو کارەساتە کرد کە بەسەریاندا هێنابوو:

— هەر لە بنکەی سەرەکی سەربازیی توریشمێک، دەستیان بە لێدانمان کرد. سێ ڕۆژ پێش ئێستا لە ڕێگای نوێنەری والییەوە بانگیان کردین بۆ سەربازگەی مامکی. دەستمانیان بەستەوە و بردینیان بۆ تورشمەک. چەند سەد کەسێک دەبووین، هەموومانیان کردە تەویلە و کادێنەکانەوە. لەوە دەترساین کە بەدەردی ئەرمەنیەکانمان بەرن کە هەر بە زیندوویی سوتاندیانن، بۆیە لەنێو خۆماندا کردمان بە دەمە قاڵە. ئەوە بوو دەرگاکەیان لێ کردینەوە، ئەفسەرێکی قژ زەرد کە لە گایەک دەچوو، ڕووبەڕومان بووەوە. غەزەب لە چاوی دەباری. دەستی کرد بە جنێودان پێمان. عەلی ئاغای خەڵکی تچرتیک وەکو شێر لێی ڕاپەڕی و ڕووی کردە ئەفسەرەکە و بەزمانێکی تورکی ڕەوان پێی وت: "ئەرێ پێمان ناڵێیت ئێمە چیمان کردووە؟ بۆ بەو شێوە ناشیرینە هەڵسووکەوتمان لەگەڵ دەکەن؟

ئەفسەرەکە سەیرێکی کردوو پێی وت "لاچۆ لەبەر چاوم"، دوای ئەوە ڕیگای دا بڕواتەوە بۆ ماڵەوە. پاشان ڕووی کردە ئێمە کە لەبەردەم دەرگاکەدا وەستابووین. لە کەسێکی کە لە نزیکییەوە وەستابوو پرسی ناوت چییە؟ وەڵامی دایەوە: مام حوسێن. پاشان لە منی پرسی ئەی تۆ ناوت چییە؟ منیش لە وەڵامدا وتم سەید حوسێن. بە وەڵامەکەی من زۆر تووڕەبوو:

"بەخوا جوانە"؟ نازانم بۆ پێشتر هەڵماننەواسی و نەمانسووتان؟ لە دەست ئەم هەموو سەیید و حوسێنانە ڕزگارمان نابێت؟ بە تورەییەوە لە تەویلەکە هێناینیانە دەرەوە و دەرگاکەیان داخستەوە و دەستیان کرد بە لێدانمان. ژمارەیەک سەربازیان تێ بەرداین و بە قامچی کەوتنە لێدانی بەری پێمان، پاشان وەکو مەیت کردینیانەوە بە نێو گەوڕەکەدا.

چونکە نەمدەتوانی بڕۆم، سواری هێسترێکیان کردم، ئەوە بوو کە گەیشتینە گوندی کەچ، تێکەڵ بە ئێوەیان کردین. دوای ئەو، زاواکەی دەستی بە گێڕانەوەی

بەسەرهاتی خۆی کرد. لە تەنیشت ئەوانەوە سێ گەنج دانیشتیبوون و سەریان نابوو بەسەری یەکەوە و بە چپە قسەیان دەکرد. یەکێکیان عەلی باڤیا دلی بوو لە (پەخێ هاڤکی) گرتبوویان و هێنابوویان بۆ گالبووسان. کوڕێکی ڕەشتاڵەی شان و مل قەوی بەخۆوەوە بوو. بە پێچەوانەی ئەوەوە، حوسێن عەلی خەلیف کە خەڵکی گوندێکی جیرانیان بوو، زەعیف و باڵا مامناوەندی، قژێکی خورمایی هەبوو، بە گوێرەی تەمەنی خۆی کامڵ بوو بەڵام شەرمن بوو. ئەوەی تریان (واوێلە عەلی خدجی)، سەر بە بنەماڵەیەکی هەژار بوو، کورتە باڵا و قەڵەویچکە بوو، ژنی هێنابوو خاوەنی چوار منداڵ بوو.

٣

چیای زارگۆڤیت، ڕۆحی ئێمە، پارێزەر و پەناگامان بوو. خەڵکی ئەو گوندانەی کە لە ژێر باڵەکانی ئەو چیایەدا دەپارێزران، خەڵکێکی بەدبەخت بەڵام شۆڕشگێر بوون، هەر بۆیە لە لایەن تیرانییەکانەوە دەچەوسێنرانەوە و ژیانێکی سەختیان هەبوو. چیایی زارگۆڤیت لە دایکێک دەچوو کە هەمان هەستی بەرانبەر منداڵەکانی خۆی هەیە و بەیەک چاو سەیری هەموویان دەکات. بە دارو گژوگیاو لوتکەکانی پەناگایەکی دروست کردبوو. باو بۆرانەکەشی بەهەمان شێوە پێشوازی لە گیاندارەکانی دەکرد و نرخ و بەهاو تایبەتمەندییەکانی ئەوانی دەزانی و دەیپاراستن. کەچی ببووە مۆتەکەیەک بەسەر سەریی چەوسێنەرانەوە.

ئێمەی ژن و منداڵ کە لە گوندەکەمان، گالبووسان، مابووینەوە، خۆمان سپاردبووە دەست خواو دوزگوون بابا و زارگۆڤیت. تەنها بڕوامان بەوان دەکرد، بۆیە بێ پسانەوە لە هەرسێکیان دەپاڕاینەوە.

ئێستا کە باوکم گیرابوو، براکانم خۆیان شاردبووەوە، شتێکی وا لە ماڵەکەماندا نەمابوو. شەو و ڕۆژ لامان وەکو یەک وابوو. بە حەسرەتەوە گوێمان بۆ دەرگای

دەرەوە هەڵخستبوو، دڵمان لەگەڵ چرپەی دارەکاندا لێی دەدا، بەڵام حەزو ئارەزووەکانمان تەنها تا سەر لوتکەی چیاکان بڕی دەکرد. هەر کە گوێمان لە وەڕینی سەگێک بوایە، خورپەیەک بە دڵماندا دەهات و رامان دەکردە دەرەوە تا بزانین چی روویداوە. بە بێ ئەوەی تەزوویەکی خۆشی بەدڵماندا بێت دەهاتینەوە ژوورەوە، بەو شێوەیە شەو و رۆژمان بەسەر دەبرد.

شەوێکیان کە هەمووومان خەوتبووین، نیوە شەو بوو، سەگەکەمان سیتچۆ چوار پێنج جارێک لەسەر یەک حەپاندیی. کە سەگەکە بێدەنگ بوو، دایکم هەستاو فانۆزێکی داگیرساند. کە سیتچۆ بێدەنگ بوو، هیوایەکەمان لا پەیدا بوو. هەمان کات کەسێک لە دەرگای دا، دایکم بەرەو لای دەرگا چوو و کردییەوە. هەمووومان بە دڵە کوتێ لە خەو راپەڕین. ئەوەی کە لەدەرگای دا، سلێمان بوو. ئەو عادەتی وابوو لای باپیرەم کە ئەو پێی دەگوت ماما ئاغا، بمێنێتەوە. کوڕێکی تەمەن بیست و دووساڵەی، باریکەلە، باڵا مامناوەندی، دەم بەخەندە و بیرتیژ و فێلباز بوو. دەستی دایکمی ماچ کرد و پرسیاری ئەوەی لە بارژنەکەم کرد کە چی تازە دەزانێت و ئێمەی منداڵی لە ئامێزی خۆی گرت.

بەبێ ئەوەی قەیتانی پێڵاوەکانی بکاتەوە، یەکسەر دەستی کرد بەوەی کە دەیویست پێمان بڵێ:

— من لەسەر چیایی زارگۆڤیتەوە هاتووم، هیچ خۆتان نیگەران مەکەن. هەموو خزمەکانی ئێوە و پیاوەکانی دێهاتی ناوچە و ژن و منداڵەکان لە گرووپی نزیکەی سەد کەسیدا یەکیان گرتووە و لە نێو دارستانەکاندا خۆیان شاردۆتەوە. ئەوەی کە ئەوان پێویستیانە، نان و ئاوە. من بۆ ئەوە هاتووم کە هەندێک پێداویستی پەیدا بکەم، پێش ئەوەی بەیانی ئێوارەکەی بگەڕێمەوە بۆ لای ماما ئاغا. ئێستا دوو کەس کاریان ئەوەیە کە خواردن بۆ ئەوانەی کە ناچار کراون رابکەن، پەیدا بکەن.

کوڕەکانت و خزم و کەسوکارتان بەگەرمی هەواڵیان دەپرسین. هەموتان لە ئامێز دەگرن و داوایان لە ئێوە ئەوەیە کە لەبەر خاتری ئەوان خۆتان ناڕەحەت مەکەن.

دایکم خۆشحاڵی خۆی بۆ دەربڕی:

— دەبێت خێرێکت بۆ قەرار بدەم، ئەمەی بە گەرمییەوە پێ وت.

دوای ئەوە هەستایەوە و دەستی بە خۆئامادەکردن کرد. لەو کاتەی کە براژنەکانم ئاگریان کردەوە و ساجەکەیان خستە سەر ئاگردانەکە، دایکیشم دەستی بە هەویر شێلان کرد. کە تەواو بوو، نان و ڕۆنەکەرە و پەنیری خۆماڵی و لە لایەکی کۆڵەپشتێکدا پێچایەوە و لایکەیشی تریش دۆی تێ کرد. براژنەکانم لە کانییەکەی خۆمان کوندەیەکیان پڕ کرد لە ئاو. سلێمان نەیدەویست کات بەفیڕۆ بدات، منداڵەکانی لە ئامێزگرت و دەستی دایکمی ماچ کردو کۆڵەکەی هەڵگرت و لێیدا و ڕۆیشت.

هەر کە دەرگاکە پێوەدرا، براژنەکانم دەستیان کرد بە نووکە نووک، ئەوەش هۆکارێک بوو بۆ تووڕەبوونی دایکم:

— ئەوە بۆ وا لە خۆتان دەکەن؟ شوکور هەموو ساخ و سەلامەتن.

پاش تۆزێک ڕووم کردە دایکم و لێی پاڕامەوە کە دەمەوێت لە حاڵ و ئەحواڵی باوکم شتێک بزانم و دەبێت وەزعی چۆن بێت:

— ئەی بۆ نەختێک نانیش بۆ باوکم نانێریت؟ دەبێت مشورێکی نانی ئەویش بخۆیت؟ ئەی سلێمان نەختیک لەو نانەی کە بردی لەگەڵ خۆی نادات بە باوکم؟ باوکم حەزی لە دۆ خواردنەوەیە، وانییە؟ کە دایکم گوێی لە قسەکانی من بوو بەو شێوەیە، دەستی کرد بە پرمەی گریان. ئەمجارەیان نۆرەی براژنەکانم بوو کە دڵنەوایی دایکم بدەنەوە، فرمێسکەکانی سڕی و دەستی بەلاوانەوە کرد:

دڵ شکاوم، دەستەکانم ئیفلیج بوون.

مێردەکەم بی سەروشوێن و کوڕەکانیشم چوونەتە سەر چیا،

بووکەکانم خەفەتبارن و چاوەکانم پڕن لە فرمێسک،

دوگووز بابا، قسەیەک ناکات و تیرانییەکانیش خۆێنیان لێمان دەوێت.
خەو ناچێتە چاوەکانم،
خەو بە منداڵەکانمەوە دەبینم،
دەترسم و
تیرانییەکانیش وەکو خەنجەرێک لە دڵم چەقیوون.

٤

ئەو دێیەی کە باپیرەم، ماما ئاغای لێ دەژیا، بە پێ سەعاتە رێیەک لە گالبووسانەوە دوور بوو. دارستانێکی چڕ لای سەرووی دێکەی داگیرکردبوو، لە دامێنیشەوە دەشتی پیرگرد لێی راکشابوو. خانووکەی باپیرەم یەک نهۆمی بوو، دیوارەکانی بە بەردی سپی گەورە گەورە هەڵچنرابوو، هەیوانێک و تەویلەیەکیشی بەدەمەوە بوو. کوخ و تەویلەکەی حەسەن، لە خوار ماڵی باپیرەمەوە بوو. دێیکە هەر ئەوەندە بوو. باپیرەم و مامەکانم حوسێن و حەسەن لەوێ دەژیان. لە نێو خانووەکەدا تەنها ژوورێکی چوارگۆشەیی هەبوو، کە دەچویتە ژوورەوە لە ناوەڕستیدا خۆت دەبینییەوە، لە لای چەپەوە ئاگردانێکی سەرکراوە و دیوانێکی لێ بوو. ژوورەکە بە دوو دیواری بچوک کرابوو بە دوو بەشەوە کە فەرشێکی کلیمیان وەکو جۆرە پەردەیەک پێدا هەڵواسیی بوو. بەشەکەی تری ژوورەکە وەکو چیشتخانە و عەمارێک بۆ نان و نوێنەکان، بەکاردەهێنرا. کاتێک میوانیان دەبوو، ژن و منداڵەکان دەچونە ئەو ژوورەوە، بە زستانان لە ئاگردانە کراوەکەی تریاندا ئاگرمان دەکردەوە.

مامئاغا بەلایەنی کەمەوە تەمەنی سەد ساڵیک دەبوو، ژیانێکی ساکار بەڵام خۆشی رابواردبوو. هەمیشە جلێکی سپی لەبەر دەکرد و پشتێنێکی گەورەی لە پشت دەبەست. دایمە بە جوانی ریشە سپییە درێژەکەی شانە دەکرد و بەبێ گۆچانەکەی بۆ هیچ کوێیەک نەدەچوو. ئەگەر بڕوا بە دایکم بکەم، دەیگووت کە باپیرەم دەیزانی چ خواردنێک بخوات و هەموو شتێکی بە ریکوپێکی ریکدەخست و لەژیانیدا دەستی

بەر چەک نەکەوتبوو. هەموو ئەوانەی لە دەورووبەری بوون خواخوایان بوو کە ئەو ڕێزیان لێبگرێت و دەترسان لەوەی کە بەرنەفرەتی ئەو بکەون.

بەڵام ئەو زۆر لە کوڕە چکۆلەکەی حەسەن توڕە بوو کە کەسێکی کوشتبوو، هەر لەبەر ئەوەش بوو کە ڕێگای نەدەدا بێتە سەر سفرەیان. ئەو زۆر بەجدی بەدواچوونی لەسەر ڕووداوەکانی دەرسیم دەکرد و کاتێکی زۆری خۆی پێوە تەرخان کردبوو. ماما ئاغا دەیزانی کوڕەکەی واتە مامە حوسێن، لەلایەن پارێزگارەوە بانگ کراوە بۆ فەرماندەیی سوپا لە مامیک و سێ ڕۆژ دوای ئەوە بەرەوە شاخی زارگۆڤیتیان بردووە. کوڕەکەی تری واتە حەسەن ئەو هەواڵە ناخۆشەی پێ ڕاگەیندبوو و پێی وتبوو کە باشترە بڕوات:

– باوکە، واباشترە کە ژن و منداڵەکان لەگەڵ خۆت بەریت و بەرەو لوتکەی چیای سپی هەڵکشێن.

زۆری لەگەڵ وتبوو بەڵام باپیرەم بەهیچ جۆرێک ئامادە نەبوو بەقسەی بکات. ئەو نەیدەویست گوێ بیستی ئەو قسانە بێت بۆیە لە وەڵامدا وتبووی:

– نامەوێت خۆم بشارمەوە، با لەسەر جێگاکەم بمکوژن. مامە حەسەنم هیوا بڕاو بووبوو لەوەی کە قەناعەتی پێ بکات، بۆیە پەلی هەموو منداڵەکانی گرتبوو و بەرەوە شاخی سپی کەوتبوونە ڕێگا، چەندیش خواردنیان بۆ هەڵگیرابوو لەگەڵ خۆیان بردبوویان.

بەو شێوەیە باپیرەم بەتەنها دەمێنیتەوە، بۆیە پەنا دەباتە بەر سلێمان وەکو کوڕێکی خۆی و بڕوا پێکراوی. ئەو زیاتر لەگەڵ سلێماندا، هەڵسان و دانیشتنی هەبوو تا دوو کوڕەکەی خۆی کە هەریەکەیان لە شوێنێک دەژیان. بنەچەی سلێمان دەگەڕایەوە بۆ سەر خێزانێکی هەژار، باپیرەم پەروەردەی کردبوو. ئەو جوانترین جلی بۆ دەکڕی و کام خواردن خۆش بوایە دەیدایە و دەیویست هەتا بۆی بکرێت لە نزیک خۆیەوە بێت و پێی ڕاسپاردبوو کە دەنگوباسی گوندەکانی دەوروبەری بۆ بهێنێت.

سلێمان لە گالبووسانەوە، خواردنی دەبرد بۆ باپیرەم کە بەتەنها لەو خانووەدا مابووەوە، هەروەها بۆ مامە حەسەن و ژن و منداڵەکانی کە رایان کردبوو بۆ نێو چیای سپی. پاشان وەکو سەگێکی تیژڕەو بە ریگا باریکەکاندا وندەبوو.
دایکم هەمیشە دەیگوت کە لە هەموو دەرسیمدا کەسێک نییە وەکو سلێمان رابکات و بگاتە جێگای مەبەست، ئەسپێک بە چوار ناڵە نەیدەتوانی سەعاتێک لەگەڵی رابکات یانیش کەروێشکێکی کێوی نەیدەتوانی لەدەستی هەڵبێت. باپیرەم تەئیدی قسەکەی دایکمی دەکرد و دەیگوت راست دەکات، پاشان ئەوەشی لێ زیاد دەکرد کە چاوی لە چاوی گورگ تیژترە و لە سەگێکیش بە هەست ترە.
سوپا هەموو دەرسیمی داگیرکردبوو، بەڵام سلێمان لەم دێ بۆ ئەو دێ و لەم شاخ بۆ ئەو شاخ دەهاتوو دەچوو، تەنانەت یەکجاریش سوپا نەیتوانیی بوو دەستگیری بکات. چەندین جار کەمینیان بۆ نابووەوە، بەڵام هەموو جارێک خۆی دەرباس دەکرد، تەنانەت جارێکیان خۆی نیشانی یەکەیەکی سەربازیی دابوو، بەڵام وەک دوکەڵی جادوگەر چوو بوو بە ئاسماندا.
سلێمان وەکو تیسکەی تفەنگ ، بەنێو دۆڵی عەلیا ئاغا و جەنگەڵەکانی شاخی سپیدا، تێی دەتەقاند. بە رێگایەکی باریکدا خۆی دزیبووەوە و لە گوندەکە خۆی نزیک کردبووەوە. سەیرێکی دەورو بەری ئاوایی کردبوو، کە زانیبووی هیچ لە گۆڕێ نییە، خۆی گەیاندبووە خانووەکەی باپیرەم. بە هەناسەبڕکێ، سێ جار لە دەرگای دابوو، ئاخر ئەوە نهێنی بەینی خۆیان بوو. ماما ئاغا کە دەزانێت ئەوە سلێمانە، خێرا لە نێو جێگاکەی هەڵدەستێتەوە و بەپەلە دەرگاکە دەکاتەوە.
هێشتا نە چووبونە ژوورەوە، دەستی باپیرەم ماچ دەکات، باپیرەم پێ پسانەوە دەست دەکات بە پرسیار کردن لێێ:

– سلێمان، کەسەکەم، ئەوە بەم رۆژی نیوەڕۆیە بۆ هاتووی بۆ ئێرە؟ خێرە، خۆ خەبەری ناخۆشت نەهێناوە؟
– یاخوا قەت خەبەری ناخۆشت پی نەگات، سلێمان ئەوەی پێ وتبوو و درێژەی بە قسەکانی دابوو:

- هەموو ساخ و سەلامەتن و بەگەرمی لە هەواڵت دەپرسن. هەر حەزم کرد سەرێکت لێ بدەم.
- ماما ئاغا فەرمووی لێ کردبوو تا لەقەراخ قەرەوێڵەکەی لەلایەوە دانیشێ و نیگەرانی خۆی نیشاندابوو:
- ناتوانم حەجمین بگرم، نەدەبوو بەم رۆژە رووناکە بهاتیتایە. دەبوو ئەوە بزانیت کە سەربازەکان لاشعورانە هەموو شتێکیان خستۆتە ژێر چاودێرییەوە، تەنانەت حەیوانەکانیشمان.

بەقوربانت بم، گوێم لێ بگرە و هەرئێستا بڕۆرەوە بۆ لای ئەوانی تر لەو کێوانە. سلێمان ئەو خواردنەی کە لەگەڵ خۆی بۆی هێنابوو، بۆی دادەنێت و جلە سپییەکان لەبەر باپیرەم دادەکەنێت و پانتۆڵێکی فشی رەش و کراسێکی رەنگ تاریکی لەبەر دەکات و پشتێنێکی رەشیشی بۆ دەبەستێت. دەستکانی رادەموسێت و دیسان بەرەو شاخی سپی بەڕێ دەکەوێت. هێشتا نیوەی رێگاکەی نەبڕی بوو کە بیر لە خێزانەکەی دەکاتەوە. بیری دایک و باوک و براکانی کە ماوەیەکی زۆر بوو نەیبینیبوون، ئەمەش وایی لێ دەکات کە بڕیار بدات بچێت سەردانێکیان بکات. رێگایەکی باریک دەگرێتە بەر و بەرەوە گوندەکەیان سیگهانک دەگەڕێتەوە، کە دەکەوێتە نزیک قەراگای سەربازیی تورشماک.

سپێدەی بەیانیان مرۆڤ دەیتوانی گوێبیستی چریوەی سیسرکەکان ببێت و دەمەو نیوەڕوانیش گەرمایەکی پرووکێنەری هەبوو. سلێمان هێندە بە خێرایی رایدەکرد کە باڵندەکان دەیاندایە فڕین کاتێک بەنێو کێلگە بایەرەکاندا تەی دەکرد. بەسەر تەپۆڵکەیەکدا سەرکەووت بەبێ ئەوەی گوێ بە هیچ بدات و بەچاکی لە دەوروبەری خۆی بڕوانێت. کاتێک ئەو بە تەپۆڵکەکەدا سەردەکەوت بیری هەر لای خۆشەویستانی بوو و کەمێک لە نێو دەوەنێکدا حەسایەوە دەستی کرد بە فیکەفیکێکی خەفەتاوی. بەڵام چارەنووسەکەی وابوو کە دەبێت بکەوێتە نێو کەمینێکەوە. ویستی وەکو گاکێویەک کە هەست دەکات گوللە بەهەرچوار دەوریدا دەبارێت خۆی رزگاربکات،

بەڵام لە باریکە ڕێیەکدا سەربازێکی لێ پەیدابوو کە هەتا توانی قۆناخە تفەنگێکی پیا کێشا.

هەتا نەیان گەیاندە مۆڵگە سەربازییەکە بەهۆش خۆی نەهاتەوە، ئەفسەرە دەرەجەدارەکان و ئەوانەی لە دەورووبەریان بوون دەیان ناسی. ئەوان بە "سلێمانی سەگەی تیژ ڕەو" بانگیان دەکرد و وەکو پەیامبەرێک لە نێوان خێڵەکانی دەرسیم چاویان لێدەکرد. لەوێ بە شێوەیەکی تایبەتی کە پێشتر خۆیان بۆ ئامادەکردبوو، مامەڵەیان لەگەڵ کرد، کە جێگای سەرسوڕمان بوو.

ئەو جەنراڵەی کە بەرپرسیارێتی هەموو ڕێکخستەکانی سوپای لە ئانکارا لە ئەستۆدابوو و سەرپەرشتی هێرشەکانی دەرسیمی دەکرد، هەواڵی گرتنی سلێمانییان پێگەیاند، لەو کاتەدا ئەو لە شاری مازگریت بوو. فەرمانی بە پیاوەکانی دا کە دیلەکەی بۆ بهێنن. ڕۆژی دواتر سلێمان خۆی لەبەردەمی جەنراڵەکەدا بینییەوە کە بە تیلەی چاو سەیری دەکرد:

— جەنراڵەکە لێی پرسی، تورکی دەزانیت؟ دەزانیت بنووسیت و بخوێنیتەوە؟

کاتێک ڕووبەڕوی بێدەنگی سلێمان بووەوە، بانگی وەرگێڕێکی کرد:

— لێی بپرسە بزانە دەزانێت بنووسێ و بخوێنێتەوە، بزانە حەرەفەکان دەناسێت!

لە وەڵامی وەرگێڕەکەدا سلێمان بەم وشانە وەڵامی دایەوە:

— نە دەزانم بنووسم و نەدەشزانم بخوێنمەوە، ئەوە خۆ دەربارەی ئەلفبێ هەر هیچ نازانم.

جەنراڵەکە خۆشییەک بە دڵیدا هات کە ئەو پیاوە باشەی کەوتۆتە بەر دەست و پرسیارێکی تری ئاراستە کرد؟

— شارەزایت لە سەر شاخی سپی هەیە؟

— سلێمان بۆی ڕوونکردبووە کە هەیەتی.

جەنراڵەکە دەستی پێکردەوە:

— هیچ خزم و کەسووکارت هەیە، کەسانێک کە زۆر لێتەوە نزیکبن؟

سلێمان سەرێکی بۆ لەقاند:

— ئەی چۆن نیمە، ژمارەیەکی تا رادەیەک زۆریشم هەیە.

دوای ئەو قسانە، جەنراڵەکە، زەرفێکی نامەی دەرهێنا کە مۆرو و نیشانەی خۆی لەسەر بوو، زەرفەکە نامەیەکی تێدابوو کە هەر خۆی نووسیبوویی و بە دەستی خۆشی ئیمزای کردبوو، نامەکەی بردە پێشەوە لە سلێمان:

— ئەم نامەیە بە تۆ دەسپێرم کە بڕیاری نوێی تێدایە کە لە ئانکاراوە دەرکراوە. لەمڕۆوە، چیتر ژیان و مردن لە دەرسیم لەدەستی سوپادا نییە. ئەفسەرەکانم، بۆیان باسکردووم کە تۆ باش رادەکەیت. ئەو کەسانەی کە رایانکردووە بۆ سەر شاخی سپی، دەبێت دەستبەجێ ئەو خەڵکە بگەڕێنەوە بۆ نێو کەسووکاریان. سلێمان بەم هەواڵە زۆر دڵی خۆش بوو، بزە کەوتە سەر دەموچاوی. بە پەلە نامەکەی لێ وەرگرت:

— جەنراڵی بەڕێز، هەتا هێز لە قاچ و سییەکانمدا هەبێت رادەکەم.

جەنراڵەکە بە پەنجە ئیشارەتێکی بۆ کرد:

— بڕوانە، زەرفەکە بە مۆرێکی سوور نیشانە کراوە، ئەگەر نامەکە بکەیتەوە یانیش رێگا بدەیت کەسێکی تر بیبینێت، ئەوا سەرۆکی سوپا هەرگیز دیلەکان بەرنادا. ئێستاش کە من ئەم نامەیە بەتۆ دەسپێرم، چارەنووسی هەموو دیلەکانی شاخی سپیی کەوتۆتە دەست تۆوە. ئێستا دەزانیت کە تۆ چ بەرپرسیارێتیەکت کەوتۆتە سەرشان؟

— سلێمان لە وەڵامدا وتی: بەڵێ گەورەم، دەزانم. ئەم نامەیە لەلای من بەقەد ژیانی ئەو سەدان کەسەی کە من دەیانناسم و خۆشم دەوێن بە قیمەتە.

جەنراڵ کە بینی سلێمان دەستەکانی دەلەرزن پێی وت:

— کەمێک راوەستە. من بەڵگەیەکت دەدەمێ کە ئیمزا و مۆری خۆمی پێوەیە، واتە تۆ ئیتر ئازادیت لەو ناوچانەی کە مەبەستە و کەس ناتوانێت رێگات لێ بگرێت.

سلێمان بەشێوەیەک ئارامی لێ هەڵگیرابوو کە دەیویست وەکو باڵندەیەک بدات لە شەقەی باڵ. ویستی دەستی جەنراڵەکە ماچ بکات بەڵام ئیشارەتێکی وەرگێڕەکە

پاشگەزی کردەوە. جەنراڵ، بەڵگەکەی بۆ ئامادە کردو لەگەڵ نامەکەدا تەسلیمی سلێمانی کرد و پێی وت:

— هەتا زووتر نامەکە بگەیەنیتە جێگای مەبەست زووتریش دیلەکان ئازاد دەبن.

سلێمان نامە و بەڵگەکەی خستە نێو گیرفانییەوە و وەکو تیرێک مەکتەبی جەنراڵی بەجێهێشت. هەناسە برکێی پێ کەوتبوو، دەیویست کام رێگا نزیکە ئەو رێگایە بگرێت. یەکەم مەنزڵ کە بیری لێکردبووەوە گالبووسان بوو. سلێمان بیری لەو کەسانە دەکردەوە کە رزگاریان دەکات، مامە حوسێن کوڕی ماما ئاغا، باوکم و هاوڕێکانی منداڵیم، ئەمەش وای لێکرد کە خێراتر بروات. بەڵام تا دەهات قاچەکانی قورستر دەبوون و سەری دەئێشا. ئەو دەیزانی بە هۆی برسێتییەوەیە وا حاڵی خراپ بووە. خانوویەکی بینی و بەرەو خانووەکە رۆیشت. گەماڵێک پاسی دەرگای باخچەکەی دەکرد بۆیە هەتا پیرەژنێک نەهات بەهانایەوە نەیتوانی بچێتە ژوورەوە. لە ژوورەوە ژنێکی گەنجی بینی کە بە دڵنیاییەوە بوکی پیرێژنەکە بوو بە خۆیو دوو منداڵەوە. هەر کە دانیشت بێ دوودڵی پێی وتن کە لەبرساندا خەریکە دەمرێت. پیرێژن هەستیی بە پەلە پەل و پەشۆکاوی سلێمان کرد هەر بۆیە بووە مەراقێک لەلای:

— ئەوە بۆ کوێ وا بە خێرایی رادەکەیت؟ هیوادارم خێری پێوە بێت!

بەڵام سلێمان بەبێ دەنگی دانیشتبوو، لەوە دەترسا کە سیحری نامەکە بەتاڵ بێتەوە. شلکێنەو پەنیرەکەی هەڵلوشی و دۆکەی نا بەسەریەوە و بەیەکجار هەڵی قوڕاند و سوپاسی کردن:

— یاخوا ماڵتان ئاوا بێت و دوزگوون بابا دەست بە باڵتانەوە بگرێت.

دەستی بەڕۆیشتن کردەوە، ئیستا هیچ شتێک نەیدەتوانی بیوەستێنێ. قاچەکانی وەکو خۆیان لێهاتبووەوە و وەکو با بە نێو دۆڵ و تەپۆلکە و رووبارەکاندا، دەڕۆیشت. هەمانکات، خەیاڵ بردییەوە. ئەو دەیزانی کە راکردنی ئەمجارەی دەبێتە خێراترین راکردن لە ژیانیدا. هێندە ماندوو ببوو ئارەق هەموو گیانی تەڕ کردبوو،

ماسوولکەکانی ڕەق ببوون، بۆیە هەناسەی قوڵی هەڵدەمژیی. کاتێک بەسەر لوتکەیەکدا ڕایدەکرد، وای دەزانی کە قاچەکانی بەسەر زەوییەوە نین، وەکو ئەوە وابوو کە دەفڕێت. جارجارێک باڵەکانی وەکو باڵندەیەک دەکردەوە و هەوا دەچووە ژێر کراسە نیوە کراوەکەیەوە و پڕ دەبوو لە هەوا. هەندێک جاریش وەکو ئەسپێک وابوو کە لە چوارناڵەدا بێت.

سلێمان دەیتوانی وەکو هەموو ئەو گیاندارانەی کە دەیناسین، ڕابکات، وەکو گورگ، بارگیر، ئاسک، سمۆرە، بەراز و تەنانەت وەکو پشیلەیەک کە ئاگریان لە کلکی بەردابێت. لە هەر ناوچەیەکدا، لاسایی یەکێک لەو گیاندارانەی دەکردوە. ئەو وایدەزانی کە خەبەرێکی خۆشی پێیە و ئەو ڕۆژەیەش خۆشترین ڕۆژی ژیانی بوو. بۆ یەک چرکە ساتیش هەستی بە ماندوویەتی نەدەکرد.

شەو داهاتن نەبووە بەربەستێک لەبەردەم ڕۆیشتنی سلێماندا، چونکە ئەو شارەزای هەنگاو بە هەنگاوی ڕێگاکان بوو. کاتێک تیشکی مانگ چواردەوری سلێمانی ڕووناک کردەوە، دەستی کرد بە خوێندنی گۆرانییەکی خەفەت ئامێزی کوردی و هەنگاوەکانی لەگەڵ ڕیتمی گۆرانییەکەدا هەڵدەهێنایەوە. نیوەشەو بوو کە گەیشتە گالبووسان، دوای ئەوەی کە دەشتی پیرگرد و جەنگەڵەکانی شاخی سپیی بڕی. کاتێک سلێمان لەدەرگای دا، ئێمە لە شیرین خەودا بووین. هەر ئەو شەوە سەگەکەمان سیتچۆ دوای موسای برام کەوت بۆ نێو دارستانەکەی شاخی سپی. دەنگی دەرگاکە دایکمی خەبەرکردەوە و چراکەی هەڵکرد و دەرگاکەی کردەوە. سلێمان لە ناوەڕاستی ژوورەکەدا، بە خۆی زەرفەکەی دەستییەوە، وەکو شێتێک دەستی بە هەڵپەرکێ کرد. پڕ بە گەروی پێدەکەنی و دەخولایەوە و فیکەی خۆشیی لێ دەدا. زەرفە زەردە بە نرخەکەی وەکو دەستەسرێک ڕادەوەشاند. من هێشا نیوە خەواڵوو بووم و وامدەزانی خەو دەبینم. بەڵام کە گوێم لە هاواری دایکم بوو تێگەیشتم کە ئەوە خەو نییە و ڕاستییە:

– قەزات لەمن کەوێت سلێمان، خەبەری خۆشت پێیە یان بەتەواوەتی شێت بوویت؟

سلێمان هەر دەخولایەوە و نامەکەی رادەوەشاند. دایکم دوو جار بە قایمی شانی راتەکاند!

— سلێمان، سلێمان! دەبڵێ شتێک روویداوە؟ لەگەڵ تۆمە کابرا!

بەڵام لەوە زیاتری ویست تا هاتەوە سەرخۆی. سلێمان، زەرفەکەی راوەشاند:

— شتە نهێنییەکە وا لەم زەرفەدا! ئەمە هەموو شتێکی تێدایە!

دایکم نەیدەزانی چی بکات، داوای لە سلێمان کرد:

— بەقوربانت بم! ئەگەر شتێک دەزانیت پێمان بڵێ و چیتر گاڵتەم پێ مەکە.

— سلێمان دایکمی ماچ کردو باوەشی پێداکردو دەستی گرت تا هەڵپەڕێ.

— ئەوان رزگاریان بوو! بەم زوانە هەموویان ئازاد دەکرێن.

دایکم دەستی بە هاوار کرد و خۆی لە دەستی سلێمان راپسکان. بەڵام براژنەکانم سەبریان نەمابوو، سلێمان ئارام بووەوە و ویستی دڵنەواییان بکات:

— براژنە خۆشەویستەکانم چیتر نیگەران مەبن! لێم گەرێن با خۆشحاڵ بم، ئێوەش دڵتان خۆش کەن.

ئێمەیەک کە ئاگامان لە هیچ نییە بۆ دەبێت لەو خۆشییەی تۆدا بەشداربین. براژنەکانم ئەوەیان وت. سلێمان درێژەی بە قسەکانی دا:

— وەکو پێم وتن، ئەوانەی لە شاخی سپی گیراون، ئازاد دەکرێن، نهێنی ئەوەش وا لەم زەرفە دایە. دیسان نامەکەی راوەشاندەوە، بەڵام ئێمە هیچمان لێ حاڵی نەبوو.

دایکم دەستی گرت و دەستی بە پاڕانەوە کرد لێی:

— دانیشە! لە نوکەوە هەموویمان بۆ بگێرەوە. لەسەر قەراخی تەختی نووستنەکە دانیشت و دەستی بە گێرانەوە کرد کە چۆن سەرەتا چووە بۆ لای ماما ئاغا و داوای لێ کردبوو کە خۆی بشارێتەوە بەڵام ئەم گوێی لێ نەگرتبوو. پاشان باسی ئەوەی کرد کە چۆن گرتویانە و چۆن لەلایەن جەنراڵەکەوە لێکۆڵینەوەی لەگەڵ کراوە. دیسان نامەکەی راوەشاندەوە.

– هەر کە ئەم نامەیەم گەیاندە دەستی فـەرمانداری شـاخی سپیی، هـەمویـان ئازاد دەکات.

دایکم بە بیستنی ئەو هەواڵە شاگەشکە بـوو لـە خۆشـیاندا، رای کـردە دەرەوە و هەتا توانی بەناو ئەو تاریکییەدا هاواری کرد:

– گوێم لی بگرن! دەوڵەتی ئەنکارا، نامەیەکیان ناردووە کە جەنراڵـی مـازگیرت داویەتی بە سلێمان، بەیانی پیاوەکانمان ئازاد دەکرێن.

ئەو هاوارەی دایکم هەموو ژنەکانی ئاوایی بەخەبەر هێنایەوە، هەموو بە پـەلـە پـروزێ بە خۆیان و فانۆسەکانی دەستیانەوە روویان لە ماڵی ئێمە کرد. ئەوە لە حاڵێکدا بوو کە دایکم هێشا خوتبەی خۆی دەدا؛ دەوڵەتی ئانکارا، فەرمانی دەرکردووە و لـەلایـەن جەنراڵەوە دراوە بە سلێمان، ژنەکان وایان دەزانی کە دایکـم ئـەقڵـی لـەدەسـت داوە، بۆیە لەگەڵ خۆیان هێنایانەوە ژوورەوە، بەڵام کاتێک چاویـان بـە سـلێمان کـەوت، لـە خۆشیاندا دەستیان بە هەلهەلە لێدان و سەماکردن کرد. هەندێکیان کەمێک بە گومان بوون، بۆیە داوایان لە سلیمان کرد کە نامەکەیان پیـشان بـدات. ئـەو داوایـە کـەمێک کەللەی سلێمانی هێنایە جۆش:

– تکاتان لێ دەکەم، لە من زیاتر کەسی تر بۆی نییە دەستی بەر ئەو نامـەیـە کەوێت، دەنا سیحری نامەکە بەتاڵ دەبێتەوە و دیلەکانیـشمان ئـازاد ناکـەن، ئاخر ئەوە قسەی جەنراڵ خۆیەتی.

لە کاتێکدا سلێمان خەریکی خواردنی ئەو خواردنە بوو کە بۆیان دانابوو، ژنـەکـان بـە بەردەوامی بە دەوریدا هەڵدەپـەڕیـن. دەکرا ئـەو هیوایـە خواسـتێکی شـێتانەی خـۆی نیشان بدایە. پاشان سلێمان داوای لە ژن و منداڵەکـان کـرد کـە ئـارام بنـەوە و هـەر یەکە بڕواتەوە بۆ ماڵی خۆی:

– خۆتان دەزانن من هیلاکم و پێویستە پێش خۆر هەڵهاتن بکەومە رێ، ئەگـەر خوا رازیی لەسەر بێت ئەوا بەیانی نیوەڕۆکەی لێرە یەکتر دەبینینەوە.

جێگایان بۆ سلێمان راخست و هەریەکە گەڕایەوە بۆ ماڵی خۆی. نامەکەی بـاش قـایم کرد و بەدرۆ خۆی کرد بە نووستوو، بـەڵام هـیچ کـام لـە ئێمـە نـەمـانتوانی یـەکسەر

خەومان لێ بکەوێت. لە نیوە شەودا، دەرگای ژوورەکەی کردەوە و بەبێ ئەوەیە یەک وشە بڵێت لە تاریکیدا ون بوو. دەمەو نیوەڕۆ بوو کە گەیشتە گوندی گەچە و نامەکەی راوەشاندو وەکو پەیامبەرێک کە خەبەری خۆشی لەهەگبەدا بێت:

– ئاگادارییەکم هێناوە کە لە ئەنکاراوە دەرکراوە، لە ئێستاوە سوپا مافی ئەوەی نییە لەسەر چارەنووسی ژیان و مردن لە دەرسیم بڕیار بدات. گوند نشینەکان لە بەرزاییەکانی سەروی گوندەکەوە گوێیان لە بانگکەی سلێمان بوو.

کاتێک گەیشتە لای ئەو خێمەیەی کە بەکۆ پاسەوانی دەکرد، بەکۆ سلێمانی ناسییەوە و بە پەلە بەرەو رووی چوو:

– ئەوە چییە دەڵی بە تەواوەتی تێکچوویت، لێرە چی دەکەیت؟

سلێمان وەک ئەوەی هەر لەگەڵ ئەویشی نەبێت، رێگایەکی نزیکی گرتەبەر تا خۆی بگەیەنێتە سەر بەرزایەکەی شاخی سپی. چاوی بەسەربازەکان کەوت و دەستی بە دەست راوەشاندن کرد، بە خۆی و نامەکەی دەستییەوە لێیان چووە پێشەوە:

– من ئاگادارییەکی گرنگی ئەنکارام هێناوە! نامەکەی دایە دەست سەربازەکان و بۆ خۆشی بەرەو لای دیلەکان چوو.

سەرەتا سەربازەکان بەو هاتنە لە پڕەی سلێمان واقیان وڕما، بەڵام پاش کەمێک زۆر گوێیان پێ نەداو کشانەوە. ئەو خۆی لە خێسەی سەربازەکان دزییەوە و چوو بۆ لای دیلەکان:

– نامەیەکی جەنراڵم لەگەڵ خۆم هێناوە. سوپا چیتر فەرمانی کوشتن و ژیانی ئێمەی لەدەستدا نەماوە، بەزووی هەموتان ئازاد دەکرێن.

لە پڕ نیگاکانی لەگەڵ نیگای مامەم حوسێن یەکانگیر دەبێت، تێبینی ئەوەی کرد کە رەنگ و روویی چەند خەفەتبار و چەندێکیش ماندوو دیارە، لێی چووە پێشەوە:

– بەقوربانت بم حوسێن! کەمێکی تریش دان بەخۆتا بگرە، تۆ نەجاتت دەبێت. ئەوەی پێ وت تا دڵنەوایی بداتەوە.

هەر لە هەمان کاتدا سەربازەکان لە خێمەی سەرلەشکرەکەوە وەکو پورپەهەنگ هاتنە دەرەوە و چوار دەوری دیلەکانیان گرت، فەرمانیان پێ درابوو کە لولەی چەکەکانیان بکەنە دیلەکان.

مامەم حوسێن کە کوڕی مامئاغا بوو، سەیرێکی دەموچاوی بێگەرد و بێ ئاگای سلێمانی کرد و پێی گوت:

— بەدبەختی چارە رەش، چ پێویست بوو خۆت بخەیتە نێو ئەم دۆزەخەوە؟ ئەوەی کە تۆ هێناوتە لەگەڵ خۆت پەیامی مەرگی ئێمەیە!

سلێمان زارەترەک ببوو، وەکو چەقۆیەکیان لێدا بێت لە نێو دیلەکاندا کەوتە سەر زەوی، فریای ئەوە کەوت بڵێ:

— ئاخ، ئەوە من چیم کردووە؟

مامەم حوسێن بەوپەڕی میهرەبانییەوە دەستی بەسەریدا دەهێنێت و بە پرتە پرتێک پێی دەڵێت: ئەوە چارەنووسە.

سلێمان رووی خۆی بەلای دیلەکاندا وەردەچەرخێنێت. هەندێکیان دەست و هەندێک قاچ شکاو ئەوانی تریش رەنگی مردویان لێ نیشتووە، کەمێک بیری لە چارەنووسی خۆی کردەوەو وتی:

— کەواتە من پەیامی مەرگی ئێوەم لەگەڵ خۆم هێناوە، کەواتە دەبێت لە پێش ئێوەشدا بمرم.

تاوی دایە خۆی بەرەو لای دەشتاییەکە و بەنێو ئەو هەموو چەک بەدەستەدا. زیاتر لەوە دەچوو کە بفرێت تا رابکات، کەس نەیدەزانی کە ئاخۆ ئەو بەرەو مردن یان بەرەوە ئازادی رادەکات. سەربازەکان کەوتنە تەقە کردن لێی. سلێمان وەکو باڵندەیەک بەرزبووە و دەستەکانی بەرەو ئاسمان بەرزکردەوە، کەمێک خۆی گورج کردەوە و تەقلەیەکی لێداو لەسەر پێکانی خۆی گیرساندەوە، پاشان بەهەر چوار لادا رایدەکرد، گوللەش بەبەردەوامی بە هەرچوار لایدا، گیزوهوڕیان بوو. بۆ دوا جار کەوتەوە راکردن، بەڵام بەبێ ئەوەی جوڵەیەکی لێوە بێت بەدەمدا کەوتە سەر زەوی. سەربازەکان شڵەژابوون و بە چواردەوریاندا دەخولانەوە. هەندێک لە دیلەکان خۆیان

گەیاندە لای سلێمان. مامە حوسێن، سلێمانی خستە سەر پشت و ناوچاوانی ماچ کرد و پاشان بە پشتێنەکەی پشتی داپۆشی. پاشان گەڕایەوە بۆلای ئەوانی تر.

سەرلەشکرەکە بەهەرچوار دەوری خۆیدا، فەرمانی دەردەکرد. دوو ڕەشاشیان هێنا و لە بەرزاییەکدا دایان بەستن. سەربازەکان هەتا توانیان بە قۆناخە تفەنگ کەوتنە لێدانی دیلەکان و پاشان لە ریزێکی درێژدا هەموویانیان ریز کردن هەر لە قەراخی تاشە بەردەکانی زمیکەوە هەتا دەگەیشتە پێدەشتەکە. ئەوانەشی نەیاندەتوانی بە پێوە بوەستن، لەسەر زەویەکە لەبەردەمی ئەوانەی تر کە بە پێوە وەستابوون دایان دەنان. کالۆ، پیاوێک بوو کە ڕۆژانی سەختی زۆر دیبوو، بەشێوەیەکی وا هاتە قسە کە هەموو گوێیان لێ بوو:

— ئێمە موسڵمانین و ریگامان بدەن تا ڕوومان بکەینە مەککە.

لەو گێژاوەی کە تێی کەوتبوون و دوای قسە چاوەڕواننەکراوەکانی، کالۆ، سێ گەنج کە پێکهاتبوون لە عەلی باقایی دیلی، حوسێن عەلی خەلفی و ویلە عەلی خدر، کە لە ریزی پێشەوەی ریزەکەدا وەستابوون، فرسەتیان هێنا و بە هیوایەکی بەتاڵەوە دەستیان بە ڕاکردن کردو لەبەرچاو ون بوون. گوللە وەکو باران بەسەریاندا دەباری بەبێ ئەوەی نیشانەکانیان بپێکن. بەبێ ئەوەی کەسیان بەربکەوێت، لە دەست سەربازەکان رزگاریان بوو. ویلە، کاتێک کەوت بەسەر زەویەکەدا قاچێکی شکا، بەڵام هاوڕێکانی کۆڵیان کرد و هەرسێکیان بە دۆڵەکەدا چوونە خوارەوە.

ڕاکردنی ئەو سێ گەنجە، سەربازەکانی شێت و هارکرد، هەر بۆیە جارێکی تر بە قۆناخە تفەنگ بەربوونەوە وێزەی دیلەکان. هەر دوای ئەوەش هەردوو ڕەشاشەکە کەوتنە تەقەکردن و یەک لە دوای یەک دیلەکان بوونە قوربانی.

هاوار و پاڕانەوە تێکەڵ بە دەنگی تەقەکان بوو:

— ئەی خوایە! ئەی موحەمەد! هۆ دۆزگون بابا!

کاتێک تفەنگەکان بێدەنگ بوون، بەرزاییەکانی شاخی سپی لە دەشتی کەربەلا دەچوون.

سەربازەکان، تەرمەکانیان لەبەر ئەو هەتاوە گەرمە بەجێهێشت و گەڕانەوە بۆ گوندەکان بەو ئامانجەی کە کۆتایی بە ژن و منداڵەکانیش بهێنن.

٥

هەمان ڕۆژ، هەواڵی کۆمەڵکوژیەکەی شاخی سپی کە باوکم و مامەکەمیشی تێدابوو، گەیشتە گوندەکەمان. کە سەربازەکان لە سەر شاخەکە دێنە خوارەوە، دەبن بە دوو بەشەوە. بەشێکیان دەچن بۆ زمێک و ئەوی تریشینان بەرەوە گوندی کەچ دەچن، ژن و منداڵەکان کۆدەکەنەوە و ئاگر لە ماڵەکان بەردەدەن. تەنها کەسێک کە ڕزگاری بوو، منداڵێک بوو ئەویش زووتر لە کاتی خۆی لەدایک بوو. ئەو منداڵەیان بە سەرە نێزە لە سکی دایکی دەرهێنابوو.
کە ژنەکانی گوندەکەمان گالبووسان ئەو هەواڵەیان بیست، بەجارێک زەندەقیان چوو، هەریەکەو منداڵی خۆی کردە قەڵادۆشکانی و بەرەو لوتکەی زارگۆفیت هەڵکشان. دایکم و دوو براژنەکەم و منداڵەکانیان و من، ماڵەکەمان بەجێهێشت و ڕوومانکردە دارستانەکان، هەروەها سەگەکەشمان بەدوامانەوە بوو کە بە دەقە لێمان جیا نەدەبووەوە. بەڵام دایکم نەیدەوست گالبووسان بەجێ بهێڵین بۆیە لە نزیک گوندەکەوە لە بن چەند دارێکی گەورە کە دەکەوتنە لای سەرووی ئاواییەوە، ماینەوە. براژنەکانم قاڵیچەیەکیان بە بەینی دوو دارەوە هەڵواسی بۆ منداڵەکان. ئەو شەوەمان هەمووی لە نێو ئەو دارستانەدا بەسەر برد. براگەورەکەم، سلێمان، لە پڕ لە نیوە شەودا پەیدابوو، تا لە هاتنی سەربازەکان بەرەو دێکەمان ئاگادارمان بکاتەوە. ویستی لەگەڵ خۆی بمانبات بۆ نێو قوڵایی دارستانەکە بەڵام دایکم ملی نەدا و ڕازیی نەبوو. ئیتر ئەویش کوڵی داو بەجێی هێشتین، بەڵام پێی وتین کە دەبێت بێدەنگ بین.
هەروەها وتی پێم وانییە سەربازەکان بوێرن هەموو شوێنێکمان بەدوادا بگەڕێن.
هێشا دنیا بەتەواوەتی ڕووناک نەبووبووە کە سەربازەکان چواردەوری ماڵی سەید باکلیسیان گرت. ژنەکەی سەید، بەسێر خانم، لەگەڵ دوو لە کارەکەر و کچە بچکۆلانەکەی دلیف و هاسل بابا کوڕە شەلەکەی مێردەکەی (لە ژنێکی تری سەید

بووە. وەرگێڕ) هاتنە دەرەوە. بەسێر خانم سەرەڕای ئەو هەموو تکاو رجایەی دایکم لێی کردبوو، بڕیاریان دابوو کە دێکە چۆڵ نەکەن.

بەڵام با جارێ ئەوەی لەسەر بەسێر خانم دەیزانم بۆت باس بکەم. بەسێر کچی عەلی خدر، سەرۆک عەشیرەتی ئەوەی پێیان دەوت بنعەشیرەی بودان سەر بە خێڵی کورشیخان. هیچ ژنێک هێندەی ئەو شۆخ و شەنگ نەبوو، قژە رشە لوولەکەی دەگیشتە سەر کەمەری و باریک و تا بلّێی رێکوپێک بوو. گەردنی سپیی وەکو هی قاز وابوو، جووتێک چاوی رەش و گەورەی پێوەبوو. باوک و براکەی حەسەن ئەفەندی زوو زوو سەردانی ئەستەنبوڵیان دەکرد و پەیوەندیەکی بەربڵاویان هەبوو. هەموو جارێک کە لە سەفەر دەگەڕانەوە، جلی جوانیان لەگەڵ خۆیان بۆ دەهێنا.

کە تەمەنی بوو بە هەژدە ساڵان، پیاوانی بەناوبانگی دەرسیم کەوتنە چاودێری کردنی و دەیان ناردە خوازبێنی. بەڵام بەسێر هەموو جارێک رەتی دەکردەوە.

سەید باکلی لە گالبووسان دەژیا، واتە دێکەی ئێمە. ئەو خزمایەتی لەگەڵ سەرۆکی بنعەشیرەی شێخانی سەر بە خێڵ کوریشاخاندا هەبوو، پیاوێکی شان و مل پان و جووتێک سمێڵی درێژی پێوە بوو. ئەو دەوڵەمەند بوو، پێویستی بە خۆماندوکردن نەدەکرد، هەربۆیە سواری ئەسپە سپییەکەی دەبوو لەم گوند بۆ ئەو گوند دەگەڕا.

وەک دەڵێن، رۆژێکیان کە میوانی حەسەن ئەفەندی دەبێت، چاوی بە بەسێر خاتوون دەکەوێت. دەستەبجێ ئاشقی دەبێت. بەڵام ئەو ژنی هەبوو کە کچی حوسێن تووسکی بوو، دوو منداڵیشی لێی هەبوو. بۆ ئەوەی باسی ئاگری خۆشەویستی خۆی بۆ بەسێر خاتوون بکات، ژنێک دەنێرێ بۆ لای. بەسێر لە وەڵامدا دەڵێت: مادام ئەو ژنی تری هەیە، ئەوا نابێت باسی شتی وا بکات!

ئەو هەمان رۆژ بڕیاری خۆی دەدات و ژنەکەی تەڵاق دەدات. بەو شێوەیە بەسێر خاتوون رازی دەبێت. بەڵام دوای ئەوە باوک و براکەی رازیی نابن بەو خزمایەتییە. سەید باکیل ئەوەی لەدەستی هات کردی تا رازییان بکات، بەڵام بێ سوود بوو. وەک دەڵێن ئێوارەیەکیان سەید لە نزیک ماڵی باوکی کچە خۆی دەشارێتەوە و هەتا نیوە شەو چاوەڕێی بەسێر دەکات. هێشتا بەسێر نەهاتبوو کە لەگەڵ پیاوەکانی لەپشتەوە

کونێک لە خانووەکەیان دەکەن. بەسێر لە ژوورەکەی خۆی خەریکی خۆ ئامادەکردن دەبێت، سەید باکلی لەپشت خۆیەوە سواری ئەسپەکەی دەکات و بەهەمان رێگای کە لێوەی هاتبوون دەگەڕێتەوە. بەدەستێکی ئاوەزەنگی ئەسپەکەی و بە دەستێکی تری ناوقەدی بەسێر دەگرێت و پێکەوە وەکو برووسکەیەک لە نێو تاریکیدا بە چوارناڵە ون دەبن.

بەگەیشتنیان بۆماڵەوە هەر ئەو شەوە لە خۆی مارە دەکات. ئەم هەڵگرتنە دەبێتە هۆی بەرپابوونی شەڕ لە نیوان عەشیرەی شێخانی و بودانییەکان کە تێیدا چەک بەکار دەهێنرێت. بەڵام پیاوانی بەدەستەڵات، پیر و سەیدەکان لە دەرسیم دەکەونە بەینیانەوە تا پێکیان بهێنن.

چەند ساڵێک دوای ئەوە، لەگەڵ ئەوەی کە بەسێر خاتوون چوار کوڕ و کچێکی بەدنیا هێنابوو، یەک زەرە لە جوانییەکی خۆی لەدەست نەدابوو. هەر وەکو جاران قەد بڵند و رووخسارێکی پان و درەوشاوەی وەکو ئەسێرەی هەبوو. بەڵام خەم و خەفەت پوکانبویانەوە و بووبونە بار لەسەر دڵی، ئەوەش دوای ئەوەی ئەو هەواڵە دەبیستێت کە وای لێکرد نەتوانێت لە سەید باکیل خۆش ببێت. ئاخر سەید باکیل گیرۆدەی دەستی گولسا خاتوون ببوو کە یەکێک بوو لە ژنەکانی سەید حوسێن سەرۆکی عەشیرەتی کوریشخان کە ساڵێک پێشتر لە شاری ئالزیگ لە سێدارە درابوو. کاتێک بەو پەیوەندییە دەزانێت بڕیار دەدات کە ژووری نووستنی خۆی لەگەڵ مێردەکەی جیا بکاتەوە. بەسێر خاتوون تەسلیمی ئەو چارەنووسە دەبێت بەبێ ئەوەی لە لای کەس بیدرکێنی. دایکم بۆ خۆی ئەوەی دیتبوو، هەر ئەوەش وای لە بەسێر خاتوون کردبوو کە لە ئاویی بمێنیتەوە، سەرەڕای ئەو مەترسیە گەورەیەش کە رووبەروویان ببووەوە.

– دایکم دەیگێرایەوە کە بەسێر خاتوون نەیدەویست چیتر بژی، بەڵکو دەیویست بمرێ.

قسەو باسی تریش بڵاوبووبوونەوە. ئەوەی کە گوایە سەید باکیل بە زانابوونەوە ئەوی لەو خانوەدا بەجیهێشتبوو. چونکە هەمان رۆژ کە ئێمە گوندەکەمان بەجێ هێشت،

ئێوارەکەی دەگەڕێتەوە بۆ ناو دێ تا هەر چوار کوڕەکەی لەگەڵ خۆی بەرێ، گوایە بە بەسێر خاتوونی وتووە:

— تۆ دەتوانیت لێرە بمێنیتەوە و هیچ مەترسییەک نییە. سەربازەکان چەند پرسیارێکتان لێ دەکەن و تۆش پێیان بڵێ کە خوشکی حەسەنە فەندیت، ئیتر وازت لێ دەهێنن.

حەسەنە فەندی پیاوێکی خوێندەوار و ڕۆشنبیر بوو، دەوڵەت هەموو دەرسیمی بەدوادا دەگەڕا. بەو شێوەیە سەید باکیل ویستبووی بەسێر خاتوون لە کۆڵ خۆی بکاتەوە، چونکە هەر کە سەربازەکان بیانزانیایە خزمی حەسەنە فەندییە، دەیانکوشت. دەنگۆیەکی تریش هەبوو، گوایە سەید باکیل لەدوورەوە چاودێری خانووەکەی کردووە کە چۆن سەربازەکان چواردەوری دەگرن. کاتێکیش ژن و منداڵەکانی دەگرن، چوار لەو چەکدرانەی کە لەگەڵی دەبن و خەڵکی دێمانان دەبن، دەیانەوێت دەستیان لێ بکەنەوە، بەڵام سەید پێیان دەڵێت هەر بجوڵێنەوە هەر چوارتان دەکوژرێن.

من نازانم کام لەم قسەو باسانە راستن یانیش درۆن.

ئێمە لە دوورەوە لە نێو گەڵای دارەکانەوە چاومان لێ بوو کە چی ڕووی دەدا. بەسێر خاتوون کچە بچکۆلەکەی دلیفی بە سنگییەوە نووساندبوو، هەردوو کارەکەرەکەی و هاسیل بابایان لە خانووەکە هێنایە دەرەوە. هاسیل ئیفلیج بوو، نەیدەتوانی بە ئاسانی بڕوات بەڵام سەربازەکان بە بەردەوامی بە قۆناخە تفەنگ تێیان دەسرەواند. لەو شوێنەی ئێمەی لێبووین گوێمان لە پاڕانەوەی کارەکەرەکان بوو کە عەفویان بکەن. بەسێر خاتوون، منداڵەکەی لە باوەش گرتبوو و ڕێک و ڕاست بەرەو ڕووباری گالبووسان دەڕۆیشت.

بەشێک لە سەربازەکان زۆریان لێدەکردن کە بپەڕنەوە، ئەوانی تریش دابەشبوون تا چواردەوری خانووەکان یەک لە دوای یەک بگرن. کاتێک کە بینیان کەس لە نێو خانووەکاندا نەماوە، دەستیان بە ئاگر تێبەردانی خانووەکان کرد. گڕ لە پەنجەرەکانەوە دەهاتە دەرەوە و دەیتەنییەوە بۆ گوێسوانەکان کە بە قامیش و

قوڕ دروست کرابوون. خەمێکی قورس دایکمی داگرت و دەستی بە هەڵڕشتنی فرمێسکەکانی کرد.

دوکەڵێکی رەش ئاسمانی گالبووسانی داپۆشی. هەردوو ئاشی ئاواییەکە بوونە قەرەبرووت وەکو ئەوە وابوو کە بەر تۆپ کەوتبن هەروەهک خانووەکانی دۆیی گێڕ، کاک عەلی بەرتی و سەید باکیل. کاتێک گەرمی ئاگرەکە گەیشتە لای ئێمە، لە نێو دڵمانەوە هەستمان بە گەرمییەکەی دەکرد.

بە هەزار حاڵ لە نێو ئەو چەرە دووکەڵەدا خانووەکانمان دەبینی. بە هاوار و قیژەی سەربازەکاندا دەمانزانی کە بەهەر چوار لادا رادەکەن. لە حەیوانە پەرتەوازەکانی ئێمە دەچوون.

لەو تەپۆڵکەیەی کە خۆمانمان لێ شاردبووەوە، چاومان لێ بوو کە بەسێر خاتوون و ئەوانەی کە لەگەڵیدا بوون، گروپێک چواردەوریان گرتبوون و بەرەو دەشتی پیرگردیان دەبردن.

ماوەیەکی زۆر دوای ئەوە لە عەلی "بچکۆل"م بیست کە چیان بەسەر هێنابوون. ئەو کاتە عەلی پیاوێکی لاوازی تەمەن دەورووبەری سی ساڵ دەبوو. عەلی، کەسێکی چاوشین، کاڵ و دەمووچاوێکی درێژکۆلەی هەبوو. ئەو ئەرمەنییانەی کە لەدەست کۆمەڵکوژیی عوسمانییەکان هەڵاتبوون و هاتبوون بۆ دەرسیم، پییان وابوو کە عەلی تورکە. قاچێکی عەلی کورت بوو، چونکە جارێک ئاوی کوڵاو بەسەر ئەژنۆیدا رژابوو، بەڵام کاتێک لەسەر قاچەکەی تری دەوەستا، وەکو کەسێکی ئاسایی درێژ بوو، بەڵام هەر کە قاچی دادەنایەوە، یەکسەر پێوەی دیاربوو. هەروەها کاتێک بە گۆچان دەڕۆیشت باڵای بەرزتر دیاربوو. عادەتێکی هەبوو، بە دەنگی بەرز قسەی دەکرد.

ئەوەی کە بۆت دەگێڕمەوە وشە بە وشەی ئەو قسانەیە کە لە عەلیم بیستووە:

سەربازەکان، بەسێر خاتوون و ئەوانی تریان لەگەڵ خۆیان برد بۆ پیرگیدج لە گوندی چاڵکران. من لە سەر ئەو رێگایە وەستابووم کە ئەوان پێیدا دەڕۆیشتن. بەسێر خاتوون، ژنی خزمێکی نزیکی من بوو، سەید باکیل، کاتێک کە بینیم ئەو

لەگەڵ منداڵەکانیدا، گیراون، نەمتوانی رێ لە فرمێسکەکانم بگرم. سەرلەشکرەکە گوێی لێم بوو، بەسەربازەکانی وت بیگرن. بە شەق و زلە بەربوونە گیانم، گۆچانەکەیان لێ سەندم. خۆم گەیاندە ریزەکە کە لەو کاتەدا بە منەوە لە دوو کەسی شەل ، بەسێر خاتوون، کچێکی بچکۆلە و دوو کارەکەر پێکهاتبوو.

دوای ئەوەی پیرگدیمان بەجێهێشت، بەرەو تەپۆڵکەی وارێ سەقتین هەڵگەڕاین کە دەکەوتە نێوان گوندی دێریک و تەپەی پولۆ سوورەوە، لەوێ لە بن دارێکی گەورە دایان نیشانین. ئەفسەرێک کە لەنزیکمانەوە وەستابوو، فەرمانی بە سەربازەکاندا: "جیایان بکەنەوە!".

ئەوان منیان راکێشا و لەلایەکەوە بە چاو بەستراوی لە نێو دەوەنە چڕەکاندا رایانکێشام. بە دەنگی شەق تێهەڵدان و هاوارکردن، تێگەیشتم کە حاسال بابایان لەو شوێنەی خۆی لێشاردبووەوە، دۆزیوەتەوە. کە گوێم لە گریانی کارەکەرەکان بوو، ئەو پەڕۆیەی کە چاومیان پێ بەستبوووەوە لابرد، تا بزانم لە کوێم. سەربازەکان پەلاماری کارەکەرەکانیان دا، ئەوە لە کاتێکدا کە ئەفسەرەکە بە چاوێکی دوژمنانە لە بەسێر خاتوونی دەڕوانی کە لە تەنیشتیەوە دانیشتبوو. نەختێک لەو لای ئەو شوێنەی کە منیان لێ فڕێدابوو، دەوەنێکی تا رادەیەک چڕ و پڕیسی لێ بوو. ئەگەر لەو شوێنەی خۆم بمایەمەوە، ئەوا دەیانکوشتم. ناچاربووم کە بەرەو ئەو دەوەنە چڕەی کە خۆم لێشاردەوە بچم. غیرەتم دایە بەرخۆم و توانیم بە نێو دارەکاندا خۆم بگەیەنمە دەوەنەکە. ئەوان نەیاندەتوانی من ببینن چونکە من لە نێو دەوەنەکاندا خۆم شاردبووەوە، بەڵام من هەم دەمتوانی گوێم لە دەنگیان بێت و هەمیش دەمتوانی بیانبینم، بەڵام حاسیل بابام لێوە دیار نەبوو.

رێک لە بەردەممدا، بەسێر خاتوون لەگەڵ کچە بچکۆلەکەیدا دانیشتبوو، لەگەڵ ئەوەی کە تەمەنی گەیشتبووە سیوپێنج ساڵ بەڵام وەکو ژنێکی گەنج، جوان و رێکوپێک بوو. شاڵێکی رەشی بە نێوچاونەوە بەستبوو کە سلسلەی ئاڵتوونی پێوە بوو، کراسێکی پەمەیی ئاوریشمی لەبەردابوو و پەڕۆیەکی شین ناوقەدی

داپۆشی بوو و پشتێنێکی لەبان بەستبوو کە ڕەنگی شین، زەرد و سوور بوو. خەڵکی ناوچەکە بەو پشتێنەیان دەگوت کاشینگ. بەسێر خاتوون ترسابوو. لێوەکانی دەلەرزین و بە چرچەکانی نێوچاونیدا دیاربوو کە نیگەرانە. بە دڵە راوکێوە گوێم گرتبوو. ئەفسەرەکە پرسیاری لێدەکرد:

– مێردەکەت لە کوێیە؟ منداڵەکانت لە کوێن؟

بەسێر خاتوون لە وەڵامدا دەیگوت کە هەفتەیەک لەمەوبەر منداڵەکانی لەگەڵ خۆی بردووە و چووە بۆ ئێلزیگ. ئەفسەرەکە پێی پێدەکەنی و بەردەوام بوو:

– کەس هیچی پێ نەگوتوویت؟ ئەو سێ رۆژ لەمەوپێش لە مازگیرت کوژراوە! بەڵام ئەگەر تۆ بتەوێت دەتوانم منداڵەکانت رزگار بکەم.

بەسێر خاتوون هێچی نەوت:

– ئەگەر رازی بیت شوم پێ بکەیت، ئەوا دەتوانم منداڵەکانت رزگار بکەم، حاسل بابا و ئەو دوو کارەکەرەش ئازاد دەکەم. وەرەقەیان بۆ دەکەم، کە بتوانن بە کەیفی خۆیان بە هەموو ناوچەی دەرسیمدا بێن و بچن.

بەسێر خاتوون بە چیلکەیەک خەتی لە سەر زەویەکەی بەردمی دەکێشا. کاتێک گوێی لەو پێشنیارە نامرۆڤانە و بێ ئەخلاقیە بوو رەنگی زەرد هەڵگەڕا. خۆی گورج کردەوە و سەنگەری لە ئەفسەرکە گرت:

– خەجاڵەت نابیت؟ من ژنی مێرددارم و پێنج منداڵم هەیە. ئەو کردەوە حەیوانییەی کە تۆ دەتەوێت لەسەر من تاقیبکەیتەوە لە چاوی هەموو مرۆڤێک و لە لای خواش نەفرەتی لێکراوە!

ئەفسەرەکە وا هەستی دەکرد کە سووکایەتی پێکراوە. راستبووەوە، بەچوار دەوریدا خولایەوە و قیژاندی بەسەریدا:

– ئەگەر ئەوەی من پێم وتییت بەقسەم نەکەیت، ئەوا سەرەتا کچەکت، پاشان حاسل بابا و دواجاریش کارەکەرەکانت دەکوژم.

بەسێر خاتوون بەگژیدا چووەوە و بەبێ ئەوەی مل بۆ داواکەی کەچ بکات:

– هاواری کرد، سەرەتا لە منەوە دەست پێبکە.

ئەو وەڵامەی بەسێر خاتوون وەکو خەنجەرێک بە نێو ڕۆحی ئەفسەرکەدا چەقی و هاواری لە سەربازەکانی کرد:

— ئادەی ئەو دوو سەگە شەلە بێننە پێشەوە!

چوار سەرباز هاتن کە من بهێنن و چواریش چوون بۆ حاسل بابا. کاتێک کەزانیان من لەو شوێنەدا نەماوم کە دایان نابووم، بەپەلە خەبەریان برد:

— گەورەم، یەکێکیان رای کردووە.

ئەو چوارە بەجارێک شڵەژان. ئەوانی تر چوون حاساڵ بابایان هێناو پاڵیان دا بە دارێکەوە. ئەفسەرەکە، بەراکردنی من وەکو شێت و هاریی لێهاتبوو، وەکو شێتێک کەوتە تێهەڵدانی حاسل بابا، ئەو بەستەزمانە لەتاو ئازار لوول ببوو و کەوتە سەر زەویەکە، ئەفسەرەکە بەرزی کردەوە و پاڵیدایەوە بە دارەکەوە. دەمانچەکەی دەرهێنا و خستییە سەر نێو چاوانی و ڕووی کردە بەسێر خاتوون:

— ئێستا دەڵێ چی، بەڵێ یان نەخێر؟

حاسل بابا لەو کردەوە چەپەڵەی ئەفسەرەکە تێگەیشت، بە رقەوە ڕووی بەرەو بەسێر خاتوون وەرگێڕا:

— دایە، تف لە نێوچاوانی ئەم پیاوکوژە بکە! با هەموومان بە سەربڵندی بمرین. هاواری کردو، هەتا توانی مستەکۆڵەیەکی کێشا بە چەناگەی ئەفسەرەکەدا.

ئەفسەرەکە بە پشتا کەوت و حاسل باباش بە دەمدا. بۆ یەک چرکە ئەفسرەکە عەقڵی خۆی لەدەستدا و دەمانچەکەی هێنایە سەرپێ و خستەیە سەر نێوچاوانی حاسل بابا. بەسێر خاتوون وەکو پڵنگێک بە منداڵەکەی باوەشییەوە، پەلاماری دا. بەسێر خاتوون وەکو کەسێکی تووڕە کە چاوی خوێنی تێ زابوو و لە تاو ئازار لێوەکانی خۆی دەکرۆشت، هەتا لەتوانایدا بوو دەیقیژاند. بەڵام ئەفسەرەکە تەسلیمی ئەو کردەوەیەی بەسێر خاتوون نەبوو. منداڵەکەی لە باوەشی دەرهێناو ڕووی لەسەربازەکان کرد:

— ڕاوەستن، چیتان دەوێت بیکەن!

کە ئەوەیان بیست، بوون بە دوو بەشەوە، هەر گرووپەو پێنج کەس، چواردەوری کارەکەرەکانیان گرت و رووتیان کردەنەوە. کاتێک سەربازەکان جلەکانیان لەبەر ژنەکان دادەدڕی، دەستیان بە هاوارکردن کرد. یەک لە دوای یەک، تەجاوەزیان پێکردن. بەبێ چەک من نەمدەتوانی شتێک بکەم جگە لە بینینی ئەوەی کە رووی دەدا، لە ناخەوە شەرمم لە خۆم دەکرد کە مرۆڤم. دەمویست بە نێو قووڵایی زەویدا بچمە خوارێ. بە بێدەنگی دەگریام، تا گوێیان لێم نەبێت. نینۆکەکانم بە بەردەکاندا دەخشاند، خەریک بوو پەلاماریان بدەم. مردن زۆر باشترە لەوەی کە شایەتی بینینی تاوانێکی وا بیت. قاچە شەلەکەمم تاقیکردەوە زانیم کە ناتوانم هیچ شتێک بکەم. وەکو ژنێک دەگریام و شەرمم لە خۆم دەکرد کە مرۆڤم. لە ناخی خۆمدا وەکو شایەتێکی بی دەستەڵات خۆم دەبینیەوە لەسەر ئەو رووداوە، وەکو ئەوە وابوو کە خۆم تاوانەکەم کردبێت. نەم دەتوانی هیچ شتێک بکەم و خۆ نەشدەمردم.

سەربازەکان خۆیان لەبەر کردەوە و لەبەرخۆیانەوە و فیکەی خۆشییان لێ دەدا، ژنەکانیش بە رووتی و بەبێ گیان کەوتبوون. بەسێر خاتوون ویستی بچێت منداڵەکەی بێنێت کە لای ئەفسەرەکە بوو پاڵی دابوو بە دارێکەوە. ئەفسەرەکە وەکو سەگێک لیکاوی بەدەمدا دەهاتە خوارەوە. منداڵەکەی دانا و هەر کە بەسێر خاتوون هاتە پێشەوە، پاڵێکی بە منداڵەکەوە ناو ویستی بەسێر بگرێت، بەڵام هەتا توانی پاڵێکی پێوە نا، منداڵەکەش بە چوارچنگۆڵە خۆی گەیاندە باوەشی دایکی. ئەفسەرەکە پەلاماری بەسێر خاتوونی دا و ویستی بیدا بە عەرزدا. بەڵام بەسێر خاتوون توانی خۆی بگرێتەوە و دەستی لە بەردێک گیر بوو و رێک کیشای بە دەمووچاوی ئەفسەرەکەدا. بە دەم و چاوە خوێناویەکەیەوە لە گورگێک دەچوو کە لە نێچیرەکەی رازی بێت. کە دەستی برد بۆ دەمانچەکەی دەستەکانی دەلەرزین، خستیە سەر سەری بەسێر خاتوون و دوو گوللەی لێداو کوشتی.

لاشەی شۆخ و شەنگ و بێگیانی بەسێر خاتوون لەسەر عەرزەکە گرمۆڵە بوو. تاڕادەیەکی وا شەرمم لە خۆم دەکرد، پێم وابوو منیش لە نێو سەوزاییەکدا مردووم. بەڵام کە گوێم لەو فیشەکانە بوو کە نایان بە کارەکەرەکانەوە، تێگەیشتم کە هێشتا

زیندووم. چاوم هەڵهێنا بینیم کە چۆن منداڵە بچووکەکە بە دوای دایکیدا هاواری دەکرد. ئەفسەرەکە کچە چکۆلەکەی گرت بە باوەشییەوە و شوێن هێزەکەی کەوت کە بە دوو ریز دەڕۆیشتن.

من لەو شوێنەی خۆم مامەوە کە پێم وابوو کات نەدەبڕایەوە و لە خوا دەپاڕامەوە کە بمباتەوە بۆ لای خۆی. شەرمم دەکرد بگەڕێمەوە بۆ نێو خەڵکەکە و پێم وابوو کە شێت دەبم. دانیشتبووم و فینکە فینک دەگریام و نەمدەویست بڕوا بە چاوەکانی خۆم بکەم کە بووبوومە شایەتی ڕووداوایکی وا نامرۆڤانە. وام لەخۆم دەگەیاند کە هاوار و قیژەی قوربانییەکان کە لە گوێچکەمدا دەزرنگایەوە، شتێکی خەیاڵییە. دەمویست لەسەر پێکانم بوەستم بەڵام دەکەوتمەوە سەر زەوی.

بە گاگۆڵکێ خۆم گەیاندە ئەو شوێنە دەشتاییەی کە لاشەی بەسێر خاتوونی لێ کەوتبوو. ئیتر تێگەیشتم کە ئەوەی بینیومە ڕاستییەکە و دەستم بە هاوار و گریان کرد. ڕاستییەکەی، تا خۆر ئاوا نەبوو، نەمتوانی بێمەوە سەر خۆم. بە وردی دیقەتی بەسێر خاتوونم دا کە چۆن کەواکەی لەسەر زەویەکە کەوتبوو، قژە ڕەشەکەی بەسەر شانەکانیدا بەخش بووبووە. لە شازادەیەکی نووستو دەچوو. لێی چوومە پێشەوە، ئەو شاڵەم لێکردەوە کە بەنێو قەدییەوە بەستبووی و لاشەکەیم پێ داپۆشی. یازمەکەیم کردەوە و لەگەڵ لەچکەکەیدا بەیەکەوە گرێم دان و چووم بە دارە گەورەکەمەوە بەست، تا لە ئێستاوە بەیادی هەموو ئەو ڕێبوارانەی کە بەو ناوەدا تێدەپەڕین، بهێنمەوەو تێبگەن کە بەسێر خاتوون بووتە قوربانی چی!.

وەک منداڵێک بەو ناوەدا دەخولامەوە، چووم بۆ لای لاشەکەی حاسڵ بابا کە لەسەر زەویەکە کەوتبوو. باوەشم پێدا کرد، ماچم کردو دەستم کردەوە بە گریان:

— دە هەستەوە، برازا ئازاکەم، ئاخر تۆ نابێت بمریت.

سەریم نا بەسنگمەوە و نێوچاوان و ڕوومەتە کوڕانەکەیم ڕامووسی. کاتێکیش لە نیوەڕاستی مانگی گەرمی ئابدا، لاشە ساردو سڕەکەیم لەبەر دەستمدا بینی، ئیتر تێگەشتم کە مردووە.

فرمێسکەکانم کۆتاییان هات، دەتگوت ئیتر هیچ ئیحساسێکم نەماوە. سەیرێکی کارەکەرەکانم کرد، بەبینی لاشەی رووت و قوتیان، هەستم بە خەجاڵەتی دەکرد، بۆیە رووی خۆمم وەرگێڕا. توانیم هەندێک لە جلە لەت و پەتکراوەکانیان کۆ بکەمەوە، تا بتوانم لاشەکانییانی پێ داپۆشم. پاشان بریارم دا بگەڕێمەوە بۆ گوندی دێریک کە دەکەوتە دەشتایی پیرگردەوە، کاتێکیش لەوێوە بە پێوە وەستابووم، دەمتوانی خانووەکەی خۆمان ببینم.
بەو شێوەیە کۆتایی بە گێڕانەوەکەی عەلییە بچکۆلیش هات.

٦

دووکەڵی خانووە سوتاوەکانمان بە سەر رووباری گالبووساندا بەرز دەبووەوە. سەگەکەمان، سیتچۆ، دانی بەخۆیدا گرتبوو، وەکو ئەوەی کە بە مەبەست نەیەوێت بە سەربازەکان کە خانووەکانیان ئاگر تێبەردا، بوەرێت تا ژیانمان نەخاتە خەتەرەوە. چەندین جار دایکم بە تیلەی چاو تەماشای دەکرد و لێی دەپاڕایەوە کە دەنگی لێوە نەیەت، وا لێی دەپاڕایەوە وەکو ئەوەی ئەویش منداڵێک بێت.

کاتێک براکەم، کامێر، کە تەمەنی بیست ساڵێک دەبوو لەگەڵ مەمەد کە کوڕی مستەفا دەروێش بوو و تەمەنی هەژدە ساڵان بوو، دوکەڵەکەیان بینی بوو، بە پەلە بە دوای ئەو شوێنەدا گەڕابوون کە ئێمە خۆمان لێ شاردبووە تا دایکم قایل بکەن کە خۆمان لە شوێنێکی دوور تر لە نێو دارستانەکەدا، بشارینەوە. بەڵام کوشتنی باوکم و سوتاندنی خانووەکەمان، دایکمیان خستبووە دڵە راوکەوە، لە ئاست ئەو هەموو پاڕانەوەیە خۆی کرد بە کەڕ. تەنها شتێک کە دووپاتی دەکردەوە:

— خۆتان رزگار بکەن! ئەوان هەموو دێکەیان سوتاند و حەیوانەکانیان کۆکردینەوە. بەم زوانە جێ پێی ئێمەش هەڵدەگرن.

هەمان کات کە دایکم و براکەم قسەیان دەکرد گوێمان لە دەنگێکی نائاشنا بوو. سیتچۆ دەرپەڕی و بە وەڕین بەرەو گوندەکە رایکرد. لە دەرەوەی جەنگەڵەکە وەستاو پەلەماری هەرکەسێکی دەدا کە دەیویست لێی بێتە پێشەوە. ئەو بەربەرەکانێی لەگەڵ مردن دەکرد، بەڵام دوای تەقەیەک پاشەوپاش گەڕایەوە، جارێکی تر پەلاماری بردەوە، بەڵام بەبێ دەنگی و لە پڕێکدا راوەستا. دایکم بەجارێک زراوی چوو:

— کەمەر، مەمەد، دەستوبرد کەن. بەرەو ئێرە دێن، راکەن.

سەرەتا براکەم ملی نەدا، بەڵام دوای ئەوەی دایکم بە دەنگێکی نیوە خۆشەویستی و نیوە هەڕەشەوە ئاگادرای کردنەوە:

— ئەگەر بەقسەم نەکەیت ئەوا تۆ بێ رێزی بە هەموو ئەو قوربانییەوە دەکەیت کە دایکێک ئامادەبێت بۆ منداڵەکانی بیکات.

ئەو سزا دایکانەیە وای لێکرد کە شەرم دایبگرێت و لەگەڵ هاوڕێکەی مەمەد بە نێو جەنگەڵەکەدا هەڵهاتن. کاتێک دەنگی سەربازەکان بە تەواوەتی لێمان نزیک بووەوە، دایکم دەستی بە پاڕانەوە لە غەزال ژنی برا گەورەکەم، سولێمان، کرد:

— من ئاگام لە منداڵەکان دەبێت، تۆ خۆت رزگار بکە.

بەو شێوەیە ئەویش لە نێو دارەکاندا ون بوو. ئێستا ئیتر تەنها ژن و منداڵ مابووینەوە: دایکم، خەجیجە و برازکانم کە منداڵی سلێمانی برام بوون، خدرە چکۆل، براکەی ترم حەسەن عەلی کە تەمەنی دەساڵان بوو، فاتیمەی پوورم، خدری گەورە کە ئەویش تەمەنی دە ساڵان بوو لەگەڵ خوشکەکەی یەموش کە تەمەنی شەش ساڵان بوو و من کە تەمەنم هەشت ساڵان بوو. دایکم و پوورەکەم، بێوەژن بوون، ئاخر مێردەکنیان دوو رۆژ لەوەو پێش لە شاخی سپی کوژرابوون.

من و برازاکەم خدر، حەسەن عەلی برام و خدری گەورە و خوشکەکەی یەموش، زۆر بەینمان خۆش بوو. جاران بەیەکەوە بزنەکانمان دەلەوەراند، پاشان دەچوین بۆ سەر تاشەبەردەکانی نزیک رووباری گالبووسان بۆ یاری کردن. هەندێک جار ئێمە لەبەر خۆمانەوە دەگریاین بەڵام کە بەیەکەوە بوینایە هەمیشە پێدەکەنین. براکەم دەموچاوێکی نائاسایی شەبوو، چاو رەش دەڵام لوتێکی درێژیی پێوە بوو. ئەو

کەوایەکی کچانەی لەبەر دەکرد، بەڵام ئەوە ڕێگای ئەوەی لێ نەدەگرت کە وەکو چۆن شوانێک سەرپەرشتی رانە مەرەکەی دەکا، ئەویش ئاوا سەرۆکایەتی ئێمەی دەکرد. خدری گەورە کە وەکو دەستە راستی وابوو، یارمەتی دەدا. بەڵام بە بەراورد لەگەڵ عەلی حەسەن، قەڵەو خاو و خلیچک بوو. تەنانەت نەیدەتوانی وەکو ئێمەی کچیش رابکات، بەڵکو هەناسەی سوار دەبوو و لە نیوەی رێدا دەوەستا.
یەموش دوو ساڵ لە من بچوکتربوو، وەک پەرستن دەمپەرست. قژێکی کاڵ و دوو چاوی شین و روومەتەکانیشی وەکو گوڵ وابوون. دایکمان هەمیشە یەک جۆر جلیان بۆ دەدورین و یەک جۆر مووروویان بە کەزیەکنمانەوە دەکرد.
ئەو رۆژە من و یەموش دەستی یەکترمان گرتبوو، براکەی من و براکەی یەموشیش، خدری گەورە، لەتەنیشت یەکترەوە وەستابوون. دایکم و پوریشم دەگریان. سەربازەکان حەزەریان دەکرد و بە حەزەریشەوە بوون تا بێنە نێو دارستانەکەوە. بەڵام کە دڵنیا بوون لەوەی ئێمە خەڵکێکی بێدیفاعین، چواردەوریان گرتین و ئامبازی دایکم و پورم بوون. ئێمە هەر ئەوەندەمان پێکرا دەست بە گریان بکەین. دایکم خەدیجەی هەڵگرتبوو و پوریشم خدری بچکۆلەی بە باوەشەوە بوو. لە قەراخ دارستانەکە چاوم بە سیتچۆ (سەگەکەیان) کەوت، جوڵەی لێوە نەدەهات. وامدەزانی ئەویش دوای ئێمە دەکەوێت. کە بینیم هیچ دەنگێکی لێوە نایەت، بانگێکم لێ کرد:
— ئەوە ئێمە دەڕۆین، سیتچۆ، تۆش دوامان کەوە.
سیتچۆ بەبێ جوڵە کەوتە سەر زەویەکە. ئیتر تێگەیشتم کە سەگەکە مردووە، دەستم بە فینکە فینک کرد و رامکرد بۆ لای دایکم و باوەشم پێدا کرد.
بەتەنیشت خانووەکەماندا رەت بووین، هێشتا دوکەڵ لە پەنجەرە رەشەکەوە دەهاتە دەرەوە. سەربانی تەویلەکەمان داڕوخابوو. گڕی ئاگرەکە سوورە چنارەکانی بەر ماڵەکەمانی سووتاندبوو و گەڵاکان وشک هەڵگەڕابوون. ئەو دارەی کە سیتچۆ لە بنیدا رادەکشا و منیش یاریم لێدەکرد، هیچی وای نەمابوو، بەقەد سیتچۆی مابووەوە. ئێستا ئیتر من دیلم و بەهەنگاوی مندالانە بەرەو شوێنێکی نادیار دەڕۆین.

سەربازەکان ئیمەیان بەرەو گوندی (Okh) پێش خۆ دابوو، بە تەئکید هەمان ئەو ڕێگایە بوو کە باوکم و گوندییەکانی تر پێیدا ڕۆیشتبوون. سەربازەکان چاودێری ئێمەیان دەکرد، هەموویان یەک جۆر جلیان لەبەردا بوو، چەک بەدەست و لوولەی تفەنگەکانیان سەرەنێزەی پێوە بوو. ئەوان سووکایەتیان بە دایکم و پوورم دەکرد. هەوڵی ئەوەیان دەدا کە وەڵامی پرسیارەکانیان بدەنەوە، ئەویش بە زمانێک کە ئێمە لێیان تێ نەدەگەیشتین، هەروەها ئەوانیش لە زمانی ئێمە نەدەگەیشتن. سەربازەکان نەیاندەزانی چی بکەن، بۆیە هەر کە توڕە دەبوون بە شێوەیەکی وەحشیانە هەڵسووکەوتیان لەگەڵ دەکردین.

براکەم حەسەن عەلی پشتێنێکی لەپشت بەستبوو و دەیتوانی بە هەنگاوی گەوەرە بڕوات، هەرچی هاوڕێکەی بوو، خدری گەورە هەموو گیانی لە ئارەق هەڵکشابوو، بەهۆی قەڵەویەکەیەوە نەیدەتوانی وەکو ئێمە بڕوات. من و یەموش دوای دایکم کەوتبووین و جاربەجارێکیش دەستمان بە کراسەکەیەوە دەگرت.

دەمەو ئێوارە بوو کە گەیشتینە سەر چۆمی گول کە دەکەوتە نێوان لووتکەی چیاکانی زارگۆڤیت و شاخی سپییەوە.

سەربازەکان ملوانکەکانی ملی دایکم و پورمیان پچڕاند، بەرەو و تەنکاییەکە بردینیان و ریزیان کردین. هەر تاو ناتاوێک دەوریان دەگرتین و لوولەی چەکەکانیان تێ دەکردین بەبێ ئەوەی بجوڵێینەوە. ئێستا ئێمە لە ناوەڕاستی هەردوو شاخی سپی و شاخی زارگۆڤیتدا وەستابووین، لەوەی یەکەمیاندا باوکمینان لێ کوشتبوو، لەوەی تریشیان برا و براژنەکانم خۆیان لێ شاردبووەوە.

ئاسمانێکی شین و ساف و بێگەرد لە نێوان هەردوو لووتکەی ئەو چیایانەدا وەکو سفرەیەکی گەورە هەڵدرابوو. هەموو شتێک بە تەواوەتی وەستابوو. چیتر دەنگی سیرسرک و پەلەوەرەکان نەدەبیسترا. خۆر لە پشت شاخی سپییەوە ئاوا بوو و خۆی ون کرد و سێبەری شاخی سپی تا دەهات باڵی بە سەرماندا دەکێشا. دایکم و پورم لەسەر ئەو بڕوایە بوون کە ئێمەش لە هەمان شوێندا دەکوژن. وەکو شێتیان لێهاتبوو، بە دەنگی بەرز لە خواو پیرو پیاوچاکان و هەموو شتە پیرۆزەکان

دەپاڕانەوە. هاوار و قیژەی ئێمەش تێکەڵ بە پاڕانەوەکانی ئەوان دەبوو. لە پڕێکدا کۆمەڵێک ژن و منداڵیان بەرەو تەنکایی چەمەکە راپێچ کرد، کە ئێمە لە پەنایدا خۆمان لە یەکتری ترانجاندبوو. کاتێک دایکم و پوورم هەستانەوە تا بەربەرەکانێیان بکەن و چەند کەسێک لە گرووپەکە خۆیان راستکردەوە، سەربازەکان دەستیان بە تەقە کردن کرد. دایکم سەرتاپای ترسی لێ نیشتبوو، دەمی داچەقاندبوو و چاوەکانیشی ئەبڵەق ببوون. دایکم بەتەواوەتی شڵەژا بوو، منی بۆ لای خۆی راکیشا تا ئاگای لێم بێت. تەقەکان ماوەیەکی زۆر بەردەوام بوون. وەختابوو لە ژێر دایکمدا بخنکێم. هەستم دەکرد دەست و قاچەکانم ئارەقەیان دەرداوە، بەڵام من هێشتا نەمزانیبوو کە دایکم و ئەوانی تر کوژرابوون و خۆشم بریندار بووم.

کاتێک تەقەکان وەستان، هەستم بە شتێکی گەرم دەکرد کە بەسەر لاشەمدا دەهاتە خوارەوە، هەوڵمدا خۆم لە ژێر دایکمدا دەربهێنم بەڵام نەمتوانی. کە گەورەبووم مامە حەسەنم بۆی گێرامەوە کە چیمان بەسەر هاتبوو:

— من لەگەڵ خزمەکانم لە نێو دارستانەکانی زارگۆڤیتدا خۆمان شاردبووەوە. دەنگۆی ئەو هەواڵەم بەرگوێ کەوت کە براگەورەکەم حوسێن و هاورێکانی بەیەکەوە کوژراون. هەر کە ئەوەم بیست دەستبەجێ بارگیرەکەم زین کرد و بەتانییەکم هەڵگرت لەگەڵ مەمەد کەوتینە رێگا. بەقەراخ تاشەبەردەکانی چیایی زارگۆڤیتدا خۆمان گەیاندە گول و پەڕینەوە، پاشان بەرەو بەرزایی چیای سپی رۆیشتین. لە رێگا، پیاوێکی ریش چەرموومان بینی کە خۆی لە نێو تاشەبەردەکاندا حەشار دابوو. کاتێک بۆی باسکردین کە چەند سەعاتێک لەمەوپێش سەربازەکان کە ژن ومنداڵی گالبووسانیان پێش خۆیاندابوو لێرەوە تێپەڕین و پاشان یەک بە دوای یەکدا لە سەر چەمی گۆل هەمویان کوشتن. پێم وابوو کە خەریکە شێت ببم. بارگیرەکەم گێرایەوە بە غار بەرەو ئەو شوێنە چووین.

کاتێک گەیشتینە جێ بە چواردەوری خۆمدا روانیم تا دڵنیا بم کە سەربازەکان بۆ فرویودانمان لە نێو دەوەنەکاندا خۆیان نەشاردبێتەوە. پاشان بەرەو چەمەکە غارمداو

و هەر هاوارم دەکرد تا بزانم کەسێک بەزیندوویی دەرچووە، بەڵام تەنها وەڵامێک کە دەمبیستەوە، دەنگدانەوەی دەنگی خۆم بوو کە لە نێو تاوێرەکاندا، دەنگی دەدایەوە. هەرهاوارم دەکرد و دەڕۆیشتم، لە ناکاو گوێم لە دەنگی منداڵێک بوو. بانگی ئامۆزاکەم کرد:" وەرە بۆ ئێرە لەو لایەوە گوێم لەدەنگی منداڵیکە". کەمێک لەولا چەمەکەوە سێ منداڵم بینی کە هەرسێکیان ڕەنگیان پەڕیی بوو و دەگریان و پاڵیان بەیەکەوە دابوو. هەر لە ڕێوە هەرسێکیانم ناسییەوە: یەکەمیان تۆ بووی ئێما، کچی ئامینەی خوشکم، خدری بچکۆلە و خدری گەورە. لە تەنیشتیناوە لاشەی ژن و منداڵی کوژراو کەوتبوون. لە نێو کارەساتێکی وا گەورەدا، بێدەستەڵات نەمدەزانی چی بکەم. دەست و قاچم کەوتنە لەرزین و قوڕگم بە جۆرێک گیرابوو کە توانای گریانم نەبوو.

لە لاشەکان نزیک کەوتمەوە هەوڵی ناسینەوەی چەند دەموچاوێکم دا. یەکێک لە ژنەکانم هەڵگێڕایەوە کە بە دەمدا کەوتبوو، کە بینیم ئەوە فاتیمەی خوشکە گەورەمە. هێشا خوێن لە دەمییەوە دەهاتە دەرەوە و وەکو ئەوە وابوو کە تەماشام دەکات. بە هێواشی لە سەر پشت ڕامکێشا. پاشان ژنێکی ترم هەڵگێرایەوە کە لەتەنیشتییەوە کەوتبوو، ئەویش ئامینە خوشکەکەی ترم، دایکی ئێما، چاوەکانی کرابوونەوە. لەگەڵ ئامۆزاکەم بیست و سێ کەسمان ژمارد کە هیچ نیشانەیەکی ژیانیان پێوە دیار نەبوو. گەڕاینەوە بۆ لای ئەو سێ منداڵەی کە زەندەقیان چووبوو و دەیان ناڵاند، تا بزانین لەچ حاڵیکدان:

خدری گەورە سکی بریندار ببوو بە پشتێنەکەی خۆی بەستبووی. خدری گچکەش کەمێک خوێن لە دەمییەوە دەهاتە دەرەوە. ئێماش قاچێک و دەستی چەپی بریندار ببوو و خوێنی لەبەر دەڕۆیشت. خدری گەورەمان سواری بارگیرەکە کرد و ئێما و خدری گچکەشمان بە باوەش هەڵگرت.

کاتێک بە چیای زارگۆڤیتدا هەڵدەگەڕاین تەواو قەلەق ببووین. کە گەیشتینە گوندی ئاریمان، خدری بچکۆلە دڵی لە لێدان کەوتوو و گیانی سپارد، هەر لەوێ لەگەڵ خەڵکی گوندەکە بە خاکمان سپارد و دیسانەوە کەوتینەوە ڕێگا. نیوەشەو

بوو کە گەیشتینە ئەو شوێنەی خەڵکەکە خۆیان لێشاردبووەوە. ئەو خەبەرە ناخۆشە وەکو بریسکەی ئاگر بلاو بۆوە. خەڵکەکە وەکو شێتیان لێ هاتبوو، ژنەکان قژو دەموچاوی خۆیان دەڕنییەوە. براو براژنەکانی ئێما و پیاوەکانیان و خزمەکانی تریان بەردەوام دەگریان و مردووەکانیان دەلاواندەوە. سەرەرای ئەوەی کە خدری گەورە برینداریش بوو بەڵام کەوتە قسە و گێڕانەوەی ئەوەی کە بە سەریاندا هاتبوو:

ئەو کاتەی کە سەربازەکان دەستیان بە تەقەکردن کرد من بە پێوە وەستابووم، پاشان بە پشتدا کەوتم. هەر لاشە بوو بە چواردەورمدا و بە سەرمدا دەکەوتن. هەستم بە گەرمییەک دەکرد لە سکمدا، تێگەیشتم کە بەرکەوتووم. خۆم کرد بە مردوو بە بێ جوڵە لێی راکشام. کەمێک دوای ئەوە دەنگی تەقەکان نەما، بیرم کردەوە کە رەنگە سەربازەکان رۆشتبن. بە هێواشی هەستامەوە و سەیرێکی چوار دەوری خۆمم کرد. هەرچی پێی بوترێت نیشانەی ژیان لە لاشەکان دیار نەبوو. هەستم دەکرد کە سکم تەڕ و نەرم بووە. کە پشتێنەکەم کردەوە، ریخۆڵەکانی خۆمم بینی لە نێو ورگە هەڵدڕاوەکەمدا. هەوڵمدا کە هەرچۆنێک بووە کەمێک رێکیان بخەمەوە و پشتێنەکەم پارچە پارچە کرد و برینەکەم پێ بەست. دوای ئەوە هەستامەوە و چومە نێو قوربانییەکانەوە، ئەوە بوو گوێم لە گریانی ئێما بوو. چووم بۆ ئەو شوێنەی دەنگەکەی لێوە دەهات. کەوتبووە ژێر لاشەی دایکییەوە، تەنها دەستێک و قاچێکی بە دەرەوە بوو. بەو برە هێزەی تێمدا بوو توانیم لە ژێر لاشەی دایکیدا دەری بێنم. دوای ئەوە بەسەر پشتدا رامکێشاو بەردەوام بووم لە گەڕان، ئەوە بوو گوێم لە دەنگی منداڵی تر بوو، خدری بچکۆلە کە هێشا لە ئامێزی پوورە فاتیمەدا بوو. فاتیمە مردبوو بەڵام هەوڵی پاراستنی منداڵەکەی دابوو. خۆی گرمۆڵە کردبوو و باوەشی بە منداڵەکەیدا کردبوو. ئەو منداڵە بچکۆلەیەم هەڵگرتەوە و لە پەنای ئێماوە دامنا. هەردووکیان دایانە پرمەی گریان، هێندەی نەبرد کە منیش بە دوایاندا دەستم کرد بە گریان.

کاتێک خدری گەورە لە تینواندا لە گێرانەوەکەی وەستا داوای ئاوی کرد. جامێک ئاومان بۆ هێنا. ئاوەکەی خواردەوە و ئەویش هەناسەی لەبەر بڕاو مرد. وەستاین هەتا خۆر هەڵهات، ئەویشمان بە خاک سپارد. لەو کاتەوە، ئێما، تاکە شایەتێکی زیندووە لەسەر کۆکوژییەکەی سەر چەمی گۆل، بەڵام ئەو سێ کونی بچکۆلە کەوتبووە قاچە ئاوساوەکەی و خوێنی دەستی راستیشی نەدەوەستایەوە.

ژنی برا گەورەکەم، حوسێن، دوکتۆرێکی کوردەواری بوو بۆ خۆی. ئەو ئاگای لە ئێما بوو. لە نێو جەنگەڵەکەدا ئەنواع گژوگیایی کۆدەکردەوە و ئاوەکەی دەگرتن، کە شێوەی شیریان دەدا پاشان لەگەڵ گژوگیای وشکدا تێکەڵی دەکردن. لەو دەرمانە جۆرە مەڵهەمێکی دروست کردبوو کە برینەکەی پێ چەور دەکرد.

ئەو جۆرە دەرمانکردنە کاتی خۆی دەویست، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا برینەکانی ئێما سارێژ بوون و دیار نەمان. بەڵام ئەو مەحکوم بوو بەوەی کە دەبێت تا دەمرێت بە قاچێکی نوقسان و دەستێکی ئیفلیجەوە بژی.

بەو شێوەیە کۆتایی بە گێڕانەوەکەی مامە حەسەنیشم هات.

٧

چەند هەفتەیەک دوای ئەو کۆکوژییەی دوایی، لە ئەنکاراوە پەیامێک بڵاوکرایەوە کە تێیدا هاتبوو لە ئێستاوە چیتر ئەو دەستەڵاتەی کە سوپا بەسەر ژیان و مردنی خەڵکی ناوچەی دەرسیم هەیەتی، نامێنێت. هەروا ئەوهێرشەی کە لە ژێر ناوی "رووبار" پیادە دەکرا بە مەبەستی کۆکردنەوەی پیاوەکان لە ناوچە شاخاویە جیا جیاکاندا و پاشان کوشتنیان، هەروەها ئەو هێرشەی لە ژێر ناوی "بەفرماڵ" کە لە راستیدا بە مانای کوشتنی هەموو ئەو ژن و منداڵانەی کە لە گوندەکاندا مابوونەوە، کۆتاییان پێ بهێنرێت. موختاری گوندەکان ئەرکی بڵاوکردنەوەی ئەو هەواڵەیان پێسپێردرابوو کە هەموو ئەوانەی کە لە نێو شاخ و دارستانەکاندا خۆیان شاردبووەوە

بگەڕێنەوە. براکانم گەڕانەوە بۆ گوندەکەمان و من و مامەکانیشم گەڕاینەوە بۆ لای ماما ئاغا. خانووەکەی وەکو شوێنێکی گونجاو پەناگایەکی لێهاتبوو بۆ هەموو ئەو خێزانانەی کە ماڵەکانیان سووتێنرابوون.

برینەکانی قۆڵ و قاچم هێشتا سارێژ نەبوو بوون، نەمدەتوانی بە ڕێگادا بڕۆم. هێشتا بە تەواوەتی نەگەیشتبووینەوە گوندەکەمان کە براکانم دەستیان بە دروستکردنەوەی خانووەکەمان کردەوە. لە نێو دارستانەکاندا داریان دەبڕییەوە و دەیان هێنایەوە. دیواری خانووە سووتاوەکەیان رووخاند و بەردەکانیان لەسەر یەک کەڵەکە دەکرد. شەوێکیان کە تازە لە کارە زەحمەتەکەیان ببوونەوە، دیسان سەربازەکان دایانەوە بەسەر گوندەکەماندا و براکانمیان لەگەڵ خۆیان برد.

موختاری گوندەکە دوای دوو رۆژ هەواڵی ئەوەی بۆ هێناین کە براکانم، سلێمان، سەید محەمەد، کامێر، موسا و داود، ناتوانن بگەڕێنەوە چونکە ئەوان گیراون بە سەرباز. ئێستا ئیتر براژنەکانم بە تەنها بە بێ مێرد مابوونەوە، بۆیە بڕیاریاندا تا گەڕانەوەی مێردەکانیان بچنەوە بۆ ماڵی باوکیان. براکەی ترم حوسێن کە ئەوکاتە تەمەنی شانزەساڵان بوو، چووە ماڵی خزمێکمان و لای ئەوان مایەوە.

ساڵێک بەسەر رۆیشتنی براکانمدا تێپەری، رۆژێکیان موختار، پارچە ئاسنێکی بۆ هێناین و دایە دەست حوسێنی برام، کە ناوی براکەم سەید محەمەدی لەسەر هەڵکۆڵرابوو، موختار بە براکەمی راگەیاندبوو کە سەیدی برام لە کاتی سەربازیدا لە شاری سامسۆن کە دەکەوێتە سەر دەریای رەش، تاوانێکی کردووە، بۆیە سوپا بە هۆی ئەو پارچە ئاسنەی کە هەمان کات وەکو پێناسێک وابوو پێیان راگەیاندین کە براکەم مردووە. گوندنشینەکان بڕوایان بەو شتەی کە بیستبوویان نەدەکرد بۆیە هەموو بە جارێک هرووژمیان هێنابوو بۆ لای حوسێنی برام تا بە چاوی خۆیان پارچە ئاسنەکە ببینن. بەڵام کەس لە مانای ئەو پارچە ئاسنە نەدەگەیشت.

— یەکێک لە نێویاندا وتی: کێ لە سوپا دەگات:

— ئەوان پیاوەکانمان بە زیندووی دەبەن و لە جیاتی ئەوان پارچە ئاسنێکمان بۆ دەنێرنەوە.

دوو رۆژ تێپەڕ بوو بەسەر ئەو خەبەرە ناخۆشەدا کە هەواڵی گەڕانەوەی براکانمان بە مەرەخەسی بڵاو بۆوە و یەک لەدوای یەک هاتنەوە، لە خۆشیاندا شاگەشکە بووین. ئەو مەرەخەسییە بۆ ئەوە بوو کە کەمێک پشوو بدەن و بێنەوە سەر خۆیان. فێڵێک لە دەموچاویاندا خۆی حەشار دابوو. چاو و روومەتەکانینان بە قوڵدا چووبوون. تەواو ماندو شەکەت بووبوون و تەنها ئێسقانەکانیان مابوو. بە گوێرەی ئەوەی کە بۆیان باسکردین ئاووهەوای ئەو ناوچەیەی کە سەربازییان لێکردبوو ببووە هۆی ئەوەی کە تاقەتی خواردنیان نەمێنێت و بەزەحمەت هەناسەیان بۆ بدرێت. زۆر زۆر دەکۆکین و لە نیوەشەودا خەبەریان دەبووە وەکو ئەوەی لە ئارەقدا مەلە بکەن. دوای ماوەیەک هێندە لاواز ببوون کە نەیناتوانی بوو لەسەر پێکانیان بوەستن بۆیە سوپا بریار دەدات بیياننێرێتەوە بۆ ماڵەوە: "ئاو و هەوای گوندەکەی خۆتان باشترە بۆ ئێوە. ئێستا بڕۆنەوە و هیوای چاکبوونەوەتان بۆ دەخوازین!"

لەگەڵ ئەوەی کە ئەوان زۆر لاواز و بێهێز بوون، دیسانیش دەستیان بە تەواوکردنی خانووەکە کرد لەو شوێنەوەی کە بە ناچاری پێیان بەجێهێشتن تێهەڵچوونەوە. بەڵام تەندروستیان رۆژ بە رۆژ خراپتر دەبوو. بە بەردەوامی دەکۆکین و خوێنیان هەڵدەهێنایەوە. گوندییەکان هەرزوو هەستیان بەوە کرد کە توشی سیل هاتوون. نەخۆشییەک کە لە چاوی ئەوانەوە بە پلەی یەکەم ئەو کەسانە دەیان گرت کە تووشی خەموخەفەت و چەرمەسەری هاتبن.

براکانم نەیانتوانی بەرگەی خەمی کۆکوژییەکەی چیای سپی و چەمی گۆل بگرن و نەیانتوانی ئەو عەزابە لەبیربکەن، نەیانتوانی چاوە کراوەکانی دایکم و لاشە نیوە بۆگەنکردووەکەی باوکم، خدری بچکۆلە کە بە بەردەوامی خوێنی لەبەر دەڕۆیشت و باڵ و قاچە ئیفلیجەکەی من، لەبیر بکەن. هەروەها ئەوان نەیانتوانی بوو بەرگەی زیندانی سەربازی و ئەو ئەشکەنجەیەی کە رووبەڕویان کرابووەوە، بگرن.

ئەوان هێندە سووکایەتیان پێکرابوو کە نە هیوایان مابوو نە رۆح. هەموو هەواڵێکی ناخۆش وەکو چەقۆیەک دەچوو بە نێو دڵدا. ئەوەی کە بە زۆر ئەوانیان لە دێکەو

خزموکەسووکار دوورخستبووەوە، بانگ کردنیان بۆ سەربازی بەبێ ئەوەی داوای لێبووردنیان لێ بکەن، ببووە بارێکی قورس بەسەر شانیانەوە.

هەموو خەڵک خۆیان بە شەریکی ئازاری براکانم دەزانی و لە خودا دەپارانەوە کە شفایان بۆ بنێرێ. بەڵام هەموو کەسیش دەیزانی کە بە دوعا چاک نابنەوە.

لە کۆتایی وەرزی بەهاردا، بە جارێک تەندروستی براکانم بەرەو خراپی دەچوو. لە نێو جێگاکەیاندا هەڵندەستان و هەتا دەهات لاوازتر دەبوون. یەک بەدوای یەکدا کۆچی دواییان کرد، هەروەک چۆن بە دوای یەکیشدا هاتنەوە. لە ماوەی یەک هەفتەدا، چوار گۆڕی تازە لە گۆڕستانەکەی ئاوایی زیادی کرد.

خۆم کۆکردەوە و بۆ دواجار چووم بۆ سەر گۆڕی براکانم، دایک و باوکم و خەدیجە. سوێندم خوارد:

– شەرت بێت تا ماوم روونەکەمەوە گوندی گالبووسان. دوای ئەوە بە شەلە شەل گەڕامەوە بۆ لای ماما ئاغا.

بەشی دووەم

١

ساڵانمان بەسەر برد. مامەم حەسەن بووە سەرپەرشتیاری من و خەریک بوو هەژدە ساڵم پڕدەکردەوە. دوای ئەوەی کە سوێندم خوارد جارێکی تر نەچمەوە بە گالبووساندا. جارجارێک کە سەفەرم دەکرد و چاوم بە لووتکەکانی چیای زارگۆڤیت دەکەوت، خەم دای دەگرتم و فرمێسک بە چاوانمدا دەهاتە خوارەوە. زۆر جار شێوەی دەموچاوی دایکم و یەمووش و سەگەکەمان سێتچۆ لە کاتی وەڕییندا، دەهاتنەوە بەر چاوم. زۆر جار ئەو دەموچاو و دەنگانەم بە بیر خۆم دەهێنانەوە.

گەلێک جار مامم بەجێ دەهێشت و دەڕۆیشتم. هەتا ئەم ساتەش، تەنها مەگەر خوا و خۆم بمانزانیایە کە بۆ ئاوا دێ بە دێ دەگەڕێم. جا با بۆت روون بکەمەوە. راستییەکەی ئەوەی من بەدوایدا وێڵ بووم، دەمویست بزانم کە ئەو روداوانەی کە کاریگەرییەکی قوڵیان لە سەر ژیانی منداڵی من دانابوو چین، دەمویست وەڵامی رووداوەکان وەربگرمەوە و زیاتریان لە سەر بزانم.

کە بە خۆم و قاچە شەل و قۆڵە ئیفلیجەکەمەوە بۆ هەر شوێنێک بچومایە، گوندنشینەکان بە پیر و جوانیانەوە باوەشیان بۆ دەکردمەوە. ئاخر ئەوان حسابی کەسێکی نزیکی خۆیان بۆ دەکردم، هیچ کاتێکیش دەستیان بە روومەوە نەدەنا، گرێی دڵی خۆیان بۆ دەکردمەوە و نهێنیەکانی خۆیان بۆ باس دەکردم، هیچیان لێ نەدەشاردمەوە.

بۆ خۆم هەتا بڵێی کچێکی جوان بووم، دەموچاوێکی جوان و قژێکی لوولی درەوشاوەم پێوە بوو. کاتێک لە هەر کەسێک نزیکبوومایەتەوە، هەر کە قاچە شەل و قۆڵە ئیفلیجەکەیان دەبینیم، نارەحەت دەبوون و بە زەییان پێمدا دەهاتەوە.

رۆژێکیان چووم بۆ گوندی هاڤیک، گوندێک بوو کەوتبووە ناوچەیەکەوە کە خەڵکێکی زۆری لێ دەژیا، نزیکەی سەعات و نیوێک لە ماڵی مامەوە دوور بوو. گەڕام بە دوای کاکۆی موو زەرددا، کە ئەو کاتە تەمەنی شەست و پێنج ساڵێک دەبوو، بەڵام

گورجوگۆڵ بوو و تەندروستیشی باش بوو. هەموو ڕووداوەکانی لە بیر مابوو، لە بیرو هۆشدا لە فیلێک دەچوو. زۆربەی ئەوانەی کە لە تەمەنی ئەودابوون تا بیانتوانیایە خۆیان لە گێڕانەوەی ڕووداوەکانی ڕابردوو دەپاراست. بەڵام ئەو هەموو شەوێک باسی ئەو بەسەرهاتانەی دەگێڕایەوە کە بەسەری هاتبوون. باسی کۆکوژییە ترسناکەکەی ساڵی ١٩٣٧ – ١٩٣٨ ی دەکرد، باسی سەرۆک عەشیرەو بەرهەڵستکارە قارەمانەکانی دەکرد، بەڵام هەمانکات باسی خائینەکانیشی دەکرد. وشە بە وشە ڕوداوەکانی شی دەکردەوە وەکو ئەوەی کە ئەمڕۆ ڕوویاندابێت، بەوردی باسی ئەو کۆبوونەوانەی دەکرد کە خۆی بەشداری تێداکردبوون. ئەو ئێوارەیە کە من میوانی بووم، بیست کەسێک بە ژن و پیاوەوە، بە پیرو گەنجەوە کۆبووبوونەوە، بە چیچکانەوە گوێیان بۆ ئەو ڕووداوانە شل کردبوو کە بۆی دەگێڕاینەوە. لە بەر ڕووناکایی چرایەکی ساکاردا، چەند سەرینێکی خستبووە پاڵ خۆی و لە سەر چرپایەکی تەختە دانیشتبوو و چاوی لە گوێگرەکان دەکرد. هەر لەیەکەم نیگادا، چاوە گەورە و سمێڵە فشەکانی کاریگەری و سەرنجی خەڵکیان بۆ لای خۆی ڕادەکێشا. پانتۆڵێکی ڕەش و کراسێکی سپی لەبەردابوو بەڵام بۆینباخی نەبەستبوو، جامانەیەکی دابوو بەسەر شانی دا و بەم شێوەیە لە یەکەم وشەوە دەستی پێکرد:

پایزی ١٩٣٦ بوو سەید ڕەزا، سەرۆکی عەشیرەتی کورشێخان، سەید حوسێنی بانگهێشت کرد بۆ کۆبوونەوەیەک لە سەر کانی "دزەکان". ئەو ڕۆژە ئێمەش هەموو لەگەڵ سەید حوسێن ئەسپەکانمان زین کرد و لێمان داو ڕۆیشتین. کە گەیشتینە ئەو شوێنە، ئەسپەکانمان بە دارێکەوە بەستەوە. دوای ئەوەی لە سەرچاوەکە ئاومان خواردەوە و دەموچاوی خۆمان فێنک کردەوە، دەستمان کرد بە جگەرە پێچانەوە. ئاخر هەموو دەمانزانی کە سەید ڕەزا بۆ کارێکی گرنگ بانگی ئێمەی کردووە. سەید حوسێن، لەسەر تاشەبەردێکی نزیک کانییەکە، دانیشت و جگەرەیەکی داگیرساند و مژێکی قایمی لێ دا، دووکەڵەکەی لە دەمیەوە هێنایە دەرەوە و بەو ناوەدا بڵاوی کردەوە. پەشۆکاو دیاربوو. جامانەیەکی ڕەنگ قاوەی فەستانی لەسەر کردبوو،

جامانەیەکیشی دابوو بەسەر شانیدا. مژێکی تری لە جگەرەکەی داو بانگی کردین بۆ لای خۆی:

— دەزانم سەید رەزا ئێمەی بانگ کردووە تا لەسەر شتێکی گرنگ قسەمان لەگەڵ بکات. کە ئەو هات دەبێت بە وردی گوێ لە قسەکانی بگرین تا بزانین لە ئەنکارا و لە ناوچەکەمان، چی روودەدات.

ویستی بەردەوام بێت لە قسەکانی، بەڵام لە پڕ چاومان بە کۆمەڵێک سوار کەوت کە سەید رەزاشیان لە نێو دابوو، بۆیە قسەکانی خۆی بڕی. هەموو هەستاینە سەر پێ تا رەشوەی ئەسپەکانیان بگرین تا دادەبەزن. ئەوان لە ئێمە زۆرتر بوون. تەوقەمان لەگەڵ یەکتر کردو ئەملاو لای یەکترمان ماچ کردو و بەخێرهاتنمان کردن. کە ئەسپەکانمان بەستەوە، گەڕاینەوە بۆ سەر کانییەکە.

سەید رەزا تەمەنی حەفتاو سێ ساڵ بوو، ریشێکی درێژیی خۆڵەمێشی بەردابووەوە، بە خۆی و چاوە تیژ و شانە پان و پۆڕ و سەرحاڵ بوونی، وای لێ کردین کە بڕوای تەواومان پێی هەبێت. دوای هەواڵ پرسین و کەمێک باسی رووداوەکان، کاک عەلی لە لای راستیەوە و سەید حوسێنیش لە لای چەپییەوە دانیشتن. ئێمەیش بە ئیحترامەوە، بە چیچکانەوە، لە شێوەی نیو بازنەیەکدا دانیشتین و گوێمان بۆ قسەنیان شل کرد.

سەید رەزا سەیرێکی چواردەوری خۆی کرد و دوو جار قوڕگی پاکردەوە، پاشان بە دەنگێکی مێرانە بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا نەرمونیان بە زاراوەی زازاکی دەستی بە قسەکانی کرد:

برا خۆشەویستەکانم، ئێمەی خەڵکی دەرسیم، سەدان ساڵە لە نێو ئەم چیا و دێهات و کۆمەڵگەیەی خۆماندا ژیاوین. خوا دەزانێت کە هیچ کاتێک ئێمە زوڵممان لە کەس نەکردووە، بە پێچەوانەوە ئێمە زۆرجار کەتووینەتە بەر پەلاماری خەڵکی. دوانزدە ساڵە رژێمی ئەنکارا، کوردەکان راودەنێت، ئێمە هەوڵمان داوە کە بێلایەن بین، دەمانگوت ئەگەر ئەوان وازمان لێبهێنن ئەوا ئێمەش هەقمان بەسەریانەوە نابێت. ئەوەبوو هاتن خەڵکی بێتاوانی کۆچگریان

کوشت، ئێمە تەنها داڵدەی ئەوانەیانمان دا، کە بە زیندوویی رزگاریان ببوو. ئێمە چاوی خۆمان نوقاند لە ئاست کوشتنی کوردە زازاکانی پالو، پیران، گەندج و دیاربەکر لە ساڵی ١٩٢٥. بەهەمان شێوە لە کاتی کۆکوژییەکەی زیلان و ئاگری لە چیای ئارارات لە ساڵی ١٩٢٧، بێدەنگەمان لێ کرد. لەو کاتەوە دەوڵەت هەموو ناوچە کوردییەکانی خستۆتە ژێر کۆنترۆڵی خۆیەوە، تەنها دەرسیم نەبێت، ئێستا دەیانەوێت ئێرەش داگیر بکەن. دەیانەوێت چەکمان بکەن و کۆتایی بەو هەموو عادات و تەقالیدەی کە سەدان ساڵە پاراستوومانە بهێنن و زەویەکانمان داگیر بکەن، زمانەکەمان کە سێ هەزار ساڵە قسەی پێدەکەین قەدەغە بکەن، گەنجەکانمان بە زۆر بەرن بۆ سەربازی، بە یاسا بمان کەن بە "تورک"، بە زۆر یانیش لە رێگای ریفۆرمەوە بە خۆیانمانەوە گرێ بدەن و باج و سەرانەمان لێ بستێنن. لە رابردوودا، ئێمە توانیومانە پاشەکشە بە سەلجوقیەکان و عوسمانییەکان بکەین، تەنانەت باب و باپیرە وەحشەیەکانیشیان، جەنگیزخان و تەیمور لەنگ نەیانتوانیوە پێ بنێنە سەر چیاکانمان، ئەی کەواتە ئێستا چۆن دەبێت لە بەردەمی نەوەکانیاندا سەر نەوی بکەین؟ بە بڕوای من ئێمە هەڵەیەکی کوشندەمان کرد کە ئەو نۆزدە ساڵە، بێلایەن بوونمان هەڵبژارد. رێژیمی ئانکارا، خۆی لە داگیرکردنی دەرسیم بوارد، بەو شێوەیە کەوتینە نێو ئەو داوەی بۆیان نابووینەوە. ئێستاش کە سەرهەڵدانی زازا و کورمانجییەکانیان تێکشاندووە، ئێمە بێ پشت و پەنا ماوینەتەوە.

ئێمە ئەگەر بەربەراکنێیان بکەین یان نا، هیچ لە مەسەلەکە ناگۆڕێت، چونکە ئەوان هەر هێرش دەکەنە سەرمان. ئێستاش پرسیارەکە ئەوەیە: لە بەردەم ئەم شەلاقکارییەدا، چی بکەین؟

دەمەوێت رەئی ئێوەش بزانم. بەو شێوەیە کۆتایی بە قسەکانی هێنا و بەوردی کەوتە سەرنج دانمان.

ئێمە بە بێ دەنگی سەری خۆمان داخستبوو. پاشان سەیرێکی سەید حوسینمان کرد کە بەناوی ئێمەوە و بەو پەڕی رێزەوە دەستی بە قسەکردن کرد:

— سەرۆکی ئێمە، ئەوەی کە جەنابتان فەرمووتان هەمووی راستە، من تەنها دەتوانم گەواهی بۆ تەواوی وشەکانت بدەم. ئێمە دژی دەوڵەتی ئانکارا و سوپا نین، بەڵام ئەوان دەیانەوێت بمانکەن بە کۆیلەی خۆیان و وڵاتەکەمان داگیر بکەن. هەروەک تۆش وتت، نابێت بە کەس بڕوا بکەین. تەنها شتێک کە ئێمە داوای دەکەین، شاخ و عەشیرەتەکانمانە. درەنگ یان زوو هەر دەکەوینە بەر ئەو قامچییەی کە تۆ باست کرد، بەڵام ئایا ئێمە دەبێت چی بکەین؟

بەو ئەزموونەی کە هەمانە، سوپا نایەوێت هەوڵی ئەوە بدات کە کەلێنێک بخاتە نێوان سیواس، کۆچگری و ئەرزنجانەوە. ئەوان لە هێلی بەرگری پالو تا دەگاتە خاربووت، هێرشمان دەکەنە سەر. ئێوە کە سەر بە عەشیرەتی شێخ حەسەنن، هەرچۆنێک بێت دەتوانن پەنا بۆ شاخەکان بەرن، بەڵام ئێمە کە دەکەوینە نێو دەشتاییەکانی دەرسیمەوە، هیچ پەنایەک شک نابەین و دەکەوینە بەر هێرشی ئەوان. لە حاڵێکی وادا، ژن و منداڵەکانی ئێمە دەبنە قوربانی. ئەگەر ئێمە بکەوینە شەڕەوە لەگەڵ تورکەکاندا و بە بڕیار بین کە نەهێڵین پێ بنێنە ناو خاکی دەرسیمەوە، ئەوا من پێشنیارێکم هەیە.

سەیرێکی سەید رەزای کرد کە بەتاسەوە گوێی بۆ قسەکانی راگرتبوو:

— فەرموو، ئێمە لە پێشنیارەکەتان پێشوازی دەکەین، سەید رەزا پێی وت.

سەید حوسێن بەردەوام بوو لە قسەکانی:

هەروەک من پێم وایە، سوپا لە پالو و خاربووتەوە هێرشمان دەکاتە سەر، پێویستە ئێمەش بە درێژایی رووباری موراد، هێڵێکی پاراستن دابنێین، تا رێگا لە سەربازەکان بگرین پێ بنێنە نێو خاکی دەرسیمەوە.

سەید رەزا، پێشنیارەکەی سەید حوسێنی رووبەڕووی ئەو سەرۆک عەشیرەتانە کردەوە کە لەگەڵ سەید حوسێندا هاتبوون.

بەشێکیان پشتیوانیان لێ کرد: "سەرۆکی ئێمە، قسەی تۆ قسەی ئێمەشە، تۆ دەتوانیت بە ناوی ئێمەشەوە بڕیار بدەیت". ئەوانی تریان لەگەڵ پێشنیارەکەدا نەبوون" هەر عەشیرەتەو دەتوانێت عەشیرەکەی خۆی بپارێزێت".

ئەو قسانە بە دڵی سەید رەزا نەبوون:

– نەخێر، سەید حوسێن راست دەکات، با بیر بکەینەوە و رێگایەکی دادپەروەرانە بدۆزینەوە، رووی دەمی لە وانە کرد کە لەگەڵیدا هاتبوون: ئەگەر عەشیرەتەکانی دەرسیم ناچار کران پەنا بۆ ئێمە بهێنن بە خۆیان و ژن و منداڵیانەوە، دەبێت ئێمە پیانپارێزین؟

– وەکو پیاو هەموو وتیان بەخێر بێن.

سەید رەزا خۆشحاڵی خۆی نیشاندا:

– خوا بتان پارێزێت! خوا لە هەموو بەڵاو قامچییەک بتانپارێزێت.

دوای ئەوە رووی کردە سەید حوسێن تا بزانێت ئەو چۆنی پێ باشە. ئەمەش پێویستی بە کەمێک کات هەبوو بۆ بیرکردنەوە. سەید رەزا کەمێک شڵەژا و رووی کردە کاک عەلی بەرتی کە لای دەستی راستییەوە دانیشتبوو:

– کاک عەلی خۆشەویست، ئەگەر پیاوێکی زاڵم بیەوێت بریندارت بکات، تۆ چی دەکەیت لە بەرامبەریدا، ئەمەی بەو هیوایە وت تا بەڵکو سەید حوسێن بێدەنگیەکە پشکێنێ:

– کاک عەلی بەرتی بە کورتی وەڵامی دایەوە:

– گەورەم، لە دەستی رادەکەم.

سەید رەزا کەمێک دەنگی بەرز کردەوە:

– پیری من، ئەو ناکەس بەچەیە، بۆ هەر کوێیەک برۆیت وازت لێ ناهێنێ.

کاک عەلی بەرتی خۆی بێ دەنگ کرد. کاتێک سەید حوسێن بینی یەکێک لە سەرۆک عەشیرەتەکانی کە لەگەڵ سەید رەزا هاتووە وا قسە دەکات، بێدەنگیەکەی شکاند و بە هەستێکی شانازی بەخۆکردنەوە هەستایە سەر ئەژنۆ و هاواری کرد:

– لێی دەدەم هەتا دەیکوژم.

سەید رەزا بەم وەڵامە، هەستی بە شانازییەکی گەورە کرد، وەکو نیشانەی خۆشحاڵبوونی دەستی راستی خستە سەر دڵی:

ئەوەیە قسە، پیری من، ئەوەی وت و بەردەوام بوو لە قسەکانی: ناوی تەنها یەک جێگام پێ بڵێن کە پەنای بۆ ببەین لە بەرامبەر ئەو ناپیاوەی کە وەک نمونە هێنامەوە تا منیش بێمە سەر قسەکانی ئێوە. ئەم بیرکردنەوەیە بە شێوەیەکی وا کاری کردە سەرمان کە هەموو سەرمان داخست. وەکو کۆتایی هێنان بە کۆبوونەوەکە داوای لێ کردین کە لە کۆبوونەوەی داهاتوودا، هەڵوێستی خۆمان دیاری بکەین. خواحافیزیمان لەیەکتر کردو کانی "دزانمان" بەجێ هێشت.

ماوەیەک بەسەر ئەو کۆبوونەوەیەدا تێپەڕی ، زستانێکی تا رادەیەک بێ قرەمان بە سەر برد. بەڵام دەنگۆی ئەوەی کە دەوڵەت پەلە لە خۆئامادەکاریەکانی دەکات بۆ هێرشێک لە بەهاردا، بڵاوببوەوە، بۆیە ئێمەی خەڵکی دەرسیم بریارمان دا کە پێشنیارەکەی سەید رەزا قبووڵ بکەین. هێشا زۆر بە سەر بڕیارەکەی ئێمەدا تێنەپەڕی بوو، سەید رەزا بانگی کردین بۆ کۆبوونەوەیەکی تر. ئەمجارەیان بڕیاربوو لە سەرچاوەکانی هالبۆرد، لە قەراخ رووباری مونزوور، کۆبوونەوەکە بکەین. رۆژی دوایی لەگەڵ سەرۆک عەشیرەتەکانی کورشێخان سواری ئەسپەکانمان بووین و بەڕێ کەوتین. لە رێگا لە نزیک تەپەی (کێرت)، لامان دا بۆ حەسانەوە، ئەسپەکانمان بەستەوە و لە دەوری سەید حوسێن کۆبووینەوە.

دەشتاییەکی پان و بەرین لە بەردەممانـدا راکشابوو. لە دووریی ئەویشەوە چیا سەرکەشەکان بەرزبووبوونەوە، بەفری سەر چیاکان دەستی بە توانەوە کردبوو. مونزوور بە خوڕ دەهاتە خوارەوە کەس نەیدەوێرا خۆی لێ بدات. هاژەی رووباری مونزوور وەکو ئاوازێکی خۆش دەهاتە گوێمان. لە نێو زەویە شێدارەکەدا گیا سەری هەڵدابوو و ئەو ناوە هەمووی بە گوڵی ئاڵاو واڵای هەمە رەنگ داپۆشرابوو. باڵندە و هەنگ خەریکی تامکردنی سەرەتای بەهار بوون. دانیشتنەکەمان خۆشبوو، سەید حوسێن بە خۆی و کیسە تووتنەکەیەوە لە بن دارێکدا دانیشتبوو و دەستی بە قسەکردن کرد:

هاوڕێیان، وەکو ئەوە دێتە بەرچاو کە هەموو شاخی توژیک لەگەڵ ئێمە بێت. هەر چل نەغمەکە و جێگا پیرۆزەکان و خزر بابا و مونزوور بابا، گوێیان لە ئێمە گرتووە،

"بابا" خۆی دەمانپارێزێت. من نە دایک و باوک، نە برا و نە هیچ سەروەت و سامانێکم هەیە. ئێوە هەموو شتێکی منن، هەر بۆیە بڕوام پیتان هەیە و هەموو هێزێکی من لە ئێوەوە سەرچاوە دەگرێت. تا ئەو کاتەی پشتیوانیم لێ بکەن و پەیمان و بەڵێنەکانتان بەجێ بهێنن، دەمەوێت بە ناوی ئێوەوە قسە بکەم. پاش تاوێکی تر چاومان بە سەید ڕەزا و پیاوەکانی لە دێمانان و یووسفان، دەکەوێت. هەموو ئەو زستانی رابردووە گفتوگۆمان لەسەر پێشنیارەکەی سەید ڕەزا کردووە و هەر یەکێکیش لە ئێوە قسەی خۆی کردووە. ئێستا دەمەوێت بۆ دواجار گوێم لە دوا قسەی ئێوە بێت، تا هەموومان خاوەنی یەک قسە بین و پێشنیاری خۆمان بخەینە بەر دەستیان. بەڵام بۆ جارێکی تریش بە بیرتان دەهێنمەوە، هەر کە سوپای تورک پێی نایە نێو خاکی دەرسیمەوە، دەست بە قەتوڵ و عامی ژن و منداڵەکانمان دەکەن، گوندەکانمان کاول و وێران دەکەن و لە نێو وڵاتی خۆماندا ڕاومان دەکەن. پێشنیاری من بۆ ئێوە ئەوەیە کە ژن و منداڵەکانمان بدەینە دەست عەشیرەتە چیانشینەکانی سوڵتان بابا، سەندچک و سۆسین. کە ئەوەشمان کرد، ئەوەی توانای چەک هەڵگرتنی هەبێت و تەمەنی بۆ شەڕ کردن دەست بدات، ڕووبەڕوی سوپای تورک دەبینەوە. ئێوە ئەگەر ئەم پێشنیارەتان پی باشە یان نا، ئێستا قسەی خۆتان بکەن! یانیش پیشنیارێکی تر بکەن.

سەید باکیل، مێردی بەسێر خاتوونی کوژراو، وەڵامی دایەوە:

— قسەی تۆ قسەی ئێمەشە، سەید حوسێن.

سەید حوسێن قسەکەی لە دەم وەرگرتەوە و سوپاسی هاوڕێکانی کرد:

— دوو جار وتی خوا دەست بە باڵتانەوە بگرێت! ئێستاش با بڕۆین بۆ لای سەرۆکی خۆمان.

کاتێک گەیشتینە لای کانیەکانی هالبۆرد، سەید ڕەزا کە ژمارەیەکی زۆری چەکداری لەگەڵ بوو، چاوەڕوانی ئێمەیان دەکرد. هەر کە چاوی بە سەید حوسێن کەوت هەستایە سەرپێ تا پێشوازی لێ بکات. هەردووک سەید وەکو ڕسومێکی بەخێرهاتن ئەملاو لای یەکتریان ماچ کرد. لەوبەر ڕووبارەکەوە ژمارەیەکی زۆر چەکدار و

سەرکردە دیارەکانی دەمامان و یووسفان وەستابوون. بەهۆی هاتنی بەهار و توانەوەی بەفری سەر چیاکان، رووباری مونزوور هەستابوو و پەڕینەوە خەتەرناک بوو. ئەوەش وای کرد بوو کە نەتوانین هەموو بەیەکەوە کۆببینەوە. بۆ ئەوەی بتوانین لەیەک بگەین و یەکتری بدوێنین، بڕیارمان دا دەم بە دەم لەمبەر بۆ ئەوبەر قسە بکەین.

سەرەتا سەید رەزا و سەید حوسێن بە خێرهاتنی یەکتریان کرد، پاشان کەوتنە پەسندانی گابرێل ئاغا سەرۆکی هۆزی دەمامان، ئەویش بە ئەدەبەوە لەوبەر ئاوەکەوە وەڵامی دانەوە:

— دەستەکانتان ماچ دەکەم، خوا تەمەن درێژتان کات. پاشان بەردەوام بوو:

— ئێمە دەمانەوێت هەواڵێکتان پێ رابگەیەنین و هەمان کات پێشنیارێکیشتان بخەینە بەر دەست، تا هەڵوێستی خۆتانی لەسەر وەربگرن!

پێنج رۆژ لە مەوبەر، بەتالیۆنێکی سوپای تورک لە ناوچەی سوان بارەگای خۆیان لێ خستوو و پردێکی گەڕۆکیشیان لەسەر رووباری ماردچیک دانا. بەبێ بیرکردنەوە فەندیک ئاغا ، فەرمانی بە پیاوەکانی دابوو کە بڕۆن پردەکە بسوتێنن، ئەوانیش بەقسەیان کردبوو. ئەمەش وای لە سەربازەکان کردبوو زارەترەک ببن و سەری خۆیان هەڵگرن و راکەن. بەڵام زۆری پێ ناچێت کە سوپا ئەو هەقەمان لێ دەکاتەوە و هێرشمان بۆ دەهێنن. ئێستاش پێویستە لەسەر هەموومان کە بە یەکگرتووی خۆمان بۆ شەڕێکی بەرەنگاربوونەوە ئامادە بکەین. ئێوە پێتان چۆنە؟ دەبێت هەر ئێستا وەڵاممان بدەنەوە، پڕ بە گەرووی هاواری دەکرد تا هەموومان گوێمان لێ بێت.

سەید رەزا وەکو باوکێکی خۆشەویست وەستابوو، خۆی زۆر بە نزیکی گابریل ئاغا دەزانی، بۆیە هەوڵی دا ئارامی بکاتەوە:

— لە سەرخۆبە، گوێمان لە قسەکانت بوو، جارێ هیچ مەکەن! تورکەکان گایەک ناکەن بە قوربانی بزنێک.

گابریل ئاغا وەڵامی دایەوە:

دیارە ئێوە بۆتان روون نەبۆتەوە کە چی بووە.

سەید ڕەزا جارێکی تریش ویستی ئارامی بکاتەوە:
رووخاندنی پردێک یان کوشتنی کاپتنێک هەموو دونیا نییە. ڕەوشەکە ئارامەو نابێت کۆنترۆڵی خۆمان لە دەست بدەین. بەڵام ئەو قسە نەرمانەی سەید ڕەزا نەیانتوانی گابریل ئاغا ئارام بکەنەوە:

— ئەوان ئەو هێرشەی ئێمە بی وەڵام ناهێڵنەوە، گابریل ئاغا ئەمەی وت.

دیسانەوە سەید ڕەزا هەوڵی ئارامکردنەوەی گابریل ئاغای دایەوە:
کریڤی (کریف بە مانای برای شیری یانیش ئەو کەسەی کە منداڵی برادەرێکی لە کاتی خەتەنەکردندا لەسەر کۆشی خۆی دادەنێت و دلۆپێک خوێن بەر جلەکانی دەکەوێت. وەرگێڕ) خۆشەویست خۆتان ناڕەحەت مەکەن، ئەوان چۆن هاتوون هەر واش دەگەڕێنەوە.
کاتێک گوێی لە وەڵامی سەید ڕەزا بوو، گابریل ئاغا جارێکی تریش بیری کردەوە! پێش ئەوەی پشتی ڕاست بکاتەوە، پشتێنەکەی کردەوە و دای بەسەر خۆیدا و ڕاکشا. سەید ڕەزا بە چاکی لەو نیشانەیەی گابریل ئاغا تێگەیشت. رووی کردە سەید حوسێن:

— گلێنەی چاوەکانم، کاتمان بە دەستەوە نەماوە. ئێوە دەبێت لە بەینی خۆتاندا گفتووگۆی ئەم مەسەلەیەتان کردبێت. ئێستاش دەمەوێت بزانم دوا قسەی ئێوە چییە؟ سەید ڕەزا بەبێ قەرارییەوە ئەمەی بە سەید حوسێن وت.

سەید حوسێن بێ دوو دڵی کردن وەڵامی دایەوە:
با جارێکە من بڕیاری عەشیرەتی خۆمانت پێ بڵێم: ئێمە کەسووکارەکانی خۆمان بە ئێوە دەسپێرین و خۆشمان شان بە شانی ئێوە لە قەراخ کەنارەکانی مورادەوە دەجەنگین.
سەید ڕەزا تامەزرۆی وەڵامێکی وابوو، بۆیە رووی تێکردین وتی:
هاوڕێیان، لە ئێستاوە ئێمە هەموو برای یەکین. ئەوەتا وا لە تەنیشت چیای سوڵتان بابا و ڕووبەڕوی ڕووباری مونزووری پیرۆز، وەستاوین. چاو بە چاو لە گەڵ مەلیکی

زەنبوورەکان، ئامانجمان گەیشتنمانە بە کەعبەمان، ئەمە ئەو رۆژەیە کە ئێمە چاوەڕێمان دەکرد. ئیتر لە ئێستاوە دەبێت منداڵەکانمان، خزمەکانمان، ئاژەڵەکانمان یەکبگرن. چیاکانیشمان دەمانپارێزن. ئیتر ئازار چەشتن بەسە. رۆژێک هەر دێت کە چارەنووس وەکو زەردەخەنەیەک بەڕووماندا بدرەوشێیەوە.

رووی کردە سەید حوسێن:

دەبێت هەرچی زووترە، کۆسۆغڵو لە رووداوەکان ئاگادار بکەین، هەروەها دەبێت پیلڤونکەکان، فێرات و کاربالەکان خۆیان چەکدار بکەن و پەیوەندیمان پێوە بکەن. کەسوکارەکانی خۆتان بنێرنە نێو چیاکان و ئەوەشی دەستی چەک بگرێت، با خۆی چەکدار بکات. دەبێت هەموو هەوڵێکی خۆمان بدەین تا کۆنترۆڵی ئەو ناوچانە بکەین کە لە مێردمیکەوە درێژ دەبنەوە تا دەگاتە موراد.

سەید حوسێن بەسەر نیشانەی رەزامەندی نیشاندا و دەستی بۆ گابریل ئاغا درێژ کرد کە تا ئەو کاتە بە پشدا خۆی خستبوو پشتێنەکەی دابوو بە سەر خۆیدا و دەوری مردوویەکی دەبینی.

— کریڤەکەی تۆ هێشتا خۆی کردووە بە مردوو. دەبێت لەو بڕیارەی خۆمان ئاگادارای بکەینەوە تا جارێکی تر خۆی زیندو بکاتەوە.

سەید رەزا بۆ خۆی دەستی بە قسان کرد:

— کریڤی من، هەستەوە سەرپێ. ئێمە بڕیاری خۆمان داوە. تا چەند رۆژێکی تر خۆمان ئامادە دەکەین. کاتێکیش هەموو شتێک کۆتایی پێهات، رەنگە گۆڕەکانی من و تۆ و سەید حوسێن لە تەنیشت یەکەوە هەڵکەنن، یانیش رەنگە هەر گۆڕیشمان بە نسیب نەبێت، کێ دەزانێت؟ بەڵام هەموو شتێک لەوە باشترە کە کڕنووش بۆ چەوسێنەران ببەین.

پێویستی بە وشەی زیاتر نەکرد تا گابریل ئاغا هەستێتەوە و بێتە سەر قەراخی رووبارەکە:

— سوپاستان دەکەم بۆ ئەو بڕیارەی کە داوتانە! یەکگرتوویی دەرسیم لە هەموو شتێکی تر پێویست ترە. بەداخەوە ئەم رووبارە پیرۆزە، ئێمەی لە

یەکتر دابڕیوە و ناتوانین لە تەنیشت یەکەوە سوێند بۆ ئەم پەیمانەمان بخۆین، مەگەر نیشانەیەک بۆ بەڵێنەکەمان دابنێین، دەنا جگە لە خەفەتخواردن هیچ شتێکی ترم لە دەست نایەت.

ڕاستی دەکرد، ڕووباری مونزوور ئێمەی لەیەک جیاکردبووەوە، سەید ڕەزا بەردەوامی بە قسەکانی دا:

– بەڵام ئەی چی بکەین چاکە؟

گابریل ئاغا وەڵامی دایەوە:

کریڤە بەڕێزەکان، من هەموو سەرۆک عەشیرەتەکانم لەگەڵدایە. جگە لە دەربڕینی خۆشحاڵی خۆمان بۆ بڕیارەکەی ئێوە، شتێکی ترمان بۆ ناکرێت. ئێستاش کە بە پشتیوانی خوا لە تەنیشت ئەم ڕووبارە پیرۆزە و لە پەنای چیای سوڵتان بابا وەستاوین، هەموو سوێند دەخۆین کە یەکگرتوو بین و لەیەکتر جیانەبینەوە. ئێستاش وەک نیەت پاکیمان هەر یەکێک لە ئێمە بەردێک دەهاوێژینە نێو ئاوی پیرۆزی مونزوورەوە، تا ئەگەر یەکێک لە ئێمە پەیمان و بەڵێنی خۆی بەجێ نەهێنا، با بکەوێتە بەر نەفرەتی ئاوی پیرۆز.

سەرۆک عەشیرەتەکان ئەو پیشنیارەیان قبوڵ کرد و هەریەکەو بەردێکی فڕێ دایە نێو ئاوەکەوە. کاتێک خوا حافیزیمان لەوانەی ئەو بەری ڕووبارەکە کرد، هیوای سەفەرێکی خۆشمان بۆ خواستن، هەموو هەستاینەوە. سەید ڕەزا و سەید حوسێن باوەشیان بەیەکتردا کرد. سەید ڕەزا کە شاگەشکە ببوو لە خۆشیاندا وتی:

– سەفەرێکی خۆش پیری (پیاوچاک) من، ڕێگای بەردەمتان هەمیشە کراوە بێت. خوا پشت و پەنای هەموومان بێت، بەوشێوەیە بەجێمان هێشتن.

هەریەکە بەرەو گوندی خۆمان سواری ئەسپەکانمان بووین و گەڕاینەوە. لە ڕیگا لە (کێرت) کە دەکەوتە سەر ڕێگاکەمان لاماندا. سەید حوسێن لە ئەسپەکەی دابەزیی و بەستیەوە و لەسەر تاشەبەردێک دانیشت و وەک هەمیشە جگەرەیەکی پێچایەوە و ئێمەش هەموو دانیشتین. بەڵام سەید باکیل کە لەپێش ئێمەوە ئەسپەکەی بەستەوە

و چوو بۆ لای سەید حوسێن و بە دەنگێکی بەرز تا هەموومان گوێمان لێبێت کەوتە قسە:

– بچینە سەر چیا؟ نازانم تۆ چۆن توانیت بیر لەوە بکەیتەوە کە ژن و کچەکانمان بنێرینە لای سۆین و سندچاکەکان؟ چۆن روومان بێت و چاومان هەڵبێنین ئەگەر یەکێکیان لە چکەکەی لە سەر سەری لابەرێت؟ ئێمە ماڵ و حاڵی خۆمان بەجێ ناهێڵین! بەسەر سەید حوسێندا هاوری کرد: چییە دەڵێی تێکچویت؟

سەید حوسێن وەکو پەڕۆیەک رەنگی زەرد بوو و دەستەکانی کەوتنە لەرزە بە شێوەیەک کە جگەرەکەی لە دەست کەوتە خوارەوە. بە چاوێکی پڕ لە فرمێسکاویەوە خۆی کۆکردەوە:

پێش ئەوەی سەید رەزا ببینین لێتان پاڕامەوە کە چیتان لە دڵدایە بیڵێن. هیچکامێکتان ناڕەزایەتیتان دەرنەبڕی. تۆ یەکەم کەس بوویت کە بڕیارەکەت پەسند کرد. ئێستا دەتەوێت من چی بکەم؟ جگە لەوەی لە خوا دەپاڕێمەوە کە ئێوەش بە دەردی ئەرمەنییەکان بچن و هەمان چارەنووسی کۆچکردنتان بە نسیب بێت، شتێکی ترم نییە بیڵێم. بە تەواوەتی پەشۆکابوو. بە دڵێکی بریندارەوە هەستایە سەرپێ و سواری ئەسپەکەی بوو بەرەو ماڵەوە.

ناکۆکی نێوانیان رابردوویەکی دوور و درێژی هەبوو. عەشیرەتی ئێمە گەورەترین و کۆنترین عەشیرەتی دەرسیم بوو. کەس نەیدەزانی لە کەیەوە باب و باپیرانمان بارگەو بنەیان لە ناوچەکانی دەواڵ بیل هەڵدابوو و ژیانێکی کامەرانیان بەسەر بردبوو و عەشیرەتەکە گەورە ببوو. لە ماوەکانی دوایدا خەڵکێکی زۆری سەر بە عەشیرەتەکەمان زیاتر لە ناوەڕاستی دەرسیم و گوندەکانی دەوروبەری نیشتەجێ ببوون. ئێمە لە گوندی بچوک بچوکدا دەژیاین و خەریکی ئاژەڵداری بووین.

هێشتا من گەنج بووم، مورتۆ باس، باوکی سەید باکیل سەرۆک عەشیرەتمان بوو. ژنەکەشی خەزاڵ کەسێکی دەست و پل رەنگین بوو کە سەر بە یەکێک لەو عەشییرەتانە بوو کە عەشیرەتی یووسفانیان پێک دەهێنا بە ناوی تچێکخان، هەموو

ئەندامانی عەشیرەتەکە باسی شۆخ و شەنگی ئەویان دەکرد. سەرەتا ئەو شووی بە پیاوێکی لە خزمەکانی سوور کردبوو کە خەڵکی گوندی هالبۆری بوو، مێردەکەی لە شەڕێکی عەشایەریدا کوژرابوو. بە بێوەژنیش چووە بەر دڵی سەید کێکۆ، بەڵام ئەو بەمەرجێک شووی پێدەکرد کە دەبوو یەکێک لە عەشیرەتەکی خۆی بکوژێت، بەو شێوەیەش خەزاڵ دەیویست هەقی برا کوژراوەکەی بکاتەوە.

سەید کێکۆ شەرتەکەی بەجێ گەیاند و کەسێکی سەر بە عەشیرەتەکەی خۆیانی کوشت. ئیتر بەو جۆرە سەید کێکۆ بووە سەرپەرشتی سەید باکیلی باوک کوژراو. بە کوشتنی میترۆ باس عەشرەتەکەمان ناچار بوو سەرۆکێکی نوێ بۆ خۆیان هەڵبژێرن. سەرەتا بیریان کردەوە کە سەید کێکۆ بکەنە سەرۆکی خۆیان، بەڵام ئەو کەسێکی کوشتبوو لە پێناوی ئەوەی کەژنی سەرۆکی پێشووی عەشیرەتەکە لە خۆی مارە بکات، ئەم تاوانەش دژی داب و نەریتی ئێمە بوو، بۆیە ئەو لە چاوی ئێمەوە بۆ سەرۆک عەشیرەتی دەستی نەدەدا: ئەو نەیتوانی ببێتە سەرۆکی ئێمە. پیرە حوسێن کە لە هەموان بە تەمەنتر بوو، وەک سەرۆک هەڵبژێردرا، بەڵام زۆری پێ نەچوو کە وازی هێنا. جارێکی تر کۆبوونەوە بۆ هەڵبژاردنی سەرۆکێکی نوێ، لەو کۆبوونەوەیەدا پیرە حوسێن خۆی ناوی سەید حوسێنی هێنا کە بیکەنە سەرۆک عەشیرەت ئەوەش بە هۆی داوێن پاکی، جددی بوون، کامڵبوون و زیرەکی و هەستی دادپەروەرێتییەوە بوو. هێشتا سەید حوسێن گەنج بوو کە دایک و باوکی مردبوون، لە لایەن خزمەکانییەوە بەخێو کرابوو. ئەو نزیکایەتی لەگەڵ موترۆ باس هەبوو، زۆر جاریش وەکو راوێژکار بەشداری کۆبوونەوەکانی عەشیرەتەکەی دەکرد. ئەمەش نیشانەی ئەوە بوو کە ئەزموونی سەرپەرشتی هۆزەکەی هەبوو. سەید حوسێن ژیانێکی ساکارانە دەژیا، خانوویەکی بچکۆلەی سێ ژووری لەگەڵ پارچە زەوەیەکی بچکۆلەی لە گوندی چاڵکارین هەبوو.

پیاوێکی بە هەیبەت و باڵابەرز و بەهێز بوو، دوو برۆ و سمێڵێکی گەوەرەی پێوە بوو. شارەزاییەکی باشی لە بەڕێوەبردنی خێڵەکەماندا هەبوو هەرئەوەش وای لێ کردبوو کە لای ئێمە خۆشەویست بێت. بەگوێرەی زۆربەی سەرچاوەکان ئەو کێشەیەی کە

لەسەر کانییەکانی هالبۆر هاتە ئاراوە دەگەڕایەوە بۆ ئەوەی کە سەید باکیلی قبووڵی ئەوەی نەدەکرد کە سەید حوسێن وەکو ئاغای خۆی حساب بکات، هەربۆیە بڕیارەکانی دەخستە ژێر پرسیارەوە. تەنانەت باسی ئەوە دەکرا کە هەوڵی دابوو دەرمان خواردووی بکات. سەید باکیل پێی وابوو کە ئەو مافی ئەوەی هەبوو وەکو میرات لە دوای باوکی ئەو ببێت بە سەرۆک عەشیرەت و جێگای بگرێتەوە. بەڵام وەکو عادات لە نێو عەشیرەتەکەی ئێمەدا باوی ئەوە نەبوو کە سەرۆکایەتی لە باوکەوە بۆ کوڕ بمێنێتەوە بەڵکو دەبوو بە هەڵبژاردن بێت. بەڵام سەید باکیل بە جۆرێکی تر لەمەسەلەکەی دەڕوانی، کاتێکیش ئێمە پێمان وت کە بۆچی ئەو کارەی کرد، ئاوا وەڵامی داینەوە:

"من هەمیشە ڕێز و ئیحترامم بۆ سەید حوسێن هەبووە و ڕێزی بڕیارەکانیشیم گرتووە، تەنها شتێک کە من لێی ناڕازیبووم بەشێک لەو بڕیارانە بوو کە لەسەر کانیەکانی هالبۆرت دای. ئەوە ڕاستە کە من لە سەرەتادا لە تێگەیشتنمەوە لەگەڵ بڕیارەکەدا بووم. بەڵام لە کۆبوونەوەکەدا ئەوەم لا بەرجەستەبوو کە بەرژەوەندییەکانی دەرسیم گرنگیەکی زیاتریان پێ درا وەک لە بەرژەوەندیەکانی عەشیرەتەکەمان و پێم وایە ئەوە زەرەر بە داهاتوومان دەگەیەنێت". لە ڕێگای گەڕانەوەماندا ئیحساسم جوڵا، ئەوە بوو بۆم ڕوونکردەوە کە ئێمە گوندەکانی خۆمان بەجێناهێڵین. مەبەستم لە ڕاگرتنی ئەو بڕیارانە نەبوو کە لە دژی سوپای تورک دارن و بینانخەمە ژێر پرسیارەوە".

کێکۆیی موو زەرد لە گێڕانەوەکەی ماندوو ببوو، سوپاسی کردین:

ئەمشەو قسەم زۆر بۆ کردن. هەموو ئەم شتانە قەتماخەی سەر برینەکانمان هەڵدەداتەوە. ئێستاش پێویستیم بە حەسانەوەیە. هەستایەوە و دیوەخانەکەی بەجێ هێشت و چووە ژوورێکی ترەوە.

خانووەکەی مامە حەسەنم بە بەردی سپی دروستکرابوو و کەوتبووە سەر رێگایەکی قەرەباڵخ. وەکو شوێنی ئیسراحەتی رێبوارانی لێهاتبوو، واتە هەمیشە پڕ بوو لە میوان. ئەمەش هۆکارێک بوو بۆ باس و خواس و دەمەتەقەی ئێواران بە تایبەتیش لە وەرزی زستاناندا. ئێمە کەڵکمان لەو میوانداریانە وەردەگرت و دەکەوتینە پرسیار کردن لە میوانەکان، هەرچیەکیان باس دەکرد کەڵکمان لێوەردەگرت. لە یەکێک لەو ئێوارانەدا، کاکە کالی کە خەڵکی گوندی کوورەسپی بوو، بەم شێوەیە باسی کۆتایی ژیانی سەید حوسێنی بۆ گێڕاینەوە:

بەهاری ساڵی ١٩٣٧، سوپا توانی بارگەو بنەی خۆیان لە دەشتەکانی دەرسیم هەڵبخەن. ئەو هێزانە چەند شەڕێکی بچوکی لێ دەرچێت رووبەروی هیچ بەرگرییەک نەبوونەوە. سوپا زیاتر لە چیا نشینەکان دەترسان، هەربۆیە چەند شوێنیکیان قایم کردبوو. بە هێواشی لە دەشتەکانەوە سەردەکەوتن تا بتوانن پلانەکانیان جێبەجێ بکەن. دوو بارەگایان لە مازگیرت و خۆزان دامەزراند. دوای ئەوە دوو هێزی تریان هێنا کە ئەوانیش فیرقەی بیست و پێنج لە تورشمیک و فیرقەی چل لە پاخەهاڤیکی. کەسێک لە نێو سەرکردەکانیاندا هەبوو بە ناوی ئیسماعیل هاکیی، پیاوێکی دڵ رەق بوو، وەکو ئاگری ژێر کا وابوو و زیرەکیش بوو. کاتێک بۆی دەرکەوت کە کۆنترۆڵی بەسەر ناوچەکدا هەیە، هەوڵی دابوو پەیوەندی بە سەید حوسێنەوە بکات تا لە مەرام و پلانەکانی ئاگادار بێت. بەو مەبەستە خۆی و ستافەکەی و وەرگێڕێک بەرەو چاکتارین دەکەونە رێگا، لە رێگا پرسیاری ماڵی سەید حوسێن دەکات. سەید حوسێن میوانداری دەکات و خواردنیان بۆ ئامادە دەکەن بە دۆی کوردەوارییەوە. پاشان ئەفسەرەکە لە ریگای وەرگێرەکەیەوە دەکەوێتە قسەکردن:

سەیدی خۆشەویست، من خۆم بە کەسێکی بێگانە نازانم لە دەرسیم و خەڵکێکی زۆریان لێ دەناسم و خۆشم دەوێن و رێزێکی زۆریان لێ دەگرم. من دەمەوێت لە خزمەتی ئێوەدابم و هەر بەو مەبەستەش هاتووم بۆ ئێرە. دەوڵەت بەرنامەی هەیە کە قوتابخانە و رێگا و بانتان بۆ بکاتەوە لە دەرسیم و گەرانتی ئەوە بکات کە ئارامی

هەیە و کۆتایی بە شەڕی عەشایەری و خوێنڕشتن بێت و هەمان کات چەکەکانیش کۆ بکاتەوە. هیوادارم کە تۆ لە ڕێکخستنی کارو بارەکاندا هاوکاریم بکەیت. خۆ ئەگەر ئێوە بتانەوێت ئەوا من دەتوانم بە جەنراڵ عەبدوڵلا پاشا یانیش بە گازی، موستەفا پاشا، کەمال موستەفا سەرۆک کۆمارتان دەناسێنیم...

سەید حوسێن تورکی دەزانی هەر بۆیە قسەکانی بە وەرگێڕەکە بڕی:

ئەفسەر، خوا تۆی کردووە بە میوان لە ماڵەکەی مندا. بەخێربێن! من ناتوانم بە ناوی هەموو عەشیرەتەکانی دەرسیمەوە قسە بکەم بەڵکو دەتوانم تەنها وەک خۆم و بەناوی خۆمەوە قسە بکەم. دەرسیم ناوچەیەکی هەژار و سادەیە و ئەم ناوچەیە بەو سادەییەی خۆی ڕازییە، خەڵکی ئێرە نەدەمەقرێیان دەوێت و نەشەڕ، هەروەها ئێمە دژی ئەوە نین کە ریگاو بان و قوتابخانەمان بۆ بکەنەوە. بە دڵنیاییەوە ئێمە دەمانەوێت کە منداڵەکانمان بە زمانی دایکیان بخوێنن. هەروەک دەزانرێت عەشیرەتەکان هەموویان لە دژی یەکتری دەجەنگن، بەڵام ئەمە بە دەرەجەی یەکەم کێشەی نێوخۆی خۆیانە، هەمان کات ئەم کێشانە کە مێژوویەکی سەد ساڵەیان هەیە شتێک نین کە هەروا بە ئاسانی چارەسەر بکرێن، وەک چۆن شتێک نین کە بە تەواوەتی بنبڕ بکرێن.

کاک ئەفسەر، من دەمەوێت بزانم کە چی لە پشت ئەم هەوڵەی ئێوەوەیە؟ پیاوێک کە لەگەڵ ئەفسەرەکەدا بوو هەرچییەکیان بوتایە دەینووسییەوە. ئەفسەرەکە هەوڵی شاردنەوەی رق و کینەی خۆی داو بە شێویەکی نەرم و نیان کەوتەوە قسەکردن:

سەید حوسێنی ئازیز، وا هەست دەکەم کە تۆ بڕوا بە من ناکەیت. من سەربازم و ڕێک و ڕاست قسە دەکەم و مەبەستم خراپەکردن نییە. ئێستاش من لەگەڵ تۆ وەکو هاوڕێیەک قسە دەکەم. من فەرمانم بە هەموو پیاوەکانم داوە کە لەم ناوچانەی ئێوە حەرەسیات دەگرن، بە ئیحترامەوە مامەڵە بکەن و لە خۆیانەوە هیچ کەسێک نەگرن کە دژایەتیمان ناکات و تەنانەت پێم وتوون کە دەبێت پارەی ئەو پاروە نانەش بدەن کە لە خەڵکی داوا دەکەن. ئەگەر کەسێکیش بیەوێت ڕێنیشاندەریمان بۆ بکات دەستەبەجێ ئاگادارمان بکەرەوە.

سەید حوسێن باش لەوە گەیشتبوو کە ئەفسەرەکە دووڕوویی و ریایی بۆ دەکات، بۆیە نەیوویست لەسەر ئەو مەسەلەیە بەردەوام بێت و بابەتەکەی گۆڕی. هەموو ئەو شەوە دانیشتن و جار بە جارێک قسەوباسێکیان دەکرد. کاتێکیش شەو درەنگی کرد، داوای کرد کە جێگا بۆ ئەفسەرەکە دابخەن و پاشان شەو باشی لێ کرد. بەڵام ئەو بۆ خۆی خەو نەچووە چاویەوە و جگەرە لە دوای جگەرە دایدەگیرساند و بیری لەو رەوشە نالەبارە دەکردەوە. لە پڕێکدا خەیاڵ و داڵغە بردی بۆ لای سەید رەزا. پرسیاری لە خۆی دەکرد کە دەبێت خێڵەکانی تر وەزعیان چۆن بێت، لە کاتێکدا کە ئەو بۆ خۆی نەیتوانی وەعد و بەڵێنەکانی خۆی بباتە سەر. سوپا هەموو پەیوەندییەکانی بچراندبوو و ژن و منداڵی عەشرەتەکەیان کە لە دەشتایەکاندا مابوونەوە و کەوتبوونە ژێر دەستی داگیرکەرەوە. تەنانەت سوپا توانیبووی بەشێک لە دانیشتووان بە لای خۆیدا رابکێشێت و هەموویان چەکەکانیان تەسلیم کردبوو.

بەیانی زوو پێش خۆر هەڵهاتن پێش ئەوەی سەید حوسێن بچێت دەست بە ئاو بگەیەنێت، گوێ بیستی دەنگێک دەبێت لە دەرەوە و نیگەرانی دای دەگرێت، کە دەچێتە دەرەوە گوێی لە کۆکەیەک دەبێت و ئەویش بەرەو لای دەنگەکە دەڕوات، چەند قنچکە جگەرەیەک دەبینێ کە هێشتا نە کوژابوونەوە. بەبینینی ئەو سەربازانەی کە چوار دەوری ماڵەکەیان گرتبووە دەحەپەسێت. بە پەلە دەگەڕێتەوە بۆ لای ئەو ژوورەی کە ئەفسەرەکەی لێ نووستبوو، سەرەتا دەیەوێت خۆی بچێتە ژوورەوە و خەبەری بکاتەوە، بەڵام پاش کەمێک بیرکردنەوە ژنەکەی دەنێرێت بە دوای وەرگێڕەکەدا کە لە ماڵی داروسێییەکیان خەوتبوو. پاش تاوێک وەرگێڕەکە لەگەڵ دوو پاسەواندا پەیدا دەبن، کە دەبینێت سەید حوسێن زۆر تووڕەیە، لە دەرگای ئەفسەرەکە دەدات و داوی لێ دەکات کە ئارامی بکاتەوە. بە تووڕەییەوە سەید حوسێن بەسەر ئەفسەرەکەدا هاوار دەکات:

— بۆچی سەربازەکانت چواردەوری ماڵیان گرتووم؟

ئەفسەرەکە بە شێوەیەکی گاڵتە ئامێزانەوە و بێ ئەدەبانە دەڵێت:

خۆت نارەحەت مەکە سەیدی بەڕێز، ئەوان بۆ پارێزگاریی ئێمە لە دەرەوە وەستاون.

ئەو وەڵامە هێندەی تر سەید توورە و نارەحەت دەکات:

— ئێوە لە ماڵەکەی مندا میوانن، من خۆم بەرپرسیاری ماڵی خۆمم، دەبوو بتزانیایە هەتا لە ژێر بانی ماڵەکەی مندایت کەس دەستت بۆ ناهێنی. بۆ بەو شێوەیە هەڵسووکەوت دەکەن؟

ئەفسەرەکە سەیرێکی سەعاتەکەی دەستی کردو وتی:

— کە مێکی تر خۆر هەڵدێت و دنیا رووناک دەبێتەوە، ئێمە دەبێت برۆین. جارێکی تر چووەوە ژوورە تا خۆی بگۆرێت و هات خوا حافیزی بکات:

بەو پەری خۆشحاڵییەوە دەمەوێت جارێکی تریش چاوم پێتان بکەوێتەوە، جارێک وەرە بۆ لامان و سەردانێکمان بکە، ئەگەر کێشەیەکیشتان هەبوو ئەوا دەبێت ئاگادارم بکەیت، دوای ئەو قسانە ئەفسەرەکە گوندەکەی بەجێهێشت.

مانگێک دواتر، لە ماڵی سەید حوسێن کە خەفەت دایگرتبوو و لە ناخەوە بریندارببوو، سەرکردەکانی عەشیرەتی کوریشخان کۆبوونەوەیەکیان کرد، لەسەر چەند شتێک پرسیاریان لە سەید حوسێن کرد. ئەویش بە بێزارییەوە وەڵامی دانەوە:

— تکاو رجای دنیام لێکردن کە چەکەکانتان تەسلیم مەکەن، بەڵام ئێوە ئەوەی خۆتان ویستتان کردتان. بەبێ ئەوەی کەمێک خۆتان ماندوو بکەن، رازی بوون بەوەی کە خەڵکێکی تر بریارتان بۆ بدات. ئێستاش بە دەستی بەتاڵەوە دەبێت رووبەرووی ناخۆشیەکان ببینەوە. خۆ ئەگەر سوپا لە بەینیشمان نەبات، ئەوا من لە خۆم دەپرسم چۆن رووومان بێت لەبەردەم عەشیرەتەکانی تردا چاو هەڵبێنین! وەکو بیستوومە دەمامان و بەختیاریەکان بەرهەڵستییەکی قارەمانانەیان کردووە، ئەگەر بشمرن وەکو پیاو دەمرن، بەڵام ئەگەر ئێمە بمرین، مردنێکی بێ قیمەت دەمرین وەکو ترسنۆکێک دەمرین. خۆ ئەگر بژین ئەوا رووبەرووی نیگای خەڵک دەبینەوە، ئایا لە رووومان دێت چاو هەڵێنین؟ من ترسی ئەوەم لێ نیشتووە کە چارەنووسمان و راکردنمان لە هی ئەرمەنییەکان خراپتر بێت.

یەکێک لە سەرکردە دیارەکانی عەشیرەتەکە پێشنیارێکی بۆ سەید حوسێن کرد:

— وەکو بیستوومانە، سەرۆک عەشیرەتەکان دەگرن، ئایا باشتر نییە کە تۆ بۆ ماوەیەک خۆت ون بکەیت؟ ئەوەی کە پەیوەندی بە چارەنووسی ئێمەشەوە هەیە، روون نییە بۆمان. باشترە چاوەڕێ بکەین بزانین چی دەبێت.

کاتێک سەید حوسێن گوێی لەو پێشنیارە منداڵانەیە بوو هەڵی دایە:

— هەر لە ئێستاوە روون و ئاشکرایە کە چی چاوەڕێمان دەکات! هێشتا ئێمە هەناسەمان لەبەر نەبڕاوە، بەڵام ئەوەشتان لە بیر نەچێت کە ئێمە واین لە ژێر پۆستاڵی سەربازەکاندا و چاوەڕوانی شتی باش مەکەن. بۆنی سوپا و خائینان دێت. مەبەستان لەوە چییە کە خۆم ون بکەم و عەشرەتەکەم بەجێ بهێڵم؟ من هەتا ئێستا لەگەڵ ئەواندا ژیاوم، ئەگەر ئەوان تێکبشکێن و تەفروتوونا ببن، ئەو کاتە ژیان بۆ من چ مانایەکی دەبێت؟ ئەگەر ئێوە چەکەکنتان دانەنایە ئەوا دەمانتوانی لە نێو دۆڵی عەلی و چیای زارگۆڤیتدا خۆمان بپارێزین و وەکو پیاو بەرگری بکەین. بەڵام ئێوە ئەو ڕێگایەتان هەڵنەبژارد. ئەو کاتەی کە چەکەکانتان تەسیلم کرد، بە دەستی خۆتان گۆڕتان بۆ خۆتان هەڵکەند. لەوە دڵنیابن کە من لە مردن ناترسم، رەنگە مردن زۆر باشتر بێت لەو ژیانەی ئێمە. لە ژیانمدا رۆژێک لە رۆژان بیرم لەوە نەکردۆتەوە کە وەک کۆیلە بژیم و بە دەستی کەلەپچەوە بمرم و نەتوانم دیفاع لە خۆم بکەم...

سەید حوسێن قوڕگی گیراو بێدەنگ بوو.

یەکێکی تر لە سەرکردەکانی عەشیرەتەکە، پێی وابوو کە وەزعەکە یەکجار وا خراپیش نییە، سوپای تورکیا هێرش ناکاتە سەر ئەوانەی کە پەیوەندیان بە بەرهەڵستکارانەوە نەکردووە. ئەم قسە منداڵانانە وای لە سەید حوسێن کرد کە بیر لە وەڵامدانەوەی ئەو پیاونە بکاتەوە کە کەوتوونەتە سەر ڕێگایەکی خەتەر:

— تۆ بە تەواوەتی لە ڕێگای ئاشتیانە و هەڵسووکەوت سوپا تێنەگەیشتووی، ئەوان بۆ کاتێکی گونجاو دەگەڕێن تا بێنە سەرمان. تا ئەو کاتەی سەید رەزایان دەستگیر نەکردووە، سوپا بە ئارامی هەڵسووکەوت دەکات، تا ئەو کاتەش ئەوان نایانەوێت ئێوە بترسێن تا پەنا بۆ چیاکان نەبەن. بەڵام هەر کە سەید رەزایان دەستگیر کرد،

دەست دەکەن بە هەڵواسینی خەڵک لە سەرکردەوە بگرە هەتا خەڵکی ئاسایی. پاشان یەک چرکە دوو دڵی ناکەن بۆ کۆتاییهێنان بەو پرۆسەیەی دەستیان پێکردووە.

لە پڕێکدا سەید حوسێن دەموچاوی شڵەژا:

— ئەوە ماوەیەکە من هیچ شتێکم لە سەید رەزا نەبیستووە. ئەگەر ئەو لە ناڕەحەتیدا نەبوایە ئەوا بێگومان پەیوەندی پێوە دەکردم. دەتوانن یەکێک لە خۆتان بنێرن بۆ لای ئاغا شان و هەواڵێکی بپرسن و بزانن پێویستی بە هیچ نییە! هەروەها پێی بڵێن کە ئێمە چیتر دەستمان ئاوالا نییە چونکە سوپا گەیشتۆتە ناوچەکانی ئێمە. پاشان ئەو کەسە خەبەرەکەمان بۆ بهێنێتەوە کە ئاخۆ چی روویداوە.

کاتێک ئێما شەل گوێی لە قسەکانی کێکە کالی بوو، خەیاڵ بردییەوە، ئەو رۆژانەی بە بیر خۆی هێنایەوە، سەید حوسێنی بیر کەوتەوە کە لە خەڵکە رەسەنەکەی گالبووسان بوو. بیری کەوتەوە کە باوکی ئەسپەکەی بە داربەڕووە گەورەکەی بەر ماڵەکەیانەوە بەستەوە و دایکشی خەریکی لێنانی خواردنێکی بە ناوبانگی ئەو دەڤەرە بوو کە پێیان دەوت (زەرڤێت)، هەروەها یەکێک لە براژنەکانی خەریکی پاکردنی پیڤاز و ئەوی تریشان خەریکی رۆنقرچاندن بوو. لە پڕێکدا گوێیان لە دەنگێک بوو، هەموو رایان کردە دەرەوە. ئەو دەنگە دەنگی ژنێک بوو کە لە خانووەکەی حوسێن بارییەوە دەهاتە دەرەوە. ئەوە بوو لە رووبار (چەم)ەکە پەڕینەوە، کە دەگەنە ئەو بەرەوە سەید حوسێن لە (تەچکە) ژنەکەی حوسێن باریس دەپرسێت:

— تەچکە، تەچکە، بووکەکەم! ئەوە ئەو دادو بێدادەت لە چییە؟ چی روویداوە؟ تەچکە، پووری ئاغا شان بوو، هەواڵی بیستبوو کە ئاغا شانیان سەربڕیوە. بە خەم و پەژارەوە قژی خۆی دەڕنییەوە و پاشان دەستی بە لاوەندنەوەی کرد:

" ئاخ، پاشای من، بازی من!

ئاخ، قارەمان، شاهێنی من!

تۆ ئاغای ئاغایان بوویت،

تۆ مەشخەڵی هەموو دەرسیم بوویت،

تۆ خەوی ناخۆشی دوژمنان و

قەڵای سەختی عەشیرەتەکان بووی.

ئەوان لە خەودا زەفەریان پێ بردیت و

مامیشتیان کوشت کە میوانی تۆ بوو.

پیاوەکانت خیانەتیان لێ کردیت و

سەریان بڕیت و بردیان بۆ پاشای تورکان".

سەید حوسێن نەیتوانی بەر بە فرمێسکەکانی بگرێت و دەستی تەچکەی گرت و لەگەڵ دراوسێکاندا چوونە ژوورەوە. سەید حوسێن کە ئەو خەبەرە زۆر کاری تێکردبوو، لە سەر دۆشەکێک گرمۆڵە بوو و لەبەر خۆیەوە قسەی دەکرد:

— ئای چ کارەساتێکە! ئاخ خیانەتکار و تۆبەکارە ترسنۆکەکان، چ پلانێکتان داناوە، ئێوە سەری ئاغا شانی قارەمانی چیاکانتان بڕی؟ دەک بەر نەفرەتی هەموو دنیا کەون! لاشەکانتان بۆ هەتا هەتایە لە نێو ئاگری دۆزەخدا بسووتێت! خوا بە نەحلەتتان کات! دەستەکانتان هێزی تێدا نەمێنێت. ئاخ دەرسیم ئەوەتەی تۆ هەی رووداوی وات بە خۆتەوە نەبینیوە. وەکو ئەوە وایە کە شاخەکانمان بە دەردی کەربەلا چووبن. ئاغا شان سەری بڕدراوە و بردویانە بۆ پاشای تورکان!

ئۆی خوای گەورە، ئێمە لە کاتی جەژنی ئاهەنگی شەمێدا، قوربانیمان بۆ تۆ پێشکەش کرد، ئایا ئێمە شایەنی ئەو هەموو چەوساندنەوەیەین؟

سەید حوسێن زۆر ناڕەحەت بوو، بەڵام بۆ ئەوەی دڵخۆشی تەچکە بداتەوە رووی تێکرد و وتی:

— مەگری بووکی خۆم! خوا سەبووری هەموو لایەکمان بدات. خیانەت و ترسنۆکی شتێکی سروشتین، ئەو دوو شتە هۆکارن بۆ ترسەکەمان. من دەترسم چەندین سەری تریش ببڕدرێن! ئێما، چاوی لێ بوو کە سەید حوسێن هەستایە سەر پێ و لە ماڵەکە هاتە دەرەوە. دوای ئەوەی لە چەمەکە پەڕییەوە و ئەسپەکەی کردەوە...

ئێما لەو بیرکردنەوە قوڵانەدا بوو کە بە هۆش خۆی هاتەوە و سەیری کرد ئەوە کێکە کالی بەردەوامە لەسەر گێڕانەوەکەی:

کاتێک سەید حوسێن لە گالبووسان گەڕایەوە، سەیری کرد کە لە ماڵەکەی خۆی چاوەڕێی دەکەن. خەم و پەژارەیەکی زۆر دەموچاوی کێکۆی داگرتبوو. سەید حوسێن هەواڵی تەندروستی پرسی. ئەویش وەڵامی دایەوە کە وەزعی باش نییە دوای ئەوەی کە هەر ئێستا ئەو هەواڵەی بیستووە:

— سەید حوسێن، خەبەری ناخۆش دەم بە دەم بڵاوبوونەتەوە. وەک دەڵێن برازاکەی سەید رەزا، رێبەری کۆپ، لەگەڵ برازاکەی تری، زەینۆڵ، لەگەڵ عەشیرەتی عەباسان بە دژی مامیان یەکیانگرتووە و چوونەتە پاڵ دەوڵەتی تورک. سەید رەزا بە تەنها ماوەتەوە و لەگەڵ خێزانەکەی بەرەو شوێنێکی نادیار رۆیشتوون. هەروەها باسی ئەوە دەکرێت کە زەینۆڵ و رێبەری کۆپ و پیاوەکانیان لە نێو ئەشکەوتێکدا عەلی شێر ئەفەندی و ژنەکەی زەریفە خاتوونیان کوشتووە و سەری براوی عەلی شێر ئەفەندیان لەگەڵ خۆیان بردووە.

سەید حوسێن دۆش داما:

— ئاخ، چ کارەساتێکە! زۆردەستان، هێشتا تینوێتیان لە خوێن خواردنەوە نەشکاوە. ئاخر چۆن ئەوان توانیویانە پیاوێکی وا ئاقڵ و زانا و خوێندەوار بکوژن؟ من دەترسم سەید رەزا ئەو پیرە بەستزمانەش بە هەمان دەرد بچێت!

کێکۆ ئامۆژگاری سەید حوسێنی کرد کە بڕوات لە نێو دارستانەکاندا خۆی بشارێتەوە، بەڵام سەید رەفزی کردبوو. چونکە ئەو نەیدەویست خزم و کەسووکارەکەی بەجێبهێڵێ. بۆ ئێوارەکەی ئەو رۆژە لەگەڵ کێکۆ چوون بۆ گوندی پاخێ هاڤکی و ئەو شەوەیان لە وێ بەسەر برد. بۆ بەیانی خەبەری ئەوەیان بیست کە سەربازەکان خەڵکی سەر بە عەشیرەتەکەی ئەویان رەشبگیر کردووە و بە زۆر هەچی داربەڕو و دار چنارە پێیان دەبڕنەوە و دەیهاوێنە نێو رووباری مونزوورەوە.

دوای ئەوەی ئاوی رووبارەکە دارەکان لەگەڵ خۆی راپێچ دەکات بەرەو گوندی مامکی، سەربازەکان دەیانگرنەوە تا پردێکی پێ درووست بکەن.
سەید حوسێن و پیاوەکانی سواری ئەسپەکانیان بوون و بەرەوە کەناری رووباری مونزوور کەوتەن رێگا. لەوێ بە چاوی خۆیان بینیان کە چۆن ئاوەکە دارەکان لەگەڵ خۆیا دەبات و سەربازەکانیش وەکو کۆیلە مامەڵە لەگەڵ خەڵکەکە دەکەن. چارەنووسی ئەو خەڵکە وەکو هی ئەو دارانە وابوو کە دەیانبرینەوە و هەڵیاندەدانە نێو ئاوەکەوە. وەک دەڵێن سەربازەکان چواردەوری سەید حوسێن و پیاوەکانی دەگرن و دەیانهێنن بۆ مامکی. بەڵام حەسەن باشتر ئاگادری ئەو رووداوەیەو بۆیە داوای لێ دەکەم کە ئەو درێژە بە گێڕانەوەکە بدات و بۆمان باس بکات.

٣

مامە حەسەنم نەیدەویست، تەنانەت لەگەڵ ئێمەیش خۆی، لەقەرەی گێڕانەوەی ئەو رووداوە دراماتیکیانە بدات. بەڵام کاتێک کێکۆ کالی ئەو ئێوارەیە زۆری لێکرد، بیرێکی لێ کردەوە و ناوچاوانی گرژ کرد و بەڕوونی ناڕەحەتی پێوە دیار بوو، بەڵام دیسانیش بڕیاری دا قسەمان بۆ بکات. ئەوەی کە ئەو بۆی گێڕاینەوە وەکو برینێک وایە لەسەر دڵم:
هەواڵی گرتنی سەید حوسێن، وەکو ئەوە وابوو تەشتێک ئاوی ساردم پێدا بکەن. هەستام چووم ئەو تفەنگەی کە لە نێو جەنگەڵەکەدا شاردبوومەوە دەرمهێنایەوە و داوام لە پێنج لە هاورێکانم کرد کە خۆیان ئامادە بکەن تا لە کاتێکی گونجاودا دەستیان لێ بکەینەوە. کاتێک خەبەری ئەوەم زانی کە سەید حوسێنیان بردووە بۆ گوندەکەی خۆیان، چاڵکارین، هاورێکانم لە سەر ریگاکەی مامکی لە نێو تاشەبەردەکاندا دامەزراند و خۆشم چووم بۆ ناو ئاوایی تا بزانم چ باسە. پیاوەکان زانیبوویان کە سەید حوسێن دەستگیر کراوە هەر بۆیە لەسەر رێگاکە چاوەڕوانیان دەکرد و ژنەکانیش شین و رۆڕۆیان بوو. گەنجەکان لە پەنا دیواری خانووەکاندا وەستابوون و بە حەپەساوییەوە لە یەکتریان دەڕوانی. لە ناوەراستی دێکەدا خەڵک

هەموو لە دەورم کۆبوونەوە تا لە راست و درووستی هەواڵەکە دڵنیا بن. بە بەردەوامی ژنەکان دەگریان و کەس نەیدەزانی چی بکات. پاش تاوێک سەربازەکان بە سواری لەگەڵ سەید حوسێن پەیدابوون. هەموو بەرەو دەروازەی گوندەکە رۆیشتین تا پێشوازی لێ بکەین. بەلاماندا رەت بوون و ئێمەش دوایان کەوتین. لە بەردەم ماڵەکەی خۆیاندا سەید حوسێن دابەزی و لەگەڵ ئەفسەرێک و دوو سەربازدا چوونە ژوورەوە، پاش کەمێک هاتنەوە دەرەوە، سەید حوسێن پاکەتێکی بچکۆلەی بە دەستەوە بوو. کاتێک ویستی سواری ئەسپەکەی خۆی بێتەوە، ئەفسەرەکە ئیشارەتی بۆ کرد کە سواری بارگیرێک بێت و بۆ خۆشی ئەسپەکەی سەید حوسێنی گرت و خۆی هەڵدایە سەر پشتی ئەسپەکە. ویستی ئەسپەکە بۆ پێشەوە هەنگاو بنێت بەڵام ئەو ملی نەداو مانی لە رۆیشتن گرت و دەیپرماند، پاشان هەڵیخستەوە ئەو سوارە بێگانەیەی لە سەر زینەکەی هەڵدایە خوارەوە. جارێکی تر ئەفسەرەکە هەوڵی دا سواری ئەسپەکە بێتەوە، بەڵام ئەو دەستی بە حیلاندن و جووتە وەشاندن کرد و بە دەوریاندا دەخولایەوە و کەس نەیدەوێرا بچێت بە لایدا. سەید حوسێن دەستی کرد بە پێکەنین بە ئەفسەرە فاشیلەکە، پاشان نیگایەکی خۆشەویستانەی ئاراستەی ئەسپەکەی کرد و رووی کردە وەرگێڕەکە و بە ئارامی و لە سەرخۆییەوە پێی وت؛

— بە کاکی ئەفسەر بڵێ با بە خۆڕایی خۆی ماندوو نەکات! ئەو ئەسپە جگە لەمن نایەڵێت کەس قاچ باوێتەوە سەر پشتی.

وەرگێڕەکە بۆ ئەفسەرەکەی روونکردەوە کە واقی ورمابوو لەو ئەسپە ئینکارە، پاشان ئەفسەرەکە ئیشارەتی بۆ سەربازێک کردو کاروانەکە دیسان کەوتەوە رێ. پیا و ژن ، منداڵ و پیر هەموو شوێنیان کەوتن و جار بە جارێک خۆیان تێکەڵ بە سەربازەکان دەکرد. بە سەر ئەو تەپۆڵکەیەی پشت ئاواییەکەدا سەرکەوتن و گەیشتنە سەر بەرزاییەکەی پیرگرد.

هەروەک خۆشتان دەزانن ئەو بەرزاییە نزیکەی کیلۆمەتر و نیوێک درێژ بۆەتەوە و پێنج سەد مەترێکیش پانییەکەیەتی و چواردەوەری بە پێنج گوندی بچکۆلە گیراوە.

خەبەری گرتنی سەید حوسێن بڵاوببووەوە و گوند نشینەکان هەموو هاتبوونە سەر ڕێگاکان و پەرژینێکیان دروست کردبوو و وەستابوون.
کاتێک سەید حوسێن لە بەرزاییەکەوە دەرکەوت و ئەو هەموو خەڵکەی بینی، لە ناخی خۆیدا دەکوڵا. وەکو ئەوە وابوو کە دەیویست شتێک بڵێت.
لە ناکاو ئەسپەکە وەستا و وەکو دارێک چەقی و سەربازەکان هەچیەکیان دەکرد نەیاندەتوانی بیجوڵێنن. سەید حوسێن و ئەفسەرەکە وەستان، ئەفسەرەکە تەماشای ئەسپەکەی دەکرد. ئێمەش خۆمان تێکەڵ بە سەربازەکان کرد. یەکێک لە سەربازەکان بە هەموو هێزی خۆی ڕەشوەی ئەسپەکەی گرت و رایدەکێشا بەڵام ئەسپەکە هەر سەیری خاوەنەکەی دەکرد. سەید حوسێن دابەزی و چوو بۆ لای ئەسپەکەی و دەستی بە پشتیدا دەهێنا تا ئارامی بکاتەوە و پاشان ڕووی کردە وەرگێڕەکە و پێی وت:
– تکاتان لێ دەکەم! بە ئەفسەرەکە بڵێ کە ڕێگام بدات خۆم سواری ئەسپەکەی خۆم بم، سەیری کەن ئەوەتا دەگری و دەستی بۆ ئەسپەکە راکێشا کە چاوی پڕ بووبوو لە فرمێسک. ئێمە هەموو سەیرمان دەکرد. راستییەکەی ئەو موبالەغەی نەدەکرد بەڵکو ئەسپەکە بە راستی دەگریا.
ئەفسەرەکە بۆ چرکەساتێک بیری کردەوە:
– شتی وا نییە! ئەوە پێچەوانەی ئەو فەرمانەیە کە پێمان دراوە، ئەوەی وت و بە سەر نیشانەی نەخێری نیشان دا.
سەید حوسێن ئینکاری کرد:
– باشە با وەک ئەوەی ئێوە دەڵێن وا بێت، من سواری بارگیرەکە دەبمەوە، بەڵام هەر هیچ نە بێت ڕێگام بدەن کە ڕەشوەکەی بەدەست خۆمەوە بێت، دەنا ئێوە ناتوانن وای لێبکەن بڕوات.
ئەفسەرەکە رازی نەبوو:
باشە، با لە تەنیشت خۆتەوە بڕوات، بەڵام دەبێت سەربازێک بیگرێت، سەید حوسێن سواری هێسترەکە بووەوە، چوو بۆ لای ئەسپەکەی، ڕەشوەکەی دایە دەست

سەربازێک و کەوتنە ڕێگا. چەند جارێک ئەسپەکە حیلاندی و دەم و لمۆزی خۆی لە ئەژنۆی خاوەنەکەی هەڵدەسوو. بە ئاشکرا دیاربوو کە داوای لە خاوەنەکەی دەکرد ڕاکات. ئێستاشی لەگەڵدا بێت من هێشتا لە خەڵک دەپرسم تۆ بڵێی سەید حوسێنیش هەروا لە مەبەستی ئەسپەکەی گەیشتبێ.

کاتێک لە گوندەکانی پۆلۆسوور و گوندور دەرکەوتین، بە دەنگی گریان و هاواری ژنان پێشوازیمان لێکرا و دەنگەکانیان تێکەڵ بە دەنگی ئێمە بوو. سەید حوسێن سەیرێکی چواردەوری خۆی کرد: تێناگەم ئێوە بۆچی دەگرین! ئایا دەتانەوێت بەو گریانە چیتان دەستبکەوێت؟ ئەو گریان و هاوارە تەنها دڵی من دەسوتێنێت. بەسە، چیتر مەگرین. ئەمەی بە شانازییەوە وت.

کەمێک لەولا ترەوە لە سەر گۆڕستانەکە سەید حوسێن جارێکی تریش وەستایەوە و ڕووی دەمی کردە وەرگێڕەکە:

— دایک و باوکم لێرەدا نێژراون. ئەگەر کاک ئەفسەر ڕێگام بدات دەمەوێت تاوێک لا بدەمە لایان.

وەرگێڕەکە داخوازییەکەی سەید حوسێنی بە ئەفسەرەکە وت، ئەویش فەرمانی بە سەربازەکان دا کە چوار دەوری گۆڕستانەکە بگرن و بە سەید حوسێنی وت:

— باشە، بڕۆ!

لەو کاتەدا فرسەتم هێناو چووم ڕەشوەی هێسترەکەیم گرت تا دابەزێت، کاتێک لەگەڵیدا بەرەو گۆڕەکان ڕۆیشتین بە چرپە پێم وت:

— مامە حوسێن، لە پێشمانەوە پێنج چەکدار لە نێو تاشە بەردەکاندا خۆیان حەشارداوە و ئامادەن، دەمەوێت هەرچی زووترە خۆم بگەیەنمە لایان. کاتێک کە ئێوە گەیشتن، تەقە لە سەربازەکان دەکەین و تۆش فرسەت بێنە و خۆت بکە بە نێو دارستانەکەدا.

سەید لەنێو چاوەکانمی ڕوانی و بە هێواشی وتی:

— ئاگاتان لە خۆتان بێت! نەکەن غەڵەتی وا بکەن!

یەکەم ئێوە بە شەش تفەنگەوە هیچتان پێ ناکرێت. دووەم من هەرگیز ناتوانم بەم هێسترەی داومیانەتێ خۆم رزگار بکەم. سێیەم وەکو ئەوە وایە کە ئێمە بە دەستی خۆمان رێگایان بۆ بکەینەوە بۆ ئەو کارەی کە ئەوان دەیانەوێت بیکەن، هەمووتان دەکوژن بە ژن و منداڵەوە. گەیشتینە سەر گۆڕەکان. سەید حوسێن لەسەر گۆڕەکەی موترۆ باس، باوکی سەید باکیل، بە چۆکدا هات، کە وەک باوکی خۆی چاوی لێ دەکرد. ئەو زۆر شتی لێوە فێربیبوو و بیرەوەریەکی زۆری لا بە جێهێشتبوو. دوعای بۆ کردوو، لە بەردەمی گۆڕی دۆی مورتەسوور چەمایەوە و بەردەکانی ماچ کرد. گۆڕی باوکیشی هەر لەوێ بوو کە زۆر بە گەنجی بەجێی هێشتبوو. لە بەردەم گۆڕەکەیدا بە چۆکدا هات و دەستی بە گریان کرد. ویستی رووخساری دایکی بەبیر خۆی بهێنێتەوە کە دوو ساڵ دوای مردنی باوکی بە نەخۆشی کۆچی دوایی کردبوو. تۆزێک گڵی کردە ناو دەستەسرەکەیەوە و پاشان چوو لە ناوەڕاستی گۆڕستانەکدا وەستا، تا لە گوند و چیا و بەرزاییەکان بڕوانێت کە بە چوار دەوریدا بڵاوببونەوە.

ئەفسەرەکە ئارامی لێ هەڵگیرابوو رووی کردە وەرگێڕەکە و وتی:

– پێی بڵێ کە ئێمە کاتێکی زۆرمان بە دەستەوە نییە، با پەلە بکات.

سەید حوسێن وەڵامی دایەوە: ئارام بە.

پاشان دەستی بۆ گوندە بچکۆلەکان راکێشا:

سەیرکە لەو لایەوە ئەوە گوندی پۆلۆ سوورە، ئەوەشیان گوندی گوندورەیە لە پاڵ ئەوانیشدا گۆمەڕەش و کەمرە بەلد و دێرکە. هەموو ئەو خەڵکەی کە لەو گوندانەدا دەژین خزم و کەسووکار و هاوڕێی منن. زۆر جار لە گەڵیاندا قسەوباسم کردووە و پاروە نانێکمان بە یەکەوە خواردووە. من هەموو ژیانی خۆم لە نێو ئەو چیاو بەرزانەدا بەسەر بردووە، لە ژیانمدا هیچ کاتێک رێگای خوام بەرنەداوە و خۆم لە هەژاران بە گەورەتر نەزانیوە. لە ژیانمدا بۆ هیچ خوێنمژێک نەچەماومەتەوە. کەسم نەچەوساندۆتەوە و زۆردەستیم بەسەر کەسدا نەکردووە، سەرەڕای ئەوەی کە من سەرۆک عەشیرەت بووم و دەسەڵاتی ئەوەشم هەبووە و دەمتوانی شتی وا بکەم. لەم دنیایەدا هیچ کاتێک بە دوای سەروەت و سامان نەکەوتووم. وەک خۆشت دەبینی

ئەوە لە بەر خاتری منە ئەو پیاوانە کۆبوونەتەوە و ژنەکانیش دەگرین. ئەوان باش دەزانن کە من جارێکی تر ناگەڕێمەوە بۆ نێویان و ئەو عەدالەتەی کە من بە دوایدا وێڵ بووم و دەمویست لەم ناوچانەدا بەرقەرار بن، پیادە ناکرێن. ئیتر لە ئێستاوە گورگە بۆرەکان دەست بەسەر ئەم دەشتاییانەدا دەگرن و ترسنۆکەکانیش ناچار دەکرێن کرنووشیان بۆ بەرن. ئەوە لەبەر ئەوەیە ئەو خەڵکە دەگرین. ئەوەی وەکو خواحافیزییەک وت. بە خۆی و پاکەتەکەی دەستییەوە لێم هاتە پێشەوە، باوەشی پێداکردم و چەند جارێک ماچی کردم و بە چرپە پێی وتم:

— حەسەنی ئازیز، من زۆر نیگەرانم. ئەم جانەوەرانە هەموان قەتڵ و عام دەکەن. ئاگاداری خۆتان بن! کاتێک هەستان بە مەترسی کرد روو لە چیاکان بکەن. بە هەموان بڵێ کە خۆشم دەوێن ، پێیان بڵێ کە من دەسەڵاتم بەسەر کەسدا نەماوە و با گەردنم ئازا بکەن!

پاکەتەکەی دایە دەستم:

با ئەمە یادگارییەک بێت لای تۆ، ئەمەی وت بە خێرای سواری هێسترەکە بوو، لە چاوان ون بوو. کاروانەکە رۆیشت و تا دەهات دوور دەکەتنەوە.

هەتا لێمانەوە دیاربوون چاوم لە سەریان نەتروکان و هاوبەشی خەم و خەفەتی ژن و منداڵەکانم دەکرد. کاتێک هاتمەوە سەرخۆم، پاکەتەکەم وەرچەرخاندو هاوارم کرد:

— ئەمە ترسنۆکییە، ئەمە خیانەتە! خوا ماڵی ترسنۆکەکان بەسەریاندا بڕوخێنێت و ئاگردانیان بێ ئاگر بکات!

ئێمە کە وەک سەرگەردان لەو ناوەدا وەستابوین و نەماندەزانی چی بکەین و روو لە کوێ بکەین. ئاخریەکەی گەڕاینەوە بۆ ماڵەوە.

٤

زۆرم حەز دەکرد، بزانم چی بەسەر سەید حوسێندا هات دوای ئەوەی کە بردبوویان بۆ ئێلازیگ. بەڵام ئەو ئێوارەیە گێڕانەوەکەی مامە حوسێن بە شێوەیەکی وا کاری کردبووە سەر گوێگرەکان، ناچار بوو کۆتایی بە گێڕانەوەکەی بێنێت. ئەوە سەرەڕای ئەوەی کە شەو درەنگی کردبوو و کاتی ئەوە هاتبوو کە جێگا بۆ میوانەکان رابخەین، ئێمە ژنەکان لە چێشتخانەکدا خەوتین.

چەند رۆژێک دوای ئەوە زانیم کە پیاوێکی خەڵکی گوندەکەی سەید حوسێن چاڵکارین، کە ناوی عەلی بوو بە باشی بەردەوامی رووداوەکەی دەزانی، بۆیە بڕیارمدا بچم سەردانی بکەم. ئێوارەیەکیان هەستام چووم بۆ لای و پرسیارم لێکرد کە ئاخۆ دەکرێت باسی چارەنووسی سەید حوسێنم بۆ بکات کە ئەو بۆخۆی زۆری خۆشدەویست. بەبێ هیچ دوو دڵییەک، عەلیش بڕیاری دا هەموویم بۆ بگێڕێتەوە:

بیست رۆژ دوای ئەوەی کە سەید حوسێنیان برد، هەستام جلم بۆ سەید حوسێن بە دوورین دا و چەند شوشە هەنگوین و رۆنێکم پێچایەوە و خستمە ناو گوێنییەکی بچکۆلەوە و سواری هێسترەکەم بووم و چووم بۆ ئێلازیگ. راستییەکەی ئەوەیە سەفەرکردن لەو رۆژانەدا خەتەرناک بوو، سەربازەکان بە بەهانەی جۆراو جۆرەوە رێگایان لە خەڵک دەگرت سەفەر بکەن. هەموو ئەو رۆژە هەوڵی ئەوەم دا کە سەربازەکان نەمبینن. کە گەیشتمە ئێلازیگ یەکسەر چووم بۆ دوکانەکەی حوسێنی کوڕی خەجێ کە خەڵکی دەرسیم بوو. کاتێک بۆم روونکردەوە کە بە چ مەبەستێک هاتووم، ئارامی کردمەوە:

— من زوو زوو سەردانی سەید حوسێن دەکەم. ئێستا لە هۆتێلێکی کۆن دایان ناوە و سەرباز پاسەوانی دەکەن. بەڵام جارێکە تۆ لە رێگایەکی دوورەوە هاتوویت و وەکو گورگێک برسیتە. تۆزێک نانی نانەوا لەگەڵ کەمێک زەیتووندا بخۆ تا کەمێک سکت تێر دەبێت. فەرمووی لێکردم تا دانیشم و نان و زەیتوون و پیاڵەیەک چای لەسەر مێزێک بۆ دانام. ئەوەی کە ئەو پێی دەوت زەیتوون لە راستیدا شتگەلێکی وەک رازیانە وابوون، هەتا بڵێی سوێر هەروەها رۆناوی بوون، چایەکەشی تا بڵێی شیرین

بوو، لە چای لای خۆمان دەچوو. کەمێکم لێ خوارد و پاشان گوێنیە بچکۆلەکەی کە لەگەڵ خۆمدا هێنابووم هەڵمگرت و دوو بە دوو رۆیشتین.

زۆر رۆیشتین تا گەیشتینە بەردەم خانوویەکی کۆن کە سەرباز چاودێریان دەکرد. کوڕەکەی خەجێ تورکییەکی تا رادەیەک باشی دەزانی، لەگەڵ سەربازەکاندا کەوتە معامەلە و پاش پشکنینمان کردینیانە ژوورەوە.

سەید حوسێن لە ناوەڕاستی ژوورێکی گەورە لەسەر کورسییەکی دار دانیشتبوو، هەر کە ئێمەی بینی هەستایە سەرپێ و بەرەو رووومان هات. ئەم لاو لای منی ماچ کرد و تەوقەی لەگەڵ حوسێندا کرد و بە دەنگێکی دڵخۆشکەرانەوە وتی:

— عەلی گیان، ئەوە خۆت گەیاندە ئێرە.

وەڵامم دایەوە:

— ئێمە خەمی تۆمانە، سەیدی من. هاتووم بزانم حاڵ و ئەحواڵت چۆنە و تۆزێک شتیشم بۆ هێناوی.

سوپاسی کردم:

باش بوو کە هاتوویت. زۆر نیگەرانم و بەشەو خەو ناچێتە نێو چاوەکانمەوە. باسی خۆتانم بۆ بکە! ئەوە تەنها شتێکە کە من پێویستمە! باقی شتەکان حوسێنی خەجێ جێبەجێیان دەکات.

دەستی بۆ دوو کورسی راکێشاو کورسیەکی خۆشی هێنایە لایانەوە و سەیری نێو چاومی دەکرد. لە خۆم پرسی ئایا باسی هەموو شتێکی بۆ بکەم یان نا، بۆ ساتێک کەوتمە دوو دڵییەوە. سەید لەوە تێگەیشت کە رەوشەکە خراپە:

— دەزانم خەبەری خۆشت پێ نییە، بەڵام چی روویداوە هەموویم بۆ بگێرەرەوە.

هەناسەیەکم هەڵکێشا: خێزانی سەید رەزایان قەتڵ و عام کردووە، کەس رزگاری نەبووە تەنها کوڕەکەی و کچەکانی و برازاکەی کە ناوی تەسلیمە، نەبێت.

سەید حوسێن پەژارە دایگرت و دەستەسرەکەی دەرهێنا تا چاوەکانی پێ وشک بکاتەوە، ویستم دڵنەوایی بدەمەوە:

— حەیدەریەکان، دەمامەکان و بەختیارییەکان ئازایانە دەستیان کردۆتەوە و زەرەرو زیانێکی زۆریان بە سوپا گەیاندووە.

کەمێک تێ راما و پاشان بە چرپە پێی وتم:

— من هیچ شتێکم نییە بیڵێم. ئێوە دەبێت ئاگاداری رووداوەکان بن، ئەو دەستە ترسنۆکەی کە خێزانەکەی سەید رەزای قەتڵ و عام کردووە. ئەگەر ئەوان بتوانن سەید رەزا دەستگیر بکەن و لە سێدارەی بدەن، ئەوا هەموان هەڵدەواسن و کۆتایی بە کارەکانینان دەهێن. من نەمتوانی عەشیرەتەکەم وا لێ بکەم کە بە شێوەیەکی ئاقڵانە بجوڵێنەوە. ئێستاش پێیان بڵێ با بچنە نێو چیاکانەوە، ئەگەر پێویست بێت با لە کلۆرە دارەکانیشدا بێت خۆیان بشارنەوە! ئەمەی بەوپەڕی نیگەرانییەوە وت.

سەید دەیزانی کە چاوپێکەوتنەکەمان کورت دەبێت. هەستا چوو بۆ ژوورەکەی خۆی، کە هاتەوە پاکەتە جگەرە سلفەریەکەی و ئەستێ و بەرد و فانیلە عەلاگە سپی و جامانەکەی خستبووە نێو کیسەیەکەوە و دای بە من. ئەم لاو لای ماچ کردم. ئێمەش وەکو نیشاندانی رێزو حورمەت بۆ سەید حوسێن دەستەکانیمان ماچ کرد و پێش ئەوەی برۆین ئەم ئامۆژگاریانەی کردم:

پێش هەموو شتێک زۆر لێرە مەمێنەرەوە! سواری هێسترەکەت ببە و بگەرێرەوە. هەوڵ بدە هەر ئەمرۆ بگەیتە پێرینگ و پاشانیش گۆنی پیلنک، لەوێ بۆ خەوتن بمێنەرەوە. بەیانی لەگەڵ شەفەقداندا دیسان بکەوەوە رێگا.

سەربازەکان هاتن پەلیان گرتین تا بمان بەنە دەرەوە. کە ژوورەکەم بەجێهێشت وەکو ئەوە وابوو کە بەشێکم لە جەستەی خۆم بەجێهێشتوە. ئەوە دواجار بوو کە سەید حوسێن بە زیندویەتی ببینم.

مانگێک دوای گەرانەوەم بۆ گوندەکەی خۆمان خەبەرمان بیست کە لە ناخافڵدا سەید رەزایان گرتووە لە کاتی خۆ ئامادەکردن بۆ پەرینەوە بەسەر پردێکدا بەرەو ئەرزنجان، پاشان دەیبەن بۆ زیندانی ئێلازیگ، لەوێ لەگەڵ سەید حوسێن بەیەک دەگەنەوە. ئێمە تەنها ئەوەندەمان ئاگاداریی هەبوو، دوای ئەوە هیچ دەنگوباسێکی ترمان نەبیست، چونکە ئەوانیان لە شوێنێکی نادیار زیندانی کردبوو. ماوەیەکی زۆری

پێچوو تا زانیمان کە لە دادگاییەکی تایبەتدا حوکمیان دابوون و پاشان لە سێدارەیان دابوون.

بە گوێرەی ئەو قسانەی کە حوسێنی کوڕی خەجێ بۆی گێڕامەوە، ئەتاتورک بەرنامەی دانابوو کە لە نۆڤەمبەری ۱۹۳۷ دا سەردانی ئێلازیگ بکات و پەردە لەسەر کردنەوەی پردی سینگهێشتن لابدات. ئەتاتورک مەترسی ئەوەی لێ نیشتبوو بە هاتنی ئەو خۆپیشاندانی دوژمنانە بەرپا بکرێت، بۆیە پێش هاتنی خۆی وەفدێکی رەوانە کردبوو و "پەیامی ئەوەیان لەگەڵ خۆیان هێنابوو کە پێش ئەوەی ئەتاتورک بگاتە ئێلازیگ دەبێت سەید رەزاو و سەید حوسێن و فندێک ئاغا لەناو ببردرێن".

هەر ئەو ئێوارەیەی وەفدەکە دەگەنە جێ، ئەو حاکمەیان لەسەر کار لابردبوو کە سەرپەرشتی داداگاییەکەی دەکرد و جێگرەکەیان خستبووە جێگای، سینەمایەکیان تەرتیب کردبوو و کردبوویان بە جێگای مەحکەمە کردنەکە. حوکمی لە سێدارەدانیان بۆ حەوت پیاوی سەرکردەی خەڵکی دەرسم بڕیبووەوە، لە گۆڕەپانی "گەزرەی" ئێلازیگ کە بۆ ئەو مەبەستە ئامادەیان کردبوو، لە سێدارەیان دابوون. کە بڕیاری لە سێدارەدانەکەیان دەرکردبوو، حوکومدراوەکانیان بە ماشێنێکی سەربازی بۆ گۆڕەپانەکە گواستبووەوە. سەید رەزا کە تەمەنی حەفتا و پێنج ساڵ بوو، نەیان دەتوانی بەهۆی تەمەنەکەیەوە بە گوێرەی قانوون لە سێدارە بدرێت. بۆیە تەمەنیان کەمکردبۆوە بۆ حەفتاو سێ ساڵ. هەر بە هەمان دەلیل کوڕەکەشیان کە تەمەنی حەڤدە ساڵان بوو کردبووە بە نۆزدە ساڵ واتە دوو ساڵ تەمەنیان گەورەتر کرد بوو، تا حوکمەکەی جێبەجێ بکەن. واتە بە چەند سەعاتێک هەموو ئەو بەربەستە قانوونیانەیان لابردبوو کە رێگریان لە جێبەجێکردنی بڕیاری داگا دەکرد، ئەمەش بۆ ئەوەی بتوانن دەست و برد لە کارەکەدا بکەن. یەکەمجار فێندک ئاغا دەبەنە بەر پەتی سێدارە، بەڵام پەتەکە دەپچرێت بۆیە جارێکی تر هەڵی دەواسنەوە. پاشان گەنجە حەڤدە ساڵەکەیان هێنابوو بەڵام سەید رەزا خۆی خستبووە بەردەمی و ناڕەزایەتی نیشان دابوو لەوەی کە کوڕەکەی لەبەرچاوی خۆیدا هەڵبواسن:

— لە پێشدا من لە سێدارە بدەن!

بۆ خۆی چووبووە بەردەمی قەنارەکە و پاڵێکی بەو قەرەجەوە نابوو کە دەبوو کارەکە بکات، بۆیە بە دەستی خۆی پەتەکەی خستبووە گەردنییەوە و بە دەنگێکی بەرز هاواری کردبوو:

— ئێمە کوڕی حوسێن و شەهیدی کەربەلاین! ئێمە بێتاوانین و بە ئیمانین. ئەم کۆمەڵکوژییە کردەوەیەکی ستەمکارانەیە. سەید رەزا شەقێک لە تەختەکەی کە لە ژێر پێیدابوو هەڵدەدات.

تا ئێستاش بۆمان روون نەبۆتەوە کە ئاخۆ سەید رەزا رووی دەمی لە کێ بوو کاتێک ئەو قسانەی کردووە. ئیتر بەو شێوەیە سەید حوسێن و ئەوانی تریش لە سێدارە دەدەن.

وەک دەڵێن لاشەکانیان بە ماشێنێکی سەربازی دەگوێزنەوە بۆ شوێنێکی نادیار و بەنزینیان پێدا دەکەن و دەیانسووتێنن.

کاتێک کە گوێم لە قسەکانی عەلی خەڵکی تچاڵکارین بوو، گێرانەوەی بەسەرهاتی ئەوانەی لە سێدارە دران کەمێک پێش بەهاری ١٩٣٨ وایان لێکردم بە جددی هەوڵی ئەوە بدەم کە بە دوای نهێنیەکانی ئەو کارەساتانەی بەسەر گەلەکەماندا هاتووە بکەوم و هەتا دەهات زیاتر عەلاقەم بۆ سەرۆک عەشیرەتەکەمان سەید حوسێن زیاد دەبوو.

نازانم تۆ تا چەند شاعیر (وەلا ئیسا ئیمامیت) لە بیر ماوە. ئەو خەڵکی دەرسیم بوو و شیعرێکی بۆ پیاهەڵدان و پەسندانی سەید حوسێن نووسیبوو کە لەگەڵ ئاوازی شمشاڵدا دەیووتەوە. هەر کە گوێم لەو شیعرە دەبوو، فرمێسک بە خوڕ بە چاوانمدا دەهاتە خوارەوە. وەک تۆ بۆ خۆشت دەزانیت، منیش گۆرانی دەڵێم. هەر کاتێک لەم گوند بۆ گوند بەدوای رابردووی خۆمدا وێڵ دەبووم و چاوم بە لووتکەکانی چیای زارگۆڤیت بکەوتایە بە چاوی پڕ لە فرمێسکەوە ئەو شیعرەم دەگوتەوە:

ئەوان سەید حوسێنیان لەگەڵ خۆیان برد!

ئەوان سەیدییان لەگەڵ خۆیان بۆ دەشتی سێگانک برد.

عەشیرەتەکەم داوام لێ دەکەن کە گەردنیان ئازاد بکەم!

خەڵکەکەم پێم دەڵێن بچۆ بۆ لای خوا!
دەڕۆم، دەشزانم کە جارێکی تر ناگەڕێمەوە.
ئاخ، ئاخ، ئاخ!
لە ڕاستیدا ناتوانم لە بیر خۆمی بەرمەوە،
ناتوانم لە بیری بکەم کە برا چەند ترسنۆک بوو
کاتێک سەید حوسێنی بە دەستەوە دا.
کاتێک گەیشتمە شاڵە لوول خواردوەکەی سۆرپیان،
بۆ دوا جار ئاوڕێکم دایەوە و
هەموو ڕێگاکانی وڵاتەکەمم بینی.

بەشی سێیەم

موراد

١

تەمەنم گەیشتبوو بە سی ساڵ کەچی هێشتا هەر لەم گوند دەچووم بۆ ئەو گوند. هیچ شتێک نەبوو لەم دنیایەدا کە بتوانێت رێگام لێ بگرێت، ئەمە سەرەڕای نارەزایەتی مام و ئامۆژنم. چیتر قاچم ئیحساسی تێدا نەمابوو و ئەژنۆشم هەر لە هەشت ساڵییەوە لە گەورەبوون کەوتبوو. قوڵیشم بەهەمان شێوە کاتێک دەڕۆیشتم تەکانی دەدا. کە منداڵ بووم تەنها لە دوورەوە سەیری ئەو منداڵانەم دەکرد کە یاریان دەکرد، بە شێوەیەکی گشتی هەمیشە تەنها بووم. ئەوەی راستی بێت کەس لێم تێنەدەگەیشت، بەڵام من گوێم پێ نەدەدا. لە جیاتی ئەوە لەم دێیەوە دەڕۆیشتم بۆ ئەو دێ، بە دوای شتێکدا دەگەڕام کە خۆشم نەمدەزانی چییە، تەنها شتێک کە هەستم پێ دەکرد ئەو بۆشاییە بوو کە بە مردنی دایک و باوکم و براکانم و خدری بچکۆلە و سەگەکەمان سێتچۆ، لە دوای خۆیان لە ناخمدا بە جێیان هێشتبوو. ئەوەی کە نەمدەتوانی دەستبەرداری ئەو هاتوو چۆیە ببم، پەیوەندی بەو بۆشاییەوە هەبوو کە وەک مۆتەکەیەک سواری سەرم ببوو.

کاتێک ماڵی مامم بەجێدەهێشت و دەچووم بۆ دێیەکی تر، سەرەتا هەستم بە سووکوونی باری سەر شانم نەدەکرد. بەڵام دەبووە هێزێک و پاڵی پێوە دەنام. پاشان هەستم دەکرد کە بە خۆم و خەموخەفەتەکانی سەر شانمەوە رووم لە هەرشوێنێک بکردایە، ئەو بۆشاییەی نێو دەروونم تا دەهات گەورەتر دەبوو. سەرەڕای ئەوەی بەهۆی ئەو هاتوو چۆیەمەوە قسەوقسەڵۆکیان دەخستە دوام، کە گوێ بیستی ئەو قسەڵۆکانە دەبووم نارەحەت دەبووم.

رۆژێکیان بە رێکەوت گوێم لە مامم و ئامۆژنم بوو کە گفتووگۆیان دەکرد: ئێمە گوێمان لێ ناگرێت بەڵکو هەر خەریکی گەڕانی خۆیەتی. ئێستا ئەو کچێکی عازەبە و

کوڕەکانیشمان چیتر منداڵ نین. ئەگەر ڕۆژێک لە ڕۆژان سکی پڕ بێت ئەوا ڕاستەوخۆ خەڵک گومان لە پیاوەکانی خۆمان دەکەن.

بڕیارمدا باربکەم بۆ نێو شار.

لە تونجەلی (تورک ناوی دەرسیمیان گۆڕیوە بۆ تونجەلی. وەرگێڕی کوردی) خەڵکم دەناسی و دڵنیابووم لەوەی کە هاوکاریم دەکەن. ڕۆژێکیان کە مامم و خێزانەکەی بە سەردان ڕۆیشتبوون، فرسەتم هێناو هەندێک کەلوپەلی خۆمم پێچایەوە و هەستام و ڕۆیشتم. چاوەکانم سوور هەڵگەڕابوون، بە دەشتی پیرگردا چوومە خوارەوە بەبێ ئەوەی ئاوڕێک لە دوای خۆم بدەمەوە. دەمەو نیوەڕۆ بوو کە گەیشتمە سەر ڕووباری مونزوور، لام دا و دەموچاوم بە ئاوە سارد و سازگارەکەی مونزوور شت. پاشان لە خواو مونزوور بابا پاڕامەوە تا یارمەتیم بدەن. ڕۆیشتم تا گەیشتمە قەراخەکانی تر و هەر کە یەکەم کەسم بینی پرسیاری ماڵی عەلیم لێکرد کە بە دڵسەخاوەتی ناسرابوو. ئەویش پێی وتم کە ڕیگای لای گەڕەکی چیایەکە بگرم. بەسەر بەرزاییەکەدا سەرکەوتم و ڕۆیشتم تا گەیشتمە ئەخیر ماڵ.

لەبەر دەرگاکەدا، عەلی بە باوەشێکی ئاواڵاوە، بەخێرهاتنی کردم و بەبێ هیچ دوو دڵییەک فەرمووی لێکردم. منیش بۆم ڕوونکردەوە کە بە چ مەبەستێک هاتووم. ئەو پیاوێکی فەقیر بەڵام میهرەبان و دڵ سەخی بوو. ژوورێکی لە دەرەوەی حەوشەکەیان پێدام. دەستم بە پاکردنەوەی ژوورەکە کرد کە ئەوەی پێی بڵێی شتی ناو ماڵ تێیدا نەبوو. نە دۆشەکێک، نە حاجەت تەنانەت سەرینێکیشی تێدا نەبوو. دوای ئەوەی کە زەویەکەم کڕاند و جوان پاکم کردەوە، چووم کەمێک گەڕام و داوام لە ناسیاوەکانم کرد کە یارمەتیم بدەن، دۆشەکێک و هەندێک کەلوپەلی ترم پەیدا کرد. خۆشبەختانە! ئێستا لە ماوەیەکی کورتدا توانیم شوێنێک پەیدا بکەم کە لێی بژیم. ژیانی نێو تونجەلی (دەرسیم) هەتا بڵێی لەو ژیانەی کە من لە گوندەکەمان پێی ئاشنابووم، جیاوازتر بوو، بەشێوەیەک کە بەراورد نەدەکرا. چوونکە تازە هاتبووم و کەس نەیدەناسیم. بەڵام زۆری نەبرد بە هۆی قۆڵ و قاچە ئیفلیجەکەم و جوانییەکەمەوە، سەرنجی خەڵکم بۆ لای خۆم ڕاکێشا. جار بە جارێک ژنە دراوسێکانم

بە ئێواران دەهاتن بۆ لام. بە تامەزرۆییەوە پرسیاریان دەربارەی قاچ و قۆلم دەکرد ئەمە سەرەرای دەیان پرسیاری تریش. منیش تورە دەبووم پێم دەوتن:

— مرۆڤ نابێت خوێ بە برینەکانەوە بکات!

پاش ماوەیەک لەگەڵ ژیانی نێو شاردا راهاتم. بۆخۆم بە تەنها دەچووم بۆ بازاڕ و داوای یارمەتیم لە بازرگانەکان دەکرد و ئەوانیش بەو پەری موحیبەتەوە ئەوەی بۆ ئەو رۆژە پێویستم بوایە دەیاندامێ. رۆژێکیان لە کاتی گەرانەوەدا، پیاوێکی تەمەن مامناوەندی کە لە قاوەخانەیەکدا دانیشتبوو، سەرنجی راکێشام کە بە دیقەت تەماشای دەکردم. بەشێوەیەکی وا لە دەست و قاچم ورد دەبووەوە کە شەرمم لە خۆم دەکرد. خەریک بوو هەتا بتوانم بەسەریدا بقیژێنم بەڵام کە بینیم هەستایەوە و بەرەوە رووم هات، پەشێمان بوومەوە. ئەو پریاسکەیەی کە خواردنەکەم تێکردبوو بە دەستمەوە بوو کە گەیشتە لام رێک لە چاویم روانی و لە دڵی خۆمدا وتم ئەگەر قسەیەکی ناشیرینی لە دەم بێتە دەرەوە هەتا دەتوانم پیایدا دەکێشم. بەڵام کە زیاتر لێم هاتە پێشەوە بۆم دەرکەوت کە مەبەستی خراپە کردن نییە. کە گەیشتە لام بە زمانی تورکی زۆر بە نەرمونیانی قسەی لەگەڵ کردم. بەڵام یەک وشەی لێ تێنەگەیشتم، وەک تۆ خۆشت دەزانی من ئەو زمانە نازانم. بۆیە پرسیاری لە پیاوێکی گەنج کرد کە لە تەنیشتمانەوە رەت بوو کە ئاخۆ دەتوانێت ببێتە وەرگێر لە نێوانماندا. ماوەیەکی زۆر لەگەڵ یەک قسەیان کرد. پیاوە گەنجەکە، چیان وتبوو هەمووی بۆ باس کردم و وتی ئەم پیاوە دەڵێت:

— من ناوم ئەنقەر سابوچلۆیە و دوکتۆری نەشتەرگەریم و ئێستا لە نەخۆشخانەی گشتی تونجەلی کاردەکەم. ئەمە دووەم جارە تۆ دەبینم. دەبێت ئەوەش بڵێم کە هەر لەسەرەتاوە ئیفلیجییەکتم بینی. بۆیە دەمەوێت بزانم کە ئاخۆ تا ئێستا چوویتە لای دوکتۆر یان نا؟ بەوپەڕی خۆشحاڵییەوە ئەگەر خۆت بتەوێت ئەوا بەیانی لە خەستەخانە دەتوانم بتبینم. منیش لە وەلامدا گوتم من خۆم گوێی پێ نادەم، رۆیشتم. پاشان بیستم کە دوکتۆرەکە بەو خەڵکەی کە لە دەورمان کۆبووبوونەوە وتبوو:

– هەوڵبدەن ئەو ژنە بەستەزمانە قەناعەت پێ بکەن کە بەیانی سەعات نۆ بێت بۆ نەخۆشخانە! دەنا جارێکی تر فەحس بۆ هیچ نەخۆشێک ناکەم!.

بۆ ئێوارەکەی ژنانی بەرودراوسێ هورۆژمیان هێنا بۆ لام تا قەناعەتم پێ بکەن کە بچم بۆ نەخۆشخانە.

ڕۆژیی دوای لەگەڵ ژنێکدا کە تورکی دەزانی چووم بۆ نەخۆشخانە، دوکتۆرەکە بەگەرمی پێشوازی لێ کردین. ئەو ژنەی کە لەگەڵمدا بوو هەموو بەسەرهاتەکەی منی بۆ گێڕایەوە و ئەویش بە خەفەتەوە گوێی بۆ شل کردبوو. پاشان داوای لێکردین کە بچین بۆ ژوورێکی تر تا ئەشیعەی قۆڵ و قاچم بگرێت. پاشان گەڕاینەوە بۆ ژوورەکەی خۆی و چای بۆ بانگ کردین.

دوکتۆر وێنەکانی خستە بەر ڕووناکییەکە و لێیان وردبووەوە و بۆڵەیەکی لە دەم هاتە دەرەوە:

– ئۆ خوای گەورە! لە بیست و شەش ساڵ لەمەوبەرەوە...!

ڕۆژی دواتر خۆم لە قاوشی عەمەلیاتدا بینییەوە. دوای ئەوەی خەویان لێخستم، دوو گوللەیان لە قاچمدا دەرهێنابوو، بەڵام گوللەی سێیەمیان دەرنەهێنابوو چونکە کەوتبووە لای بۆرییەکی خوێنەوە. بەڵام هیچیان لە قۆڵم نەکرد چوونکە هیچ گوللەیەکیان تێدا نەدۆزیبووەوە.

کە دوای نەشتەرگەرییەکە چاوم هەڵهێنا، بینیم دوکتۆرەکە لە پشت سەرمەوە دانیشتووە. گوللەکانی نیشان دام و ویستی شتێکم پێ بڵێت. بەڵام من لێی حاڵی نەبووم بۆیە بانگی وەرگێڕەکەی کرد و بە قورگێکی پڕ لە گریانەوە وتی:

باشە ئەم ژنە بەستزمانە چۆن توانیوویەتی بیست و شەش ساڵ، بەو دوو گوللەیەوە کە لە قاچیدا بووە، بە ڕێگادا بڕوات ؟ ئەی چۆن دەتوانێت کاروبارەکانی خۆی بە قاچێکی شەل و قۆڵێکی ئیفلیجەوە جێبەجێ بکات؟ ئەم ڕۆژە بۆ من جوانترین بەڵام هەمان کات ناخۆشترین ڕۆژی ژیانی دوکتۆریمە. بەداخەوە کە ناتوانم بەتەواوەتی چاکی کەمەوە، ئەمەش شەرمێکە هەتا هەتایە وا بە تەوێڵی کۆماری تورکیاوە. کە وەرگێڕەکە قسەکانی بۆ دەکردم بە کوردی،

دوکتۆرەکە هەردوو گوللەکەی خستە ناو کیسێکی بچوکەوە و بە پەتێک گرێی داو خستییە گیرفانی چاکەتەکەیەوە.

دوای بیست و پێنج رۆژ لە خەستەخانە دەرچووم. بەڵام سەرەڕای هەوڵی زۆری دوکتۆرەکە قاچم و دەستم بە تەواویی چاک نەبوونەوە.

دوو ساڵ و نیو بەسەر ژیانی نێو شارمدا تێپەڕیبوو. قسەو قسەڵۆک لێرەش وەکو لادێ بڵاودەبوونەوە. ئەو قسانە زۆر نارەحەتیان دەکردم بەڵام خۆ دەشمزانی کە دەردی من دەوا ناکات. ئەوە بوو کەس نەیدەوێرا رووبەروو هیچ شتێکم پێ بڵێ!. ئێوارەیەکیان لەگەڵ ئەو ژنانەی کە سەردانیان دەکردم ئەو مەسەلەیەم هێنایە گۆڕێ بەلام ئەوان بەتەواوەتی نکۆڵی ئەوەیان دەکرد کە بە خراپە باسی من کرابێت، بەڵام هەندێک ئامۆژگاریشیان کردم:

تۆ ژنێکی جوان و گەنجیت و گەورەبوویت و کاتی ئەوە هاتووە شوو بکەیت. بۆیە شتێکی ئاساییە کە قسەوقسەڵۆک دوای کچێکی جوانی وەکو تۆ بخرێت. ژیان بۆ کەسێکی وەکو تۆ بە تەنها کارێکی دژوارە. ئەمە سەرەڕای ئەوەی کە ماڵی بێ پیاو شتێک نییە مرۆڤ بیری لێبکاتەوە. بۆیە رەنگە ئەو قسەڵۆکانە درێژەیان پێ بدرێت، بەڵام ئەگەر تۆ بتەوێت و رازی بیت ئەوا ئێمە دەتوانین پیاوێکت بۆ بدۆزینەوە.

بە تورەییەوە پێم وتن مار بەسەری زمانتانەوە بدات. ماوەیەکی زۆر بە دژی ئەو پێشنیارەی ئەوان وەستامەوە، بەڵام ئەوان هەر کۆڵیان نەدا و بە بەردەوامی باسی رێزگرتن لە داب و نەریتیان دەکرد. راستییەکەی ئیتر رێگام لەبەردەمدا نەمابوو، بۆیە پێم وتن باشە بیرێکی لێ دەکەمەوە. ئیتر هەر ئەوە بوو، دەستیان بە باسکردنی عەلی ناوێک کرد کە من تەنها بە دەموچاو دەمناسی، ئەویش وەکو من قۆلێک و قاچێکی ئیفلیج بوو. ماوەیەی چەند رۆژێک لە دڵی خۆمدا پرسیارەکەم تاوتوێ کرد. دوای ئەوەی کە هێندەیان باسکرد، منیش ماندوو بووم و رەزامەندیی خۆمم نیشان دا.

راستییەکەی من زۆرم دەربارەی عەلی نەدەزانی و هەروەها حەزم لە شووکردن نەبوو. بەڵام چارەنووس، داب و نەریت و دەوروبەرەکەم کارێکیان کرد کە چیتر بەرگەی

بەربەرەکانێ نەگرم، هەر ئەوەش بوو بووە هۆی ئەو هاوسەرگیرێتییەی کە کەم تا زۆرێک بە زۆر پێیان کردم.

هێشاتە چەند رۆژێک بەسەر زەماوەندەکەماندا تێنەپەڕیبوو کە بۆم دەرکەوت من و عەلی لە دوو دنیای جیاوازدا دەژین. عەلی پیاوێک بوو هیچ بەرپرسیاریەتێکی نەدەخستە سەر شانی خۆی و هیچ ئیحساسێکی نیشان نەدەدا. ئەو هیچ ڕێزێکی منی نەدەگرت و پێدەچوو کە قەت فێری خۆشەویستی نەبوو بێت. ئەمە جگە لەوەی کە هیچ گوێی بە ماڵەکە نەدەدا و هەموو رۆژێک زوو دەڕۆیشتە دەرەوە. تەنها جارێکیش پرسیاری ئەوەی لێ نەکردم کە ئاخۆ من بەتەنها رۆژانە چی دەکەم، چی دەخۆم، بەڵام ئەو بۆ خۆی دەچوو بۆ رێستورانت و دەیخوارد و دەیخواردەوە. زۆر دڵی هاورێکانی را دەگرت و ئێواران بە سەرخۆشی دەهاتەوە. من لەبەر قسە و قسەڵۆک و داب و نەریت بوو کە شووم کرد، ئێستا دەبوو ئاگام لەو سەرەتانەش بوایە. سەرەڕای ئەو هەموو نەهامتییانە سکیشم پڕ بوو و ناچاربووم نۆ مانگ کورەکەی لە سکمدا هەڵگرم کە مەگەر هەر خوا بۆ خۆی بزانێت چ ئازارێکم چێشت.

هەر ئەو ڕۆژەی منداڵەکەم بوو، هەوڵمدا بە هەچ شێوەیەک بووە، لەو منداڵە بەدبەختە ڕزگارم بێت. بۆیە تەسلیمی دوو سستەرم کردن کە دوو راهیبەی ئازەری بوون و لەو کاتەی کە بۆ نەشتەرگەرییەکەم لە خەستەخانە خەواندبوومیان ناسیبوونم. بۆم روونکردنەوە کە لە لە چ حاڵێکدا دەژیم و منداڵەکەم تەسلیم کردن و گەڕامەوە بۆ ماڵەوە. من دەمزانی کە لەو ژیانەی تێیدابووم نەمدەتوانی بە شێوەیەکی باش ئەو منداڵە پەروەردە بکەم. کاتێک دەستبەرداری منداڵەکەم بووم وام هەست دەکرد کە پارچە پارچە دەکرێم.

ئەو رووداوە بەئازارە سەرەتایەک و نیشانەیەک بوو بۆ بەرپاکردنی شۆڕشێک. گەیشتمە ئەو بڕیارەی کە چیتر پابەندی داب و نەریت نەبم، رۆژێک دوایی ئەوە بڕیارمدا کە لە عەلی جیاببمەوە. بەڵێنم بە خۆم دا کە هەرچییەک بێتە ڕێگام لە پەیوەندی لەگەڵ ئەو بڕیارەدا، پشت گوێی بخەم. چیتر لەگەڵ عەلی قسەم نەدەکرد،

هەرچەند ئەو خۆشی دوای ئەوەی منداڵەکەم لە نەخۆشخانە بەجێ هێشت نەهاتەوە بۆ ماڵەوە. چووم لە ناوەڕاستی بازاڕدا دۆزییمەوە و پشتەملیم گرت:

وەرە لەگەڵم هەی جانەوەر! دەبێت بچین بۆ دادگا! عەلی دەستی بە پاڕانەوە و لالانەوە کرد، بەڵام من هەر سوور بووم لەسەر بڕیارەکەی خۆم و ناچارم کرد بێتە بەردەمی مەحکەمە و قۆڵم گرت و بردمە بەردەمی حاکم و باسی وەزعەکەی خۆمم بۆ کرد!

حاکمی بەڕێز، دەمەوێت لەم پیاوە جیاببمەوە. ئەو قسانەی من بۆ حاکم وەکو موفاجەئەیەک وابوو، بڕیاری خۆی داو، ئیتر جیابوونەوەکەمان بوو بە ڕاستییەک.

٢

بە هۆی جیابوونەوەکەمانەوە بووم بە "بێوەژنی" گەڕەک. چوونکە من چیتر بە تەپڵی داب و نەریت هەڵنەدەپەڕیم، ئیتر لەو ڕۆژەوە بەتەنها مامەوە و چیتر ژنەکانی دراوسێم سەردانیان نەدەکردم. لەگەڵ ئەوەشدا هەندێک پێیان وابوو کە کارێکی باشم کردووە، بەڵام نەیان دەوێرا بە دەنگێکی بەرز ئەوە بڵێن بەڵکو هەموو خەتاکەیان بە چارەنووسەوە دەبەستەوە.

چەند ساڵێک دوای ئەوە کەوتمە داوی خۆشەویستی پیاوێکەوە کە هەر لەو گەڕەکەی ئێمەدا دەژیا، نامەوێت ناوی بێنم، چوونکە بەڵێنم پێدابوو کە تا ماوم ناوەکەی نە درکێنم. یەکەمجار کە بینیم زۆر لە یەکتریمان ڕوانی، بۆ یەکەمجار بوو لە ژیانمدا هەستم بە خۆشەویستی دەکرد، تەنانەت ئەو بۆشاییەی کە ژیانی منی قورس کردبوو، لەسەر شانم لاچوو.

ئەو بە جۆرێک دڵی منی بردبوو، منێک کە پێشتر ئەوەی پێی بوترێت خۆشەویستی هەستم پێ نەکردبوو. تا زیاتر لێی نزیک دەبوومەوە و زیاتر دەمناسی زیاتریش حەزم لە ژیان دەکرد و ڕەنگی پەڕیووی ڕوخسارم جارێکی تر ڕەنگیان تێ گەڕایەوە.

ماوەیەک بە دزییەوە یەکترمان دەبینی و دڵنیا بووم لەوەی کە ئەویش منی خۆش دەوێت، هەر ئەوەش وای لێکردم کە هەموو دابونەریتەکان بخەمە ژێر پێمەوە و بانگی

بکەم بۆ ماڵەوە بۆ لای خۆم. بەو دەستپێشخەرییەی من بە جارێک زەندەقی چوو، هەوڵمدا هەرچۆنێک بووە ئارامی بکەمەوە:

— پیاوێک کە خۆشەویستی بکات ناترسێ!

ئەوە بوو ئێوارەیەکیان پێی لە جەرگی خۆی نابوو و هات و لە دەرگای دا. بەو شێوەیە لە حزووری خوا و فریشتەکاندا زەماوەندی خۆمان راگەیاند. هەر ئەو شەوەمان کردە شەوی چوونە پەردەمانەوە. زۆری خایاند تا بتوانین وشەیەک لەسەر ئەو پەیوەندییەی خۆمان لای کەسێک بدرکێنین. من بۆ خۆم دەمویست باسی خۆشەویستەکەم بۆ هەموو دنیا بکەم. بەڵام ئەو دەترسا چونکە بە دڵنیاییەوە قسەوقسەلۆکیان دەخستە دوامان، لە داب و نەریت زۆر دەترسا.

ئەو رۆژەی کە پێم وت سکم هەیە بەجارێک زەندەقی چوو، بەشێوەیەک کە بیری لەوە دەکردەوە کە شار بەجێ بهێڵێت. زۆری لێ پاڕامەوە:

— مەترسە، خۆتم لێ ون مەکە. ئەگەر بشمکوژن و تەنانەت بە بێ دادوەر توندترین سزام بدەن، لای کەس بە یەک وشە باسی تۆ ناکەم.

ئاخر من بۆ ئەوە بانگم کرد بۆ ماڵەوە بۆ لای خۆم تا بچمە ئامێزییەوە، چونکە خۆشم دەویست. ئەو هیچ شتێکی نەبوو کە سەرزەنشتی خۆی پێ بکات. ئەگەر تاوانێکیش لەو کارەدا هەبوو بێت ئەوە گوناهەکەی لە ملی مندا بوو. بەستزمانە، ئەو کەسێکی خۆش دەویست کە پێشر کەس خۆشی نەویستبوو.

من پەیمانم پێدا بوو.

کاتی ئەوە هاتبوو کە منداڵەکە بە دونیا بهێنم. تا دەهات سکم گەورەتر دەبوو بەڵام من پێم وابوو کە پێویست ناکات لە ترسی خەڵک سکپڕییەکەم بشارمەوە.

دوای ئەوەی کە لە عەلی جیابوومەوە کەس نەیدەوێرا رەخنەم لێبگرێت لە پای ئەوەی کە پەیرەوی داب و نەریتم نەکردووە کە راستییەکەی تەنها قسەی قۆڕبوو.

منداڵەکەم بوو، زۆربەی زۆری خەڵک وەکو زۆڵ چاویان لێ دەکرد. بەڵام بەلای منەوە بەرهەمی خۆشەویستی نێوان من و ئەو پیاوە بوو.

منداڵەکەم ناونا موراد، ناوێک بوو لەگەڵ چارەنووسی ئەودا دەگونجا. هێندە جوان بوو دەتگوت ئەستێرەیە و لە دڵەوە باوکیم خۆشدەویست. لەگەڵ هاتنی ئەو منداڵەدا خۆشیم بۆ گەرایەوە و تەنهایی خۆمم لە بیر چوو بوووە. ناچاربووم بەسەر زۆر کۆسپدا سەرکەوم تا بتوانم پەروەردەی بکەم و بەرگەی نارەحەتییەکان بگرم. گوێم بەو هەموو ئیهانەتەی بە ناوی "زۆڵەکەی ئێماوە" پێم دەکرا، نەدەدا. ئێستاش ئەوەتا کەوتوومەتە پایزی تەمەنمەوە. ئێستاش خەفەت بۆ ئەو ژیانە خۆشە دەخۆم کە نەبوو بەنسیبم، دەشزانم کە هەر بەو خەم و خەفەتانەوە سەردەنێمە نێو گۆڕەوە. ئەوە هەموو ئەو شتانە بوو کە بۆم باس کردیت. ئێستاش بەو پیرییە و بەو ئیفلیجییەمەوە هەر لەو تەنیا ژووەرەدا دەژیم.

دەبێت ئەوەشت پێ بڵێم ئەوەی کە بۆ تۆم گێڕایەوە، لە ژیانمدا بۆ کەسی ترم نەگێڕاوەتەوە. راستەیەکی ئەوەیە کە من نەمدەویست ژیانی خۆم و ئەوەی بەسەرم هاتووە بۆ کەس باس بکەم.

هەروەک بەڵێنم پێدایت، هەموو شتێکم لە نووکەوە بۆ گێڕایتەوە، لە ناخی دڵی خۆشمدا پێم وایە کە دەبێت هەموو مرۆڤێکی ئاقڵ ئەگەر بۆ خۆی بەشێک لەو بەسەرهاتەی منی بەسەر هاتبێت، بە چاوێکی تەڕەوە دەتوانێت لەو مێژووەی من بگات، ئاخر قۆڵ و قاچە شەلەکەم بۆ خۆیان زۆر شتیان هەیە کە بیڵێن.

ئێستاش کاتی ئەوە هاتووە کە خاڵی کۆتایی بۆ ئەم بەسەرهاتە دابنێین و پێت دەڵێم: شەوێکی خۆش!

ئێما شەل لە پارێزەرەکە دەچێتە پێشەوە و چاوەکانی ماچ دەکات و دەڕواتە دەرەوە و لە نێو تاریکییەکەدا ون دەبێت.

قسەی دوایی

مەنفا

دوای ئەوەی پارێزەرەکە قسەکانی ئێما شەلی لای خۆی نووسییەوە، ئەو دەفتەرەی کە قسەکانی تێدا نووسیبووە خستیە نێو جانتا دەستیەکەیەوە، پاشان چوو بۆ ژووەرەکەی خۆی تا بخەوێت. بەڵام بەهۆی ئەو پەشێوییەی کە تێی کەوتبوو خەو نەدەچووە چاوی. ئەوە وەکو ئەو گێڕانەوەیەی لێهاتبوو کە لە زیندانی دیاربەکر بەر گوێی کەوتبوو. لەگەڵ ئەوەی کە چل و چوار ساڵ تێشپەڕیووە، کەچی وا هەست دەکات کات لە شوێنی خۆیدا وەستاوە و مێژوو لە جێگای خۆیدا چەقیوە.

کەمێک پێش ئەوەی لە خەو هەستێت، خەوی بە سلێمانەوە بینی. قژە درێژەکەی وەکو پەرچەمێک با دەی هێنا و دەیبرد و بە هەردوو دەستی نیشانەی سەرکەوتنی نیشان دەدا.

ڕۆژی دوایی پارێزەرەکە دەچێت بۆ دیاربەکر و لە مەکتەبەکەی خۆی دادەنیشێت. هاوپیشەکانی باسی ئەو ڕووداوانەی بۆ دەکەن کە لەو ماوەیەی ئەو لە زینداندا بووە، ڕوویاندابوو. ژمارەیەکی زۆر لەو پارێزەرانەی کە وێرابویان هەڵوێست وەرگرن و زیندانییە سیاسییەکان بپارێزن لە دادگا بە کۆمەڵیەکاندا، هەڕەشەیان لێکرابوو. هەندێکیان گرتبوون و بەشێکیشیان لە ترسی ئەوەی کە دووچاری هەمان چارەنووس نەبن پەشیمان ببوونەوە. ئەمەش مانای ئەوە بوو کە سێ هەزار زیندانی بێ پارێزەر مابوونەوە. پارێزەرەکە بڕیار دەدات کە بە تەنها پارێزگاری لەو سێ هەزار زیندانییە بکات، بۆ ئەو مەبەستەش پەیوەندی بە کۆمەڵێک دەزگای حوکومییەوە دەکات. بەڵام بە ڕۆژی نیوەڕۆ دەبێتە قوربانی. لە لایەن دوو کەسەوە دارکاری دەکرێت و لێی دەدرێت. ئیتر لەوە تێدەگات کە ئەمە جگە لە هەڕەشەیەکی زۆرد جددی، هیچ مانایەکی تر ناگەیەنێت. ئیتر لەوە تێدەگات کە ناتوانێت لە وڵاتێکدا پارێزەری بکات

کە دادگا تەنها گاڵتەجارییەکەو هیچی تر. ئەوەی کە رووبەرووی دەبووەوە، راستەییەکی رۆژانە بوو. بۆیە بڕیار دەدات عەبای پارێزەریەتیەکی بسوتێنێت.
چەند رۆژێک دوای ئەوە سەردانی موهەندیسێکی هاوڕێی دەکات کە ئەویش خۆی شاردبووەوە، تا لە نیگەرانییەکانی خۆی ئاگادرای بکاتەوە. هاوڕێکەی بەڵێنی دەداتێ کە هاوکاری بکات تا وڵات بەجێ بهێڵێت، هەڵبەت ئەگەر ئەو خۆی بیەوێت. هاوڕێکەی کەمێک بیردەکاتەوە پاشان وردەکارییەکانی بۆ باس دەکات.
پارێزەرەکە جانتاکەی دەپێچێتەوە و ئەو نووسراوەیەی کە گێڕانەوەکەی ئێمای تێدا تۆمارکردبوو، هەروەها ئاخافتنی زیندانە سیاسییەکان لە کاتی چوونە بەر دەم دادگای سەربازی دیاربەکر کە کرابوونە دێکۆمێنت، دەخاتە نێو جانتاکەیەوە. پێش ئەوەی خوا حافیزی لە هاوڕێکەی بکات، جانتاکەی نیشان دەدات:
ئەم جانتایە ئەو بەڵگانەی تێدایە کە گەواهی لەسەر ئەو تراجیدی و ئازارانەی کە بەسەر گەلەکەماندا هاتووە، دەدەن، بۆیە دەبێت بەشانمەوە بێت.
سواری سەیارەیەک دەبێت. شۆفێرەکە پێی راسپێردرابوو کە ئەوو سێ کەسی تر بگەیەنێتە شارۆچکەی قزڵتەپە کە دەکەوێتە سەر سنووری نێوان تورکیا و سوریا. دوا نیوەڕۆیەکی درەنگ بوو کە گەیشتنە ئەو شارۆچکەیە، دەبوو لە ماڵێک بمێننەوە تا شەو دادێت. لە ماوەیەی کە چاوەروانیان کردبوو جارێکی تر گوێبیستی ئەو تاوانانە دەبێت کە لە زیندانی دیاربەکر درێژەیان هەیە.
نیوەشەو سەیارەیەکی تر دێت و دەیانبات بۆ سەر سنوور. کابرایەکی قاچاخچی بە نێو دەشتەکاندا رێنوێنیان دەکات، جار بە جارێک دەشتەکە روناک دەبێتەوە بۆیە دەبوو بە گاگۆڵکێ بڕۆن و گوێ قولاخ بن. ماوەیەکی تر دەڕۆن، رێنیشاندەرەکەیان تەلە دڕکاویەکان دەقرتێنێ و پێیان دەڵێت کە بە جێ پێکانی ئەودا بڕۆن.
پارێزەرەکە ئەو جانتایەی کە بە دڵ و گیان دێکۆمێنتەکانی تێدا هەڵگرتووە و گەواهی لەسەر ئەو کارەساتە دراماتیکیانەی کە وڵاتەکەی پێیدا تێدەپەڕێت دەدات، لەگەڵ خۆی هەڵگرتووە. کاتێک لە رێگا دەیەوێت هەستێتەوە قاچاخچییەکە پێی دەڵێت خۆت بدە بە زەویەکەدا. سەیرێکی لای راستی خۆی دەکات لە دوورەوە

شەوقی گڵۆپێ جێبێکی سەربازی دەبینێت کە تیشکەکانی لەویان دەدا.
قاچاخچییەکە بە دەنگێکی نزم ئاگاداریان دەکاتەوە، پێش ئەوەی ئەوان دەمیان بکەنەوە:

— هاوڕێیان ئێمە لە نێو کێڵگەیەکی مین داین، ئاگاتان لە خۆتان بێت. وریابن بە هیچ لایەکدا لا نەدەن، چوونکە ئێرە پڕە لە مین. ئەگەر قاچتان بەر مینێک بکەوێت ئەوا پارچە پارچە دەبن. ئەو جێبەی دەیبینن ئەوە پاسەوانیی رێگا و بان دەکات، نەجوڵێنەوە دەنا دەماندۆزنەوە.

پاش کەمێک جێبەکە ون دەبێت.
پارێزەرەکە لەسەر گازی پشت راکشاوە و جانتاکەی لە تەنیشت خۆیەوە داناوە و لە ئاسمان دەڕوانێت. چاوی لە ئەستێرەکەی خۆی گیر دەبێت، کە لە نێو هەزاران ئەستێرەدا لەو بەرزاییەوە تیشک دەهاوێت. هەتا ئەو شەوە هیچ جارێکی تر خۆی وا بە رووخاویی و دوورە دەستی نەبینیبوو.

بەڵگە

نامەی سەرۆک عەشیرەتەکانی دەرسیم

بۆ سکرتێری یەکیەتیی نەتەوەکان (١٩٣٧)

دەرسیم ٢٠ نۆڤێمبەری ١٩٣٧

بۆ سکرتێری یەکیەتیی نەتەوەکان لە جنێڤ

بەڕێز سکرتێری یەکیەتیی نەتەوەکان
دوای ئەوەی بە چەندین شێوە هاوارمان بۆ دنیای شارستانێتی هێنا تا سەرنجتان بۆ سەر سیاسەتی لە رەگوڕیشە هەڵکیشان کە لە لایەن دەوڵەتی تورکییەوە بە دژی هەموو کوردستان بە گشتی و ناوچەکەمان "دەرسیم" بە تایبەتی ، رابکێشین، کە لە

ماوەی ئەم پانزدە ساڵەی دوایدا بە شێوەی جۆراو جۆر پیادەیان کردووە. ئەمرۆ بە ناچاری جارێکی تریش رووی دەممان لە دەزگاکەی ئێوە، دنیا، مافی مرۆڤ و داداگای بەرزی شارستانییەت دەکەینەوە.

بە مەبەستی کۆتایی هێنان بە ژیانی کورد کە (زمان، کولتوور، ئێتنیک و مێژوویان لەگەڵ هی تورک جیاوزە) لە سەر خاکی مێژوویی خۆیان کە سەدان ساڵ پێش تورکەکان تێیدا ژیاون، ئێستاش دەوڵەتی تورک لە بەردەمی مێژوو و دنیادا خۆیان تاوانبار دەکەن و کاتێکیش بە قێزەوەنترین شێوەی درۆ تاوانەکانی خۆیان دەشارنەوە کە تەنانەت بارباڕەکانیش لەبەردەم وشەی "شارستانییەتدا" سوور هەڵدەگەڕێن. نەتەوەی کورد بە پیر و گەنجیانەوە، بە ژن و منداڵیانەوە، داوای شتێکی زیاتریان نەکردووە لەوەی کە ئەو ئەرکە پیرۆزەی مێژوو و شارستانییەت پێی بەخشیوون ئەوەیش لە ریگای گەشەدان بە زمان و کولتوور لە خانەی مێژووییاندا، کە چی دووچاری سیاسەتی پاکتاوی رەگەزیی بوونەتەوە کە دەوڵەتی تورکیا بە هەموو شێوەیەک پیادەی دەکات و هەموو جۆرە میتۆدێک بۆ ئەو مەبەستە بە کاردەهێنن.

بۆ خنکاندنی نەتەوەی کورد میتۆدی پاکتاوکردنی نەژادیی لە شێوەی بەزۆر راگوێزان، خێزان بە خێزان، گرووپ بە گرووپ لەم دێ بۆ ئەو دێ، بە کاردەهێنن، بە تۆپ و شەستیر، لە سەر ئەرز و لە هەواوە هێرشمان دەکەنە سەر، گازی خنکێنەرمان لە دژ بەکار دەهێنن.

ئێمە بەتایبەتی سەرنجتان بۆ سەر هەندێک لەو میتۆدانە رادەکێشین کە بەتەواوەتی دەکەونە خانەی پاکتاوکردنەوە و دەوڵەتی تورکیا دەیەوێت بە ناوی کاری شارستانێتییەوە ئەنجامیان بدات. سیاسەتی ناوخۆی تورکیا زیاتر ئەم جۆرە میتۆدانە بەکار دەهێنێت:

- داخستنی خوێندنگا کوردییەکان و قەدەغەکردنی هەموو جۆرە بڵاوکراوەیەکی کوردی و ئەوەی پێی دوترێت (خوێندن و نووسین) و تەنانەت قسەکردن بە زمانی کوردی قەدەغەیە.

- ڕێگاگرتن لە منداڵانی كورد كە بەشداری خوێندنی باڵا بكەن، تەنانەت بە زمانی توركیش و لە خوێندنگا توركییەكانیشدا.
- لە ڕێگای یاسا نهێنییەكانەوە ڕێگا لە ئەفسەرانی كورد دەگیرێت كە لە سوپای توركیدا پەروەردە بكرێن.
- هیچ كوردێك بۆی نییە لە دامەزراوە دەوڵەتییەكاندا كاربكات لە ناوچەكەماندا (هەر لە ئێستاوە بۆ ئەو مەبەستە یاسای تایبەتی دانراوە).
- لە كتێبە زانستی و لە گۆڤارە مێژوویی و جوگرافییەكاندا هەر وشەیەك كە پەیوەندی بە كوردەوە هەبێت قەدەغە كراوە بۆ نموونە وشەی "كورد" و "كوردستان".
- ناچاركردنی بەشێك لە كوردەكان تەنانەت ژن وكچەكانیشیان لە ئەنەتۆڵیا، بە زۆر و لێدان بەشداری بكەن لە دروستكردنی بینا سەربازییەكاندا و ئەمەش بە شێوەیەكی هێندە وەحشیانە كە سەردەمی وەحشیگەریش بە تۆزی پێیان ناگەن.
- ڕاگوێزانی خەڵكی كورد بۆ ناوچە توركییەكان لە شێوەی گرووپی دە كەسیدا، ئەمەش دوای ئەوەی كە دەست دەگرن بەسەر هەموو ماڵ و سامانێكیاندا، ئەوەش بەو مەبەستەی كە نەتوانن ژمارەیان بگاتە زیاتر لە پێنج لە سەدی ناوچە توركییەكان.
- دابرینی بەشێك لە ژنان و كچانی كورد لە خێزانەكانینان و ناچاركردنینان بەوەی لەگەڵ خێزانە توركەكاندا بژین، بەبێ ئەوەی زەواج بكەن.
- بە توركردنی بەشێك لە نەتەوەی كورد و پاكتاوكردنی بەشەكەی تری.

دەوڵەتی توركیا ئەم كردەوە وەحشییە بێ نموونانە ناو لێدەنێت "شارستانی". هەتا زیاتر دەوڵەتی توركیا ڕاستییەكان بشارێتەوە، زیاتریش نەتەوەی كورد ڕووبەڕووی ئەو پاڵەپەستۆیانە دەبێتەوە و ناتوانن دەنگی خۆیان بە دنیای شارستانێتی بگەیەنن. ئەو هێرشانەی دەوڵەتی تورك دەیانكاتە سەر نەتەوەی كورد، دۆزەخێكیان بۆ كورد دروستكردووە بەتایبەتی لە ناوچەی دەرسیم كە دانیشتوانەكەی زیاتر لە سەد هەزار

کەس دەبێت لە کوردستانی تورکیا. لە ناوچەکانی دەرسیم هەموو داو دەزگاکان لە خوارەوە بۆ سەرەوە لە ژێر کۆنترۆڵی سوپا دان.

هەموو کارە دادوەرییەکان، تەنانەت ئاساییترین دادگای مەدەنی لە لایەن دادگا سەربازییەکانەوە بەڕێوە دەبرێن و کەسیش بۆی نییە پەنا بۆ دادگای باڵا بەرێت بۆ تەمیزکردنەوەی حوکمەکەی. دەرکردنی ئەو ژمارە زۆرەی حوکمی لە سێدارەدان لە لایەن ئەو دادگایەوە، کە نەدەتوانرێت بگۆردرێت یانیش بە شێوەیەکی رەسمی دانی پێدا بنرێت لەلایەن دەستەڵاتدارانی باڵاترەوە. ئازادکردن وەکو شتێکی دانسقە وایە و ئەویش دەبێت والی کە هەمانکات سەرۆک ئەرکانیشە ئیمزای بکات، کە دەبێت بە خێرایی جێبەجێ بکرێت ئەویش سزای ماڵییە یانش لە سێدارەدانە. ئەمەش مانای ئەوە دەگەیەنێت تاکە چارەنووسێک کە لە لایەن ئەو دادگایەوە پەسند دەکرێت، مردنە. ئەمە بۆ کەسێکی کورد کە خوێندەوار بێت شتێکی قەتعییە هەر بەو هۆیەشەوە بوو کە یانزدە کورد لەو پەنجاوپێنج کەسەی بڕوایان بەو یاسای لێبوردنە بەربڵاوەی دەوڵەتی تورک دەریکردبوو هێنابوو، دوای چەندین مانگ لە دەستاو دەستکردن، پارێزگاریکردنی حقوقی هەڵوەشایەوە، دەستەبەجێ لە سێدارەدران و ئەوانی تریشیان فەرمانی کارکردنی بەزۆریان بەسەردا سەپێندران. لەم ناوچەیەی ئێمەدا هەموو کوردێک لەژێر هەڕەشەی پاکتاوکردندایە، ئەوەش لە رێگای ئەوەی کە بەبێ هیچ بڕیارێکی دادگا، لە نیوەشەودا دەدەن بەسەر ماڵەکاندا و پیاوەکان لە خێزانەکانیان جیادەکەنەوە یانیش لە پرێکدا لە لایەن گرووپە چەتەکانەوە دەکوژرێن.

رێکخراوێکی تایبەتی لە ژێر ناوی "جەنراڵی پشکێنەر" کە شوێنی کارەکەیان هەموو کوردستان، تەنیا کوردستان، دەگرێتەوە کاریان ئەوەیە کە بە ئاسن و خوێن ئەو یاسایانەی کە بە دزی لەلایەن دەوڵەتی تورکیاوە دەردەکرێن جێبەجێ بکەن.

ئەم چەوساندنەوەیەی بە دژی مافە مرۆڤایەتییەکانی نەتەوەی کورد دەکرێت، کە چەندین جار لە کۆبوونەوە نێونەتەوەیی و ئاستە دیبلۆماسییەکاندا دان بە هەبوونی ئێتنیکی و هەبوونی نەتەوەییاندا نراوە، لە بنەڕەتەوە دژایەتی پرنسیپە ئازادیخوازەکانی دەزگای یەکیەتیی نەتەوەکان دەکات، کە لای ئێمە تەنها و

گەورەترین دەستەڵاتە، ئێمە بڕوامان بەوە هەیە کە ئەم دەزگایە هیچ کاتێک لایەنی چەوسێنەران ناگرێت. بۆ ئەوەی یەکیەتیی نەتەوەکان بتوانێت بڕیاری پێویست بۆ وەستانی ئەو تاونکاریانەی کە بە چەندین شێوە بۆ پاکتاوکردنی نەتەوەی کورد خراونەتە گەڕ دەربکات، پێویستە یەکیەتیی نەتەوەکان، دەکرێت کەسێک بڵێت، با بەوردی باسی تراژیدیەکان بکەن، ئێمەش لە وەڵامدا دەڵێین: تەنها ئەوەندەمان بەسە کە کۆمیتەیەکی لێکۆڵینەوەی نێونەتەوەیی سەردانی وڵاتەکەمان بکات.

بەڕێز سکرتێری گشتی،

ئێمە، دانیشتوانی ناوچەی دەرسیم، داوا لە یەکیەتیی نەتەوەکان دەکەین کە هەرچی زووترە بەهانای کێشەکەمانەوە بێن، کێشەیەک کە دەکەوێتە خانەیەکی بچوکی ئەو مرۆڤایەتییەی یەکیەتیی نەتەوەکان دانی پێداناوە، دەبێت هەرچی زووترە کۆمیسۆنێک دابنرێت لە پەراوێزی ئەو شتانەی لە سەرەوە باسمان کرد و بڕیاری کاریگەر بدرێت بۆ ڕێگاگرتن لە پاکتاوکرنی بە کۆمەڵی نەتەوەکەمان.

ئیمزا

بەناوی عەشیرەتەکانی دەرسیمەوە